

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ORTAOKUL 3. VE 4. SINIFA DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN VE
ANNELERİNİN ALGILADIKLARI AİLE İŞLEVLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI VE ÇOCUKLARIN YAŞAM
DOYUMLARINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Sevda KARAHİSAR

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ANKARA
2015**

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ORTAOKUL 3. VE 4. SINIFA DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN VE
ANNELERİNİN ALGILADIKLARI AİLE İŞLEVLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI VE ÇOCUKLARIN YAŞAM
DOYUMLARINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Sevda KARAHİSAR

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Nilgün METİN**

**ANKARA
2015**

ONAY SAYFASI

Anabilim Dalı :Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
 Program :Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
 Tez Başlığı :Ortaokul 3. ve 4. Sınıfa Devam Eden Çocukların ve Annelerinin
 Algıladıkları Aile İşlevlerinin Karşılaştırılması ve Çocukların Yaşam
 Doyumlarına Etkisinin İncelenmesi
 Öğrenci Adı-Soyadı :Sevda KARAHİSAR
 Savunma Sınavı Tarihi :07.07.2015

Bu çalışma jürimiz tarafından yüksek lisans/doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: **Prof. Dr. Fulya TEMEL**

Gazi Üniversitesi

Tez danışmanı: **Prof. Dr. Nilgün METİN**

Hacettepe Üniversitesi

Üye: **Prof. Dr. Pınar BAYHAN**

Hacettepe Üniversitesi

Üye: **Doç. Dr. Özcan DOĞAN**

Hacettepe Üniversitesi

Üye: **Yrd. Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU**

Hacettepe Üniversitesi

ONAY

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun görülmüş ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu kararıyla kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Ersin FADILLIOĞLU

Müdür

TEŞEKKÜR

Tez danışmanım, Sayın Prof. Dr. Nilgün METİN'e, tez çalışmamın başından sonuna kadar göstermiş olduğu özveri ve yardımları için,

Çalışmama destek veren öğretmenler, öğrenciler ve annelerine,

Sayın Prof. Dr. Şener BÜYÜKÖZTÜRK ve Arş. Gör. Duygu AYDIN HAKLI 'ya verilerin istatistiksel değerlendirmelerinde sağladıkları katkıları için,

Manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman bana destek olan aileme, özellikle annem Şengül KARAHİSAR'a, her zaman yanımda olan maddi ve manevi olarak tezimde bana destek olan kardeşim Rabia KARAHİSAR'a,

Tezimi bitirmem de, motive olmam da bana yardım eden Sevgili Hüseyin POLAT'a yardımlarını ve desteğini esirgemediği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Karahisar, S. Ortaokul 3. ve 4. Sınıfa Devam Eden Çocukların ve Annelerinin Algıladıkları Aile İşlevlerinin Karşılaştırılması ve Çocukların Yaşam Doyumlarına Etkisinin İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015. Bu çalışmada, Ankara il merkezinde ortaokullara devam eden 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin ve annelerinin algıladıkları aile işlevlerinin karşılaştırılması ve çocukların yaşam doyumlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çocukların cinsiyeti, doğuş sırası, annenin ve babanın eğitim düzeyi ile çocukların yaşam doyumları arasında fark olup olmadığı, çocuğun algıladığı aile işlevlerinin çocuğun yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığını ve annelerin algıladığı aile işleviyle çocukların algıladığı aile işlevi arasında anlamlı fark olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini Ankara il merkezinde Çankaya, Yenimahalle, Pursaklar, Mamak ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 12 ortaokul ile bu okullarda eğitim gören 584 çocuk ve annesi oluşturmaktadır. Çocukların yaşam doyumunu ölçmek amacıyla “Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği”, annelerin ve çocukların algıladığı aile işlevlerini ölçmek amacıyla “Aile Değerlendirme Ölçeği”, demografik bilgilerinin elde edilmesinde araştırmacı tarafından geliştirilen “Aile Bilgi Formu” kullanılmıştır. Dağılıma ait homojenliğin test edilmesinde Kolmogorov–Smirnov Testi kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde; ilişkili ve ilişkisiz t testi, ilişkisiz tek yönlü varyans analizi ve aşamalı çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, çocukların algıladıkları aile işlevleri ile annelerin algıladıkları aile işlevleri arasında fark bulunmuştur. Çocukların algıladıkları aile işlevleri puanları, annelerin algıladıkları aile işlevleri puanlarından daha yüksek çıkmıştır. Çocukların cinsiyeti, doğuş sırası ile yaşam doyumları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Anne eğitim durumu ile çocukların okul doyumunu ve benlik doyumunu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Baba eğitim durumu ile çocukların okul doyumunu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Regresyon analizinde, aile işlevleri alt boyutlarından olan genel işlev, problem çözme, gerekli ilgiyi gösterme alt boyutlarının genel yaşam doyumunun %42,1'ini yordadığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Aile, Aile İlişkileri, Yaşam Doyumu, Aile Fonksiyonları

ABSTRACT

Karahisar, S. The comparison of family functions perceived by students s attending to third and fourt grade at Secondary School and their mothers and examining the impact on children's life satisfaction. Hacettepe University, Faculty of Health Sciences, Department of Child Development, Master Thesis, Ankara, 2015. Study aims to compare the family functions perceived by students s attending to seventh and eighth grade at secondary schools and their mothers in the city center of Ankara and examine the impact on children's life satisfaction. It was investigated whether there are any differences between children's gender, birth order, parental education level and life satisfactions, whether there is any difference between family functions percieved by the child and life satisfactions, whether the family functions perceived by the child foreseeing the child's life satisfactions and whether are there any differences between the family functions perceived by the mother and child. The sample of the research consist of 584 children studying twelve secondary schools depends on Ministry of National Education in Çankaya, Yenimahalle, Pursaklar, Mamak districts in Ankara city center and teir mothers. In order to measure children's life satisfaction Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale, to measure the family functions percieved by children and mothers Family Assessment Scale and in addition, to obtain demographic data of children and their families Family Information Form, developed by researcher, were used. Students' Life Satisfaction Scale and Family Assessment Scale. Multidimensional Students Life Satisfaction Scale and Family Assessment Scale were been applied to children who were included in the sample by researcher. In testing homogeneity of the distribution Kolmogorov-Smirnov Test was used. In the analysis of data obtained; related and unrelated t test, analysis of unrelated one-way variance and analysis of stepwise multiple regression were used. As a result of study, The difference between family functions perceived by children and family functions perceived by the mothers was found. Family functions perceived by children were higher than family functions perceived by mothers. There was no significant difference in the subscale needed interest. It was found there was no significant difference between children's gender, birth order and life satisfaction. A significant difference was found between maternal education and children's school satisfaction and self-fulfillment. A significant difference was found between the children's school satisfaction and father's education status. In regression analyzes, it was found that general function, problem solving, showing needed interest subscales foresaw the %42,1 of the overall life satisfaction.

Key words: Adolesence, Family Functions, Life Satisfaction, Family

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
TABLolar	xi
1. GİRİŞ	1
1.2. Temel Problem	3
1.3. Alt Problemler	3
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Ailenin Tanımı	5
2.2. Aile Sistemi	6
2.3. Ailenin Temel Nitelikleri	7
2.4. Aile Araştırmalarındaki Yaklaşımlar	8
2.4.1. Ailevi Gelişim Yaklaşımı	8
2.4.2. Sembolik Etkileşim Yaklaşımı (Symbolic İnteractionizm Theory)	8
2.4.3. Ekolojik Yaklaşım (Echological Theory)	9
2.4.4. Yapısal-İşlevselci Yaklaşım (Structural Functionalism Theory)	10
2.5. Aile Araştırmalarındaki Kuramlar	10
2.5.1. Toplumsal Alışveriş Kuramı (Social Exchange Theory) /Sosyal Mübadele Kuramı	10
2.5.2. Çatışma Kuramı (Conflict Theory)	11
2.5.3. Feminist Kuram (Feminist Theory)	12
2.5.4. Aile Sistem Kuramı (Family Systems Theory)	13
2.6. Aile Çeşitleri	14
2.6.1. Yapısal Açından Aile Çeşitleri	14
2.6.2. İşlevsel Yönden Aile Çeşitleri	18
2.7. Aile İşlevleri	23

2.8.Aile İşlevleri Modelleri	25
2.8.1.Beavers'in Aile Sistem Modeli:	25
2.8.2. Circumplex Model:	25
2.8.3.Güç Geliştirme Modeli	27
2.8.4.McMaster Aile İşlevleri Modeli	27
2.9. Aile İşlevlerini Etkileyebilecek Etmenler	32
2.10. Anne Baba Tutumları	35
2.11. Aile de İletişim	40
2.12.Aile İçi İlişkiler	41
2.12.1.Aile İçi Yatay İlişkiler (Anne – Baba İlişkisi)	41
2.12.2.Aile içi Dikey İlişkiler	43
2.13. Ergenlik Tanımı	46
2.13.1.Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri	48
2.13.2.Ergen ve Aile İlişkileri	53
2.13.3.Ergenlik Dönemi ve İlgili Kuramsal Açıklamalar	56
2.14.Yaşam Doyumu	62
2.14.1. Ereksel Kuramı	65
2.14.2.Aktivite/Etkinlik Kuramları	66
2.14.3.Tavandan-Tabana ve Tabandan-Tavana Kuramları	66
2.14.4. Bağ Kuramları	66
2.14.5.Yargı Kuramları	66
2.14.6. Haz ve Acı Kuramları	67
2.14.7. Uyum Kuramı	67
2.14.8. Çoklu Çelişki Kuramı	67
2.14.9.Akış Kuramı	67
3. GEREÇ VE YÖNTEM	69
3.1. Evren ve Örneklem	69
3.2. Araştırmanın Modeli	73
3.3. Veri Toplama Araçları	74
3.4. Veri Toplama İşlemi	80
4. BULGULAR	81
4.1. Ölçeklerin Tanımlayıcı Bilgilerine İlişkin Bulgular	81

4.2.Araştırmanın Problemine İlişkin Bulgular	82
5. TARTIŞMA	114
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	119
6.1. Sonuç	119
6.2.Öneriler	123
KAYNAKLAR	124
EKLER	
Ek-1. Etik Kurul İzni	
Ek-2. Aile Değerlendirme Ölçeği	
Ek-3. Günlük Yaşamı Değerlendirme Formu	
Ek-4. Aile Bilgi Formu	

SİMGELER VE KISALTMALAR

ADÖ	Aile Değerlendirme Ölçeği
ÇÖYDÖ	Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği

TABLOLAR

Tablo	Sayfa
2.1. Duvall'ın Aile Yaşam Döngüsü Modelleri	34
3.1. Araştırmaya Dahil Edilen İlçeler.	70
3.2. Araştırmaya Dahil Edilen Okullar.	70
3.3. Araştırmaya Katılan Çocuklara Ait Tanımlayıcı Bilgiler.	71
3.4. Araştırmaya Katılan Çocukların Annelerinin Eğitim Düzeyleri ve Meslek Durumları.	72
3.5. Çocukların Babalarının Eğitim Düzeyleri ve Meslek Durumları.	73
4.1. Çocuğa Ait ADÖ'nin Alt Boyutlarının Tanımlayıcı İstatistikleri.	81
4.2. ÇÖYDÖ Alt Boyutlarının Tanımlayıcı İstatistikleri.	81
4.3. Anneye Ait ADÖ'nin Alt Boyutlarının Tanımlayıcı İstatistikleri.	82
4.4. Anne ve Çocuğa Ait ADÖ'nün Alt Boyutlarının Ortalama Puanları, Standart Sapma, Levene Testi ve T Testi Sonuçları.	83
4.5. Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Genel Yaşam Doyumu Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.	87
4.6. Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri.	88
4.7. Genel Yaşam Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.	88
4.8. Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Arkadaş Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.	90
4.9. Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri.	91
4.10. Arkadaş Boyutu Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.	91
4.11. Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Okul Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.	93
4.12. Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri.	94
4.13. Okul Boyutuna İlişkin Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.	94
4.14. Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Çevre Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.	96

4.15.	Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri	96
4.16.	Çevre Boyutuna İlişkin Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.	97
4.17.	Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Aile Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.	99
4.18.	Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri.	99
4.19.	Aile Boyutuna İlişkin Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.	100
4.20.	Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Benlik Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.	102
4.21.	Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri.	102
4.22.	Benlik Boyutuna İlişkin Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.	103
4.23.	Çocuğun Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.	104
4.24.	Çocukların Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile ve Benlik Alt Boyutuna İlişkin Yaşam Doyumu Puanlarının Çocuğun Doğuş Sırasına Göre Betimsel İstatistikleri.	105
4.25.	Ergenlerin Doğuş Sırasına Göre Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.	106
4.26.	Çocukların Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri.	108
4.27.	Ergenlerin Annenin Eğitim Durumuna Göre Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.	109
4.28.	Çocukların Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri.	111

- 4.29. Ergenlerin Babanın Eğitim Durumuna Göre Genel Yaşam Doyumu,
Arkadaş, Okul, evre, Aile ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Tek Yönlü
Varyans Analizi (ANOVA). 112

1. GİRİŞ

Son yüz yılda meydana gelen toplumsal, ekonomik ve sosyal değişiklikler, toplumu etkilediği gibi aileleri de etkilemiştir. Geçtiğimiz yüzyılda geleneksel geniş aileler mevcutken bunun yerini çekirdek aileler ve parçalanmış aileler almaktadır (Şentürk, 2006).

Ailenin temel görevlerinden birisi sağlıklı bireyler yetiştirmektir. Sağlıklı bireyler yetiştirebilmesi için öncelikle ailenin sağlıklı ve güçlü olması gerekir. Bunun için de aile de olumlu iletişim kurulması ve rollerin doğru bir şekilde yerine getirilmesi gerekir (Yavuzer, 2003). Ailenin işlevlerinin sağlıklı olması bireyleri olumlu yönde etkiler. Aile bireylerinin kendisiyle barışık olması, açık bir iletişim kurabilmesi, ailenin de birlik ve bütünlüğü için önemlidir. Aile içinde duygu ve düşüncelerin paylaşılması, sağlıklı bir şekilde işlevlerini yerine getirmesi etkileşimle olmaktadır. Ailenin işlevlerinin bir tanesinin bozulması diğerlerini de olumsuz etkiler (Bulut, 1993). Birbirlerine duygusal olarak bağlı, birbirlerini kısıtlamayacak şekilde birbirleriyle ilgilenen, rollerini beklenen düzeyde yerine getiren, davranışlarını aşırıya kaçmayacak şekilde kontrol eden, açık, net ve rahat bir iletişim kurabilen aileler sağlıklı ailelerdir (Özgüven, 2001).

Ergenlik dönemindeki aile bireyleri bir dönemde olmaları sebebiyle de, gelişimsel yönden çok önemli bir dönem içindedirler (Kılıççı, 2000). 12-18 yaş arası ergenliğin ilk yıllarına rastlayan değişimlere hem ergen hem de ailesi sosyal ortamın beklentilerine uyum sağlamak zorundadır (Akboy, 2005; Kılıççı, 2000).

Myers (2000) 1987 yılından beri psikolojide yapılan çalışmalarını incelemiş ve olumsuz duyguların, olumlu duygulara göre yaklaşık 14 kat daha çok çalışıldığını ortaya koymuştur. 2000'li yıllardan sonra pozitif psikolojiye yönelik olumlu duyguların çalışılmasını arttırmıştır (Sheldon ve King, 2001). Yaşam doyumu da pozitif psikoloji de araştırılan kavramlardan biridir. Yaşam doyumu kavramı hem kişisel hem davranışsal hem de psikolojik ve sosyolojik sonuçları olan bir kavram olmasının yanı sıra mutlulukla da alakalı bir kavramdır (Lyubomirsky ve diğ. 2005). Yaşam doyumu düşük olan bireylerin depresyon gibi problemler yaşadığı bilinmektedir (Furr ve Funder, 1998; Lewinsohn ve diğ. 1991). Yaşam doyumu yüksek olan bireyler ise daha etkili problem çözüp, daha erdemli davranışlar gösterip ve stresle

daha iyi mücadele edebildikleri görülür (Frisch, 2000; Huebner ve diğ. 2004; Veenhoven, 1989).

Ergenlik döneminde yaşam doyumunda bir azalma olduğu söylenmektedir (Çivitci, 2010). Hong Kong 'ta ergenlerde yapılan bir araştırma da yaşam doyumunda düşüşler olduğu gözlenmiştir (Man, 1991).

Ergenlik sürecinde yaşam doyumunda gözlenen bu düşüş dikkate alınıp, ergenin olumlu özelliklerinin geliştirilmesinin önemini ve ergenlere yönelik hazırlanacak olan müdahale çalışmalarında bunların dikkate alınmasının gerekliliğini ortaya çıkartmıştır (Ash ve Huebner, 2001).

Temel ihtiyaçların karşılanması yaşam doyumunu arttırmaktadır. Bu temel ihtiyaçlar ise fiziksel ihtiyaçlardan kendini gerçekleştirme ihtiyacına kadar uzanmaktadır. Sevgi ve ait olma ihtiyacının yaşam doyumuna etkisinden söz edilebilir. Buna dayanarak sağlıklı sosyo-duygusal gelişim gösteren bir ergenin aile ilişkilerinin, akran ilişkilerinin ve kardeş ilişkilerinin olumlu olması beklenmektedir. Ergenlerde olumlu duyguların geliştirilmesi ve bireysel olarak güçlendirilmesi, okul iklimini geliştirmekte ve sonuç olarak gelişmelerini sağlamaktadır (Chafouleas ve Bray, 2004). Böylelikle sağlıklı gelişim gösteren ve desteklenen ergenler, destekleyici çevrenin bir parçası olmaya eğilim gösterirler (Baker ve diğ. 2003).

Amaç ve Önemi

Aile Toplumun en küçük birimidir. Bireyin hayatında her zaman en önemli yere sahiptir. Aile içindeki ilişkiler sosyal hayattaki ilişkilerin büyük bir belirleyicisidir. Ergenlik dönemiyle birlikte ailenin yaşam döngüsü de değişmektedir ve aile içindeki ilişkiler, roller, işlevler yeni bir boyuta girmektedir. İlişkilerinde farklı bir dönem yaşayan ebeveyn ve çocuk bu dönem de desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Bu araştırmadaki amaçlardan bir tanesi ergenin ve ebeveynin birbirlerini ve ilişkilerini nasıl algıladıklarını görmektir. Ergenlik döneminde ebeveynine daha fazla eleştirel gözle bakan çocuğun ailesini bu dönemde nasıl algıladığı, değerlendirilmiştir. Bir diğer amacı ise pozitif psikolojiden yola çıkarak, ergenin yaşam doyumunu incelemek ve aile işlevlerindeki sağlıksızlık ve sağlıklılığın yaşam doyumunu ne kadar yordayıp etkilediğini görmektir. Ergenlik döneminde yaşam doyumunun düştüğünü belirten araştırmalar bulunmaktadır, aile işlevlerinin ergenin yaşam doyumunu ne kadar

etkilediđi arařtırılarak ergenin yařam doyumunu dūřüren etmenlerden olup olmadıđına bakılmıřtır. İleri ki çalıřmalarda aileler ve ergenlere dōnūk mūdahale çalıřmaları yapılmasında yōn belirleyebileceđi dūřōnılmektedir.

Araştırmanın Temel Amacı

Ortaokul 3. ve 4. sınıfa devam eden çocukların ve annelerinin aile işlevini algılamalarını karşılaştırmak ve çocukların yaşam doyumlarını incelemektir.

1.2. Temel Problem

Aile işlevlerine ilişkin çocuğun ve annenin algıları arasında anlamlı fark var mıdır?

1.3. Alt Problemler

Çocuğun aile işlevleri problem çözmeye, iletişime, rollere, duygusal tepki verebilmeye, gereken ilgiyi gösterebilmeye, davranış kontrolüne ve genel işlevlerine ilişkin algıları çocuğun;

- a) Genel yaşam doyumunu,
- b) Arkadaş boyutuna ilişkin doyumunu,
- c) Okul boyutuna ilişkin doyumunu,
- d) evre boyutuna ilişkin doyumunu,
- e) Aile boyutuna ilişkin doyumunu,
- f) Benlik boyutuna ilişkin doyumunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Çocuğun genel yaşam doyumunu, arkadaş, okul, evre, aile ve benlik boyutları arasında;

- a) Cinsiyete,
- b) ocuğun doğuş sırasına,
- c) Annenin eğitim durumuna,
- d) Babanın eğitim durumuna göre anlamlı fark var mıdır?

Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan ergenler ile annelerinin, ölçekleri cevaplarırken samimi oldukları, gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttıkları varsayılmaktadır.
2. Araştırma örnekleminin tüm evreni temsil ettiği kabul edilmektedir.
3. Aile Değerlendirme Ölçeği Türk aile üyelerinin, kendi ailelerinin işlevlerine yönelik algılarını değerlendirmede yeterlidir.
4. Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği Türk çocuklarının yaşam doyumunu değerlendirmede yeterlidir.

Sınırlılıklar

1-Araştırmanın örneklemini Ankara il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokulların 3. ve 4. sınıflarından tesadüfi olarak seçilen öğrenciler ve onların anneleri ile sınırlıdır. Dolayısıyla bu araştırmanın sonuçları bu gruba giren ergenler ve annelerine genellenebilir.

2- Çalışma 2014-2015 eğitim-öğretim yılıyla sınırlıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Ailenin Tanımı

Birey ve toplumsal yaşamın en etkin dinamiklerinden biri olan aile, ilk insan topluluklarından bu yana var olan kadim ve temel bir kurumdur (Canatan, 2013).

Aile sadece toplumsal yaşam için değil bireysel yaşam için de çok önemlidir. Ailenim hem toplumsal hem de bireysel yaşam için bu denli önemli olması onu kaçınılmaz biçimde evrensel bir olgu haline getirmektedir (Çağan, 2011).

Aile sözcüğü, dilimize Arapçadan geçmiştir ve Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğünde şu anlamları içermektedir: 1) Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, kardeş, çocuklar arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik, 2) Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü, 3) Birlikte yaşayan hısım ve akrabaların tümü, 4) Halk ağzında: Eş, karı, 5) Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü, 6) Temel niteliği bir olan dil veya bitki topluluğu, familya (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011).

Fışıloğlu (2008) aileyi kendi içinde devamlılığı olan belli kurullarla birbirine bağlanmış yaşayan, devamlılığı ve sürekliliği olan üyelerin arasında devamlı bir ilişkinin olduğu bütün olarak tanımlamaktadır.

Aile, iki yetişkin kişinin yasal ve törel bağlarla uyarak kurdukları biyolojik, psikolojik ve sosyolojik işlevleri olan kurum olarak tanımlanmıştır (Özgüven, 2009).

İçli (1997)' ye göre aile, hane halkı ve kompozisyonu, otorite, mülkiyet, akrabalık ilişkileri çerçevesinde biçimlenen zaman ve mekân boyutlarında farklılık gösteren evrensel niteliğe sahip toplumsal bir kurumdur. Geniş anlamda aile; evlenme, kan ya da evlat edinme bağlarıyla birbirine bağlanmış aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, birbirleri ile devamlı ilişki ve etkileşim altında olan, karı-koca, ana-baba, kız-oğul, kız kardeş-erkek kardeş gibi sosyal ilişkileri olan insanların oluşturduğu bir birliktir.

Canovalı'ya göre (1999) aile, ana, baba ve çocuklardan oluşan, üyeleri arasında karşılıklı sevgi, saygı, dayanışma ve birbirine ait olma duygusu bulunan bir topluluktur. Canovalı'nın aile tanımında geniş aile dışarıda kalmaktadır, ancak aileyi psikolojik ihtiyaçların önemli derecede karşılandığı bir sosyal yapı olarak görmektedir.

2.2. Aile Sistemi

Aile bireylerinin, karmaşık etkileşimlerinin oluşturduğu açık bir sistemdir (Özgüven, 2000). Aile üyeleri arasındaki kapsamlı etkileşimin içeriğini tasvir etme açıklama uğraşlarının sonucunda ailelerin işleyişine ilişkin toplumsal sistemler görüşü meydana çıkmıştır. Ekolojik sistemler kuramıyla benzerdir. Aile sistemi kuramları, ailelerin çocuklarını mekanik olarak şekillendirmediğini bilir. Aile ve çocuk ‘iki yönlü etkiler’ şeklinde birbirlerini etkiler. Doğrudan etkiler boyutu, Aile üyelerinin her bir olaydaki davranışı çocuğun iyiliği için katkı sağlayan ya da zarar veren bir etkileşimin devam etmesine olanak verir. Dolaylı etkiler boyutu ise ilişkilerin çocuğun ailedeki deneyimlerini nasıl değiştirdiğiyle ilgilenir. Çocuk doğumu da ebeveynler üstünde üçüncü taraf etkisi yapar (Akt. Dönmez, 2013).

Tam bir aile, sosyal sistem olarak, en az üç kişiden oluşur (Özgüven, 2000). Ailenin diğer bireyleri kendi aralarında ikili ya da üçlü şekilde birbirini etkileyen karışık ilişkiler ağı şeklinde bir yapı oluşur. Bundan yola çıkılarak, aile de meydana gelen her durumda, bütün aile üyeleri etkilenmektedir (Dokur ve Profeta, 2006). Bütün aile üyeleri ailenin diğer üyelerine ilişkiler aracılığıyla bağlıdır. Birbirini etkileyen kapsamlı bir oluşmaktadır (Özgüven, 2000). Aileler, kendi içinde alt sistemlere ayrılır ve toplum sistemleri içinde bulunan birimlerdir (Dokur ve Profeta, 2006).

Bertalanffy’ye göre, organizma birbirlerinden bağımsız parçaların karşılıklı etkileşim sürecinden oluşmaktadır. Sistem yaklaşımı evrendeki tüm yaşam sistemlerine uyarlanmıştır. Böylece aile de bir sistem olarak ele alınmıştır. Sistem perspektifine göre aile; aynı geçmişe sahip, aralarında duygusal bağ olan, aile üyelerinin ve ailenin bütününün ihtiyaçlarını karşılamak için stratejiler oluşturan bireylerden oluşmuş karmaşık bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Sabatelli ve Bartle, 1995). Bu yaklaşımda aile, bireyler ve ilişkiler arasında birleştirici bir ağ olarak görülmektedir. (Heaven, 1994).

Aile sistemi yaklaşımı bireyin tamamen anlaşılabilmesi için ilişkilerin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini savunur ve bu şekilde tüm bireylerin arasındaki etkileşimi meydana çıkarmayı amaçlar (Akt. Nazlı, 2000).

Corey’in (2008) İnsanların davranışları ve birbirleriyle olan ilişkilerinde yüklendikleri işlevsellik, aile bağlamında anlaşılır. Her bir üyenin hareketi ailenin diğer üyelerini etkilemektedir.

2.3.Ailenin Temel Nitelikleri

Aile toplumsal yapıda olan gelişmelerden fazlasıyla etkilenen ve yapısında birtakım değişiklikler meydana gelmesine karşın, “değişerek” toplumda devamlılığını koruyan ve kendine özgü temel nitelikleri olan bir kurumdur. Aile kurumunun, sosyoloji literatüründe ayrıntılı olarak ifade edilen bu nitelikleri aşağıda özet olarak belirtilmiştir (Özgüven, 2001).

*Aile Evrensel Bir Nitelik Taşır

Aile, sosyal yaşam örgütleri içinde tüm toplumlarda en yaygın ve ‘evrensel’ olanıdır. Her insan bir aileye aittir ve ailenin o kültürdeki çeşitli sorumluluklarını üstlenen bir üyesidir.

*Aile Birliği Duygusal Bir Temele Dayanır

Aile, biyolojik kökeni yanında sevgi temeline bağlı çeşitli ve karmaşık duygulara dayanır. Bunlar, nesli devam ettirme isteği, cinsellik, annelik-babalık, arkadaşlık, güven, sevgi, ilgi korunma, sevme ve sevilme, bağlanma gibi temel duygulardır.

*Ailenin Kişiyi Şekillendirme Özelliği Vardır

Çocuğun kişilik, sosyal yapısı ve eğitimi aile içinde şekillenir. Aile bireye hem organik hem de zihinsel, davranışsal özellikler ve alışkanlıklar kazandırır. Toplum değerleri, ‘sosyalleşme’ süreci ile aile içinde bireye öğretilir ve böylece bireyin sosyal ve kişisel uyumu şekillenir, kültürel, mesleki ve ekonomik hazırlığı sağlanır.

*Aile Biriminin Büyüklüğü Sınırlıdır

Ailenin yapısı ve büyüklüğü biyolojik gelişme, var olma ve yaşama gereksinimlerinin karşılanması ve ekonomik koşullar nedeni ile sınırlıdır. Toplumsal yapının en küçük, yoğun ve etkili birimi olan aile toplumsal yapıyı da etkiler ve sınırlar.

*Aile, Toplumun Çekirdeğini Oluşturur

Toplumlar ailelerin bir araya gelmesi ile oluşur. Biyolojik anlamda, aile, ‘hücre’ ile kıyaslandığında toplumun ‘çekirdeğini’ oluşturur ve topluma hayat verir. Devlet gücüne ağırlık veren siyasi sistemlerde ailenin toplumsal işlevini devletin üzerine alması çabaları başarılı olamamıştır. Sosyalist yönetim içinde bile aile çekirdek olma özelliğini korumuştur.

***Aile Üyelerinin Belirli Roller ve Sorumlulukları Mevcuttur**

Aile yaşamı, iş bölümü, iş birliği ve paylaşma temeline dayanır. Ailede, erkek ve kadın, kendilerinden daha çok çocukları ve ailedeki başkaları için güç görevleri ve sorumlulukları vardır. Ailenin duygusal temele dayanması, yorgunluk ve şikâyetleri azaltır, mutluluk ve üzüntüler birlikte paylaşılır.

***Aile, Sosyal ve yasal kurallara dayanır**

Aile, toplumsal değerlerin, tutumların ve yasaların şekillendirdiği bir sosyal birimdir. Evlilik ‘nikah’ denilen kesin kurallarla belirlenmiş bir yasal anlaşma ile başlar. Eşler aile birliğini oluşturan bu kurallara uyarak evliliklerini yaşatırlar. Evlilik tarafların isteği ile boşanma denilen hukuki bir işlemle sona erdirilebilir.

***Aile Toplumsal Kurumlarla Etkileşim İçindedir**

Aile, süreklilik gösteren ve aynı zamanda da toplumdaki değişen yaşam biçimine, toplumun hukuk, eğitim, yönetim biçiminden etkilenerek ve onları etkileyerek değişen ve gelişen bir kurumdur. Bu dinamik özelliği ile toplumu yeniler ve geliştirir; kalıcı bir kurum olarak, geçici esinti ve rüzgârlardan da pek fazla etkilenmez.

2.4.Aile Araştırmalarındaki Yaklaşımlar

2.4.1.Ailevi Gelişim Yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre aile dinamik bir kurumdur ve gelişim aşamaları boyunca sürekli olarak üyelerden yeni görevler beklemektedir (İşmen, 2009). İşmen’e (2009) göre aile üyelerinin bir basamaktan diğerine geçişte karşılaştıkları problemleri çözebilmeleri için üyelerin karşılıklı bilgi alışverişi içerisinde olmaları, problem çözme ve karar verme yetkinliklerine sahip olmaları gerekmektedir.

2.4.2.Sembolik Etkileşim Yaklaşımı (Symbolic İnteractionizm Theory)

Sembolik etkileşim kavramı ilk kez H. Blumer tarafından kullanılmıştır. Etkileşimci yaklaşıma göre aile farklı bireylerin bir arada etkileşim kurdukları bir kurumdur her üyenin konumu belirlidir (Aydın, 2014). Sembolik etkileşimcilik genel anlamda insan ve dünya arasındaki “anlamlı” ve “karşılıklı” ilişkileri temel alır. Toplumsal kurumlar gibi aile de bilgi, inanç, değer ve rollerden oluşan sembolik

etkileşimin belirlediği bir etkileşim odağıdır. Ailedeki ilişkileri çözümlmek için bu anlamlar dünyasını kavramak gerekmektedir (Canatan, 2013). Aile bireylerinin gerçekleri nasıl algıladığı ve olumlu ile olumsuz davranışları nasıl tasvir edip, pekiştirdikleri sorularına cevap ararlar. Aile de roller ne kadar açık olursa iletişimde o kadar olumlu olur (Aydın, 2014).

Aile ilişkileri ve davranışlarını toplumsal anlamlarıyla anlayabiliriz (Blumer, 1969; Akt. Sayıl). Aile dışı toplumsal ve kültürel bağlamı vurgular. Anne babalık toplumun belirlediği, anlamlandırdığı, değer verildiği bir roldür. Toplumda pek çok başka rolleri de olan ebeveynler anne babalık rolünden toplumun beklentilerini anladığında, diğer rollerinden fırsat buldukları oranda ve tüm rollerinin de beklentilerini göz önünde bulundurarak anne babalık rollerini sergilerler. Başarılı olup olmadıklarını toplumun verdiği dönütlerle değerlendirirler. Anne ve babanın birbirleriyle olumlu ilişkisi, annenin psikolojik sağlığını etkiler, aile içindeki rollerini pekiştirir ve diğer tüm ilişkilere rol model olur. Kültür Anne babalık rolünü belirler ve anne babanın çocuk yetiştirme konusundaki tutum ve davranışlarını belirler (Sayıl ve Yağmurlu, 2012).

2.4.3. Ekolojik Yaklaşım (Echological Theory)

Ekolojik yaklaşımın odağında insan ve yaşam alanı arasındaki ilişkiler vardır. Bu ilişkilerin kurulmasında iki temel varsayıma dayanmaktadır: organizma ve sosyal bir varlık olan insan çevresiyle etkileşim halindedir; insanın yaşam kalitesi ve çevrenin kalitesi birbirini etkiler. Ekolojik yaklaşım aileyi çevresel değişimlere uyum sağlayan ve kendini yeniden düzenleyen bir küme olarak tanımlar (Canatan, 2013). Bu bakış açısına göre birey, sistemler içinde yer alan bir sistem olarak ele alınmaktadır. Aile sisteminin ele aldığı bir bağlam olan ekolojik yaklaşım, toplumu dahil ederek, sistem yaklaşımını tamamlamaktadır (Patterson ve Geber, 1991; Akt. Gökler, 2008). Çözülme, ölüm ve gerileme süreçlerine yer vermediğinden eleştiri almıştır. Ekolojik yaklaşım bir teori mi ya da değer yüklü bir yönelim mi bu açık değildir (Canatan, 2013).

2.4.4.Yapısal-İşlevselci Yaklaşım (Structural Functionalism Theory)

Sistem yaklaşımının bir çeşididir, sistem yaklaşımı daha geneldir fakat yapısal işlevselci yaklaşım topluma bakışın daha özel bir şeklidir. Odağında grup parça-bütün ilişkisi veya grup-birey ilişkisi bulunur. Aileye toplumun devamlılığını sağlayan, toplumsal bütünsel sistemin toplumun belli işlevlerini sağlayan bileşenlerinden biri gibi bakar. Toplumsal bütünün alt sistemlerinden biridir. Düzen ve sabitliğe vurgu yaptığından değişim olgusu göz ardı edilmiştir. Bir başka eleştiri ise, aile işlevlerinin hangisinin hayati değer taşıdığı belirsizdir (Canatan, 2013).

Yapı ve işlev kavramlarını ilk kez Durkheim kullanmıştır. Yaşayan bir organizma olan toplumu kendine has gerçekliğe sahip bir bütün olarak görür. Bütünü oluşturan parçaların yardımıyla ihtiyaç ve işlevlerini karşılar. Eğer ihtiyaçlar karşılanmazsa patolojik bir durum meydana çıkar. Bu patolojik durum toplumsal kaosların nedenidir (Akyüz, 2008; Bilton ve diğ. 2009). İşlevselliğini koruyan toplum istikrarlı ve dengeli bir şekilde varlığını sürdürür, aile bireyleri de işlevlerini yerine getirdikçe sistem işlemeye devam eder, bir tek aile üyesi bile işlevini yerine getirmediğinde sistem aksar (Canatan, 2013). Aile üyelerinden biri işlevini yerine getirmezse sistemin işleyişi kısıtlanır. Bu nedenle aile üyelerinin rollerini yerine getirmesi ailedeki süreklilik için önem taşır (Canatan, 2013).

2.5.Aile Araştırmalarındaki Kuramlar

2.5.1. Toplumsal Alışveriş Kuramı (Social Exchange Theory) /Sosyal Mübadele Kuramı

Bu yaklaşımın temelinde Weber'in modern toplum ve rasyonel eylem modeli yer almaktadır. Diğer adı mübadele teorisidir (Bilton ve diğ. 2009). Ekonomi bilimi geleneğine dayalıdır. Kişisel amaç, tutum ve özellikleri vurgular. Var olan alternatif davranışlar göz önünde bulundurularak; ekonomik veya psikolojik maliyet ve getirilerin değerlendirilmesiyle aile içi ilişkileri ve davranışları anlayabiliriz (Cherlin, 2002; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005; White ve Klein, 2002). Modern topluma geçişle birlikte toplumsal yapıda, ailede, ekonomik hayatta ve insan ilişkilerinde önemli değişimler olmuştur. Bu değişimler bireylerin seçimlerinde rasyonel davranış biçimi geliştirmelerine neden olmuştur. Yani birey ve toplumsal kurumlar hedeflerini

gerçekleştirmek için en verimli araçları seçmeye, kar-zarar ilişkisi kurmaya öncelik verirler (Bilton ve diğ. 2009). İnsan başkalarıyla kar-zarar temelinde ilişkiler kuran bir varlıktır. Bu anlamda sosyal ilişki bir alışveriş ilişkisidir (Çağan, 2011). Toplumsal alışveriş kuramcıları, evliliği de bir mübadele olarak kabul eder ve mübadele kurallarının kabul edilmemesi durumunun çatışmaya yol açtığını öne sürmektedirler (Hammond, 2009; İçli, 1997). Aile, üyeleri arasında faydayı azamiye çıkarma, maliyeti ise asgariye indirme yoluyla hakça ve dengeli alışveriş ilişkilerinin sağlandığı bir topluluktur (Çağan, 2011). Dolayısıyla aile üyeleri bir ilişkinin kendisine sağlayacağı kar ve zarara göre tercihlerde bulunur (Akyüz, 2008). Ebeveynler çocuklarıyla olan ilişkilerini onlara yaptıkları yatırım, getirileri ve de bu yatırımın fırsat maliyetine göre şekillendirirler. Örneğin; çocuklarla geçirilen zamanı, onların gelişimine yapılan bir yatırım olarak görürler. Bu yatırımın fırsat maliyeti, aynı sürenin başka aktivitelerde harcandığında getireceği ekonomik ve psikolojik değerdir. Anne babalık davranışlarının getirileri ise çocukta görmek istedikleri özellikler ve ona yapacakları katkıdaki beklentilerinden meydana gelmektedir. Buradan da şunu görürüz, ebeveynler maliyetine oranla yüksek getirisi olduğunu gördükleri zaman anne babalık davranışlarını çokça tekrarlarlar. Anne baba ilişkisinin kalitesinin anne babalık davranışlarını etkileyeceğini ve aileye yapılacak yatırımların getirilerini belirleme şeklini öngörür (Sayıl ve Yağmurlu, 2012).

2.5.2.Çatışma Kuramı (Conflict Theory)

Çatışma kuramının temelleri Marks'ın dinamik toplum görüşüne dayanmaktadır. Marks'a göre toplumsal çatışma olmadan insanlığın ilerlemesi ve gelişmesi söz konusu değildir (Akyüz, 2008).

Ailesel süreç iki yönde gelişir: bütünleşme ve çatışma; gelişme uyumlu olursa bütünleşmeyle sonuçlanır, aksi olursa çatışma sürmeye devam eder. Birçok kuramda çatışma geçici görülse de bu kuramda çatışma sürekli. Aile de bir çeşit çatışma alanıdır; çatışmaların bitiminde meydana gelen dengelerle varlığını devam ettirir (Aydın, 2014).

Aileyi güç, hâkimiyet ve çatışma kurumu gören yaklaşım, ailede bireysel çıkarların çatışmalarla dolu olduğu, kurumsal düzenlemeleri aile de eşitlik sağlanacak şekilde düzenlemek gerektiğini öne sürer ve bireyler ile gruplar arasındaki çatışma

sürecini vurgular (İçli, 1997; Akt. Aydın, 2014). Çatışmayı temel aldığı için toplumdaki düzeni açıklayamaz. Tek nedene dayanarak açıklamaktadır (Aydın, 2014)

Hammond (2009) a göre çatışma teorisinin özellikle savaş, barış, zenginlik, fakirlik, politik mücadele, devrimler, kölelik, gettolar, boşanmalar ve çatışma temelli diğer sosyal fenomenleri anlamada yararlı olduğunu savunur. Çatışma teorisine göre zenginler sürekli olarak varlıklarını yükseltirken yoksullar da daha fazla yokluk ve acı çekerler.

Çatışma teorisi aileyi güç hâkimiyet ve çatışma kurumu olarak görür. Ailenin içsel çıkarlarının çatışmalarla dolu olduğunu, kurumsal düzenlemelerin ailede eşitliği sağlayıcı yönde değiştirilmesi gerektiğini öne sürer. Çatışma teorisyenleri aileyi toplumsal eşitsizliğin doğurduğu sorunları deneyimleyen bir küme olarak tanımlarlar ve aile üyelerinin toplumda güçlü gruplar tarafından kontrol edilen kıt kaynaklar için yarışmak zorunda olduklarını öne sürerler. Ayrıca aile içindeki çıkar çatışmalarından dolayı ortak amaçlar için işbirliği yapıldığını belirtirler (Çağan, 2011; İçli, 1997).

Toplum ve onun en temel birimi olan aile yapısı ve işlevi bakımından sürekli değişkenlik gösteren bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla toplumda ve ailede meydana gelen değişme ve çatışma tesadüfi bir olay değildir (Akyüz, 2008).

Marks'a göre her toplum biçiminde egemen sınıf ve egemen olmayan sınıf vardır. Egemen sınıfın iktidar potansiyelini, ekonomik üretim araçlarına sahip olma imtiyazı oluşturur. Güçlülerle zayıflar, egemenlerle egemen olmayanlar arasında sürekli bir mücadele ve çatışma vardır. Bu yapı ailede de benzerdir (Akyüz, 2008; Bilton diğ. 2009).

2.5.3.Feminist Kuram (Feminist Theory)

Bu yaklaşıma göre toplumun genelinde kadın-erkek ilişkileri eşitsizlik temeline dayanır. Toplumun tüm yapıları ve kültür bu eşitsiz ilişkileri ayakta tutar. Aile içinde de benzer bir eşitsizlik hakimdir. Feminist teorisyenlere göre ailenin eşitlikçi bir temeli yoktur, çoğu toplumda erkekler güç kaynaklarına daha fazla sahip ve aile sistemlerinin çoğunlukla erkek egemenliğine dayanır (İçli, 1997).

Kadınların topluma katılmasında, toplumda etkin roller almasında, gücü paylaşmasında en büyük engelin erkeklerden kaynaklandığını, kadının ikincil konumunun genelde sorgulanmadan kabul edildiğini, kadının hemen hemen her alanda

ikinci planda kaldığını öne süren feminist yaklaşım kadının aile yaşamında da yerinin benzer olduğunu vurgular (Bilton ve diğ. 2009).

Kadın erkek egemen bir yapı içerisinde mutsuzdur ve kendisi için değil eşinin ve kocasının mutluluğu için vardır. Aile bir yandan cinsiyete dayalı eşitsizliğin kaynağı diğer yandan da eşitsizliğin yansıtıcısıdır. Ailenin daha eşitlikçi bir yapıya sahip olabilmesi için toplumda köklü değişimler olmalıdır (Çağan, 2011).

Cinsiyet eşitsizliğine dayanan rol ve güç dağılımından dolayı, aile içindeki ilişkilerin eşitsiz ve dengesiz olduğunu savunur. Aile hem toplumsal eşitsizliğin sebebi hem de yansıtıcısı olarak görülür. En önemli eleştiri aileye kadının penceresinden bakmasıdır ve kadının tecrübelerini temel alır. Bu da diğer bireyleri göz ardı eder. Ataerkil aile yapısını tenkit ederek, kuram tam tersini yapıp kadının egemenliğini vurgulamaktadır. Çoğunlukla nitel araştırmalara yer verdiği için bulgular kısıtlı kalmaktadır (Canatan, 2014).

2.5.4.Aile Sistem Kuramı (Family Systems Theory)

Sistem farklı parçaların anlamlı ve tutarlı bir araya gelmesi şeklinde oluşan bütünlüklerdir. Sistemi meydana getiren öğeler mekanik ise mekanik sistem, kültürel ise kültürel sistemdir. Sistemler iç içedir, alt sistemlerden oluşur. Aile de toplum sisteminin alt sistemidir fakat yalnız kendisi de bir sistemdir. Sistemin yönetsel biçimine sistem kuramı denir. Aileyi; uyum, denge, değişme niteliklerine sahip açık bir sistem olarak görür (Aydın, 2014).

Aileyi sistem olarak inceler. Aile üyelerinin kendi aralarında ve toplum ile etkileşimlerini dikkate alarak işlevlerini yerine getirmek ve sürekliliğini sağlamak zorunda olan bir sistemdir. Bu kuram aile içindeki işlevsel iş paylaşımını anlamayı ve geliştirmeyi hedefler. Diğer sistem kuramlarında olduğu gibi aile içindeki çatışmalar ve gerilimler istenmeyen durumlardır. Teori olmaktan ziyade bir model olduğu eleştirisi yapılmaktadır ve kavramlar teorik olmaktan ziyade metodolojiktir. Bir başka eleştiri de çok soyut ve genel olduğu yönündedir (Canatan, 2013)

Bu yaklaşım aileyi uyum, denge ve değişme niteliklerine sahip açık bir sistem olarak ele almaktadır ve iki temel çıkış noktası vardır. Birincisi aile bir sistemdir, ikincisi ise aile sistemi, tüm sistemler gibi var olmak için aynı kurallara dayalı olarak çalışır. Sistem yaklaşımına göre aile, üyelerinin kendi aralarında ve toplumla

etkileşimlerine dayalı olarak günlük işlevlerini yerine getirmek ve devamlılığını sağlamak zorunda olan bir sistemdir (İçli, 1997; Çağan, 2011).

Bu yaklaşım aile içindeki çatışma ve gerilimlerin aile için tehdit oluşturduğu ve bunun istenmeyen bir durum olduğunu ileri sürer. Yine sistem yaklaşımına göre ailenin amaçları arasında hiyerarşik bir sıralamanın olduğu ve üst düzeydeki amaçların belirleyici olduğu görüşü savunulur (Çağan, 2011; Hammond, 2009).

Toplumsal, kültürel, yerel ve aile içi tüm diğer ilişkilerin etkileşimi göz önünde tutularak anlaşılan aile içi ilişki olarak tanımlar anne babalık davranışlarını (Bronfenbrenner, 1979; Cox ve Paley, 1997). Aile sistemleri kuramına göre anne baba ilişkisi diğer tüm ilişkileri destekler ve düzenler (Sayıl ve Yağmurlu, 2012).

2.6. Aile Çeşitleri

2.6.1. Yapısal Açıdan Aile Çeşitleri

Toplumdaki bütün kurumlar gibi aile de toplumun yapısından etkilenmektedir ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak ve işlevlerini yerine getirebilmek için birbirinden farklı aile tipleri meydana gelmektedir. En fazla karşılaşılan aile türü modern çekirdek aile ile geleneksel geniş ailedir. Toplumsal varyasyonla beraber bu sınıflamaya geçiş ailesi ve boşanmış aile de eklenmiştir (Benedek ve Brown, 1997; Yıldırım, 2011).

A. Geleneksel Geniş Aile ve İşlevleri /Çok Kuşaklı Aile

Bu aile çeşidinde bir kaç kuşak aile yakın ilişki içinde bir arada yaşarlar. Aile bireyleri arasında, yaş, cinsiyet, statüye ve erkeğin soy çizgisine göre bulunan hiyerarşik ilişki düzenine bütün aile üyeleri uymak zorundadır ve bu aileler iş bölümü, işbirliği bütünlük içinde yaşarlar (Taylan, 2003; Özgüven, 2000).

Evlilikler de eşler aile büyükleri tarafından seçilerek ekonomik anlamda değiş tokuş sağlayacak şekilde düzenlenir (Bal, 1995); çünkü geleneksel aileler öncelikle ekonomik bir birim niteliği taşırlar (Aktaş, 2002; Akt. Mete, 2005). Bu aileler ataerkil olduklarından, erkekler aile içinde alınan kararlarda ve evin ekonomisinde etkindirler, erkeğin prestiji aile ile özdeşleşir, erkeğin babasının evinde yaşanılır, evde babanın otoritesi tanınır (Bilgin, 1991). Bu ailelerde bireysel sorumluluklar, karar vermeler azalmıştır fakat aile içi kurallara uyma sorumluluğu artmıştır. Ailenin sahip olduğu

değerler bireysel ihtiyaçların önüne geçmiştir. Ailedeki herkesin ihtiyaçları aynı gelir kaynağından karşılandığı için, aile bireyleri çalışmak istemeyebilmektedir. Bireysel tercihleri çok fazla önemsenmediği ve aile içinde alınan kararlar geçerli olduğu için bireyler kısıtlanmaktadır (Özgüven, 2001).

Az gelişmiş ülkelerin ve bölgelerin kırsal kesimlerinde daha çok geniş aileler bulunmaktadır (Çağan, 2011). Tarım üretimi sebebiyle coğrafi hareketlilikleri engellenmektedir (Özgüven, 2001). Bu açıdan bakıldığında, akrabalık ve komşuluk ilişkileri geleneksel geniş ailede çok önemlidir. Dolayısıyla kuzenler amcalar, halalar, dayılar vs. aynı aileden sayılmaktadır. Güçlü bir yardımlaşma ve dayanışma ortamıyla akrabalık bağlarından yararlanılır (Satir, 2001; Yıldırım, 2011).

İşlev açısından en fazla sorumluluk sahibi olan aile geniş ile tipidir. Kongar (1986)' a göre geleneksel geniş ailenin işlevleri şunlardır:

1. Ekonomik İşlev: Üretim ve tüketim birimi olan geleneksel aile ihtiyaç duyduğu mal ve hizmeti kendisi üretir ve de tüketir. Ailenin gelirleri bir kişi de toplanır ve giderler de yine aynı kişi aracılığıyla yapılır. Tarımla geçinen toplumlar da olduğu gibi bu aile tiplerinde de iş birliği ve görev paylaşımı söz konusudur.
2. Saygınlık İşlevi: Toplumsal statüyü bireylere aileleri sağlar.
3. Koruma İşlevi: Eskiden bireyleri korumak için kurumlar olmadığı için aile, üyelerini koruma işlevini de kendi sağlar.
4. Dinsel İşlev: Yalnız dini eğitimi vermez, aynı zamanda üyelerin ibadetlerini de kontrol ve denetim altında tutar.
5. Eğlenme ve Dinlenme İşlevi: Bireyken bütün uygun zamanlarında kendileri tarafından organize edilen eğlenme ve dinlenme aktivitelerini diğer aile üyeleri ile yaşar.
6. Eşler Arasında Sevgiyi Sağlama ve Çocuk Yapma İşlevi: Soyun devamını sağlamak bütün aile tiplerinin en temel işlevidir. Aile üyelerin sevgi, doyum ihtiyaçlarını bu işlev sağlamaktadır (Akt. Özatça, 2009).

B. Çekirdek Aile ve İşlevleri

Birbirlerine evlilik sözleşmesi ve kan bağıyla bağlı, sayıca dar olan (Bilen, 2004) anne baba ve çocuklardan oluşan, yalnızca iki neslin birleşerek oluştuğu bir aile çeşididir. Çekirdek aile, batı da en fazla görülen aile tipidir (Pesechkian, 1999). 18. yy' da sanayileşme ve köyden kente göçün artması ile ekonomisi tarıma dayalı olan geniş aileler, kentli çekirdek aile yapısına dönüşmeye başlamıştır. Kırsal kesimde çok çocuklu olan aileler yerini kentlerde yaşayan az çocuklu ailelere bırakmıştır. Endüstrileşmenin olduğu yerlere ailelerin göç etmesiyle o bölgelerde aile yapısını etkileyen yeni bir kültür oluşmaya başlamıştır (Erol, 1992). Bireyler kendi ebeveynleriyle yakın bir ilişki içindedirler ama bağımsız gelir kaynakları vardır ve ayrı evlerde yaşarlar. Eşler evlenme yaşlarına, çocuk sayılarına ve eşlerine kendileri karar verirler. Akrabalarla bağları geniş aileye oranla zayıflamış, dış etkilerden önemli ölçüde bağımsızlaşmışlardır (Bilen, 2004).

Yıldırım (2011)'a göre geleneksel aile yapısının değişmesiyle çekirdek aileler oluşmuştur ve çekirdek ailelerin değişmesiyle de yeni aile türleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Hızlıca gelişen ve değişen toplumsal koşullar aile içinde bir takım çatışmalara ve değişmelere yol açmaktadır, aileler arasındaki iletişim kopukluğu ve kuşaklar arası farklar, çocuk ve ebeveyn arasında çatışmalara neden olmaktadır özellikle de ergenlerde bir uzaklaşma görülmektedir. Ekonomik ve sosyal güvence anlamında yeterli olunmasına rağmen bireyselleşme bazı kesimlerde yalnızlık ve ruhsal doyumsuzluklara sebep olmaktadır (Özgüven, 2001). Akyüz'e göre (2008) çekirdek aile birçok işlevini kaybetmesine rağmen bireylerin ilk iletişim kurduğu, içten bağlanmanın olduğu, özveri ve koruma gibi birçok işlevi barındırdığı için hala önemini korumaktadır.

Kandiyoti (1972)'ye göre toplumsal değişmeler sonucunda aile işlevlerinde de değişimler meydana gelmiştir. Geniş aileler azalıp çekirdek aileler çoğaldıkça; geniş ailelerin temel görevlerinin (biyolojik işlevi (üreme), sosyolojik işlevi (toplumsallaştırma), psikolojik işlevi (sevgi ve sıcaklık ile büyütme)) dışında kalan birçok görevini, toplumsal kurumlar yerine getirmeye başlamıştır (Nirun, 1994).

Bundan dolayı; çekirdek aile yalnız iki işlevi yerine getirir:

1. Neslin devamlılığı ve toplumsallaşma işlevi: Neslin devamı ve onların sosyalleştirilmesi işlevi çekirdek aileye aittir.

2. Psikolojik dengenin (doyumun) sağlanması: Sanayileşme ile birlikte bireysel ilişkiler dönemi başlamıştır. Birey tüm ihtiyaçlarını yalnız başına karşılamak zorunda olduğu için yalnızlaşmıştır ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Çekirdek aile ise bireyin bu duygusal ihtiyaçlarını da gidermektedir (Kandiyoti, 1972; Akt. Özatça, 2009)

C. Geçiş Ailesi ve İşlevleri

Tarım üretiminden endüstri üretimine geçen, nüfusu artış gösteren, toplumsal yapının, yaşantı şeklinin değişim gösterdiği toplumlarda (Özgüven, 2000), görünürde çekirdek aileye benzeyen fakat geleneksel işlevlerini de korumaya devam eden bir geçiş ailesi oluşmuştur. (Başbakanlık Türkiye Aile Yıllığı, 1991). Kongar'a (1986) göre geçiş ailesinin bireyleri çekirdek aileden daha fazladır fakat geniş aileden daha azdır. Örneğin; eşler ve çocukların dışında büyük anne ve büyük babalar ve evlenmemiş kardeşler de yaşayabilir. Geçiş ailesi şekil olarak hem çekirdek aileye hem de geniş aileye benzeyebilmektedir fakat yapı itibariyle aile içi, bir takım ilişkilerin değişimi sebebi ile onlardan farklı bir kimliğe sahiptir (Bilgin, 1991).

D. Parçalanmış / Eksik Aile / Tek Ebeveynli Aileler ve İşlevleri

Sanayileşme ile birlikte dünyadaki sosyo-ekonomik ve demografik değişiklikler toplumları etkilemiştir ve onun en önemli kurumu olan aile yapılarında değişimler görülmesine sebep olmuştur (Ekşi, 2005). Parçalanmış aile bireylerin yasal anlaşmayla kurdukları evlilik birliğini, yasal kurullarla bitirmesi sonucu çocukların velayetinin eşlerden birine verilmesiyle, eşlerden birinin iş için evden uzaklaşması veya ölmesi ile oluşan aile tipidir (Dikeçligil, 1995). Evlilik dışı doğumlar boşanma, eşlerden birinin evden uzakta yaşaması gibi durumlarda ebeveynler artık bir arada değildir ve çocuklarıyla olan birliktelikleri sadece kısa zamanlı olarak hafta sonu ya da tatillerdedir (Ay, 2000). Ebeveynin ölmesi, boşanma gibi durumlar ergeni duygusal bir izolasyona sokar ve ebeveyni ile özdeşim kurmasını engel olur (Satros ve Shamou, 1998). Ayrıca 'tek ebeveynli' ailelerde ergenin, aşama aşama olgunlaşmak yerine bir anda mecbur kalarak olgunlaşmaya geçmesi gözlenir. Bu durumda kaygı, stres, acı, hayal kırıklığı duyan çocuk kendi kimliğini bulmakta güçlük yaşayabilmektedir (Ulusoy ve diğ., 2005). Çalışmalarda görüldüğü üzere, önemli sorunları olan

ergenlerin birçoğunun aile ilişkileri zayıftır ve ebeveynleri ile ilgili olarak negatif düşünceleri vardır (Berman ve Jobe, 1997; Akt. Ulusoy ve diğ., 2005).

Yıldırım'a göre (2004) boşanmanın tüm dünyada artış gösterdiği gibi Türkiye'de de artmasının nedenleri arasında kadının ekonomik bağımsızlığını kazanması, rollerin değişmesi, evlilikten beklentilerin artması, sosyal ve ekonomik anlamdaki değişimlerdir. Bir başka sebebi ise boşanmanın artık toplumda daha çok kabul görmesidir, 1998 yılında boşanmaları kolaylaştıran yasal düzenlemelerin yapılması da boşanmaların artışına sebep olmaktadır (Fiyakalı, 2008). Boşanmış aileler işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirememektedir ve üyelerinin psiko-sosyal ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığından ötürü aile içinde çoğunlukla huzursuzluk ve mutsuzluk olduğu savunulmaktadır (Walczak ve Burns, 2004).

Günümüz toplumunda bu aile yapılarının içine bazı aile yapıları daha eklenmiştir: tekrar evlilikle oluşan aile (eşlerden birinin daha önce evlenmiş olması ve en az bir çocuğunun olması) , çifte kariyerli aile (her iki eşinde çalıştığı ve işlerine bağlılık hissettiği aile yapısı (Gilbert,1994) aileler işleri için ayrı evlerde bile yaşayabilmektedir, aile yaşantısı ve kariyer gerekleri arasında denge kurmakta zorlanan aile), çocuksuz (child-free) aile, gey/lezbien aile, yaşlı (aging) aile (65 yaş ve üstü aileler) , aile reisinin büyük anne ve baba olduğu aileler (18 yaş altı evlenen çocukların kendi aileleri yanında oturmasıyla oluşan aile), asker aileleridir (Keklik ve Yıldırım, 2011).

2.6.2. İşlevsel Yönden Aile Çeşitleri

Örf ve adetlerce belirlenen aile üyelerinin rolleri, aile tiplerine göre değişmektedir, çünkü rol beklentileri ortamda göre farklılık gösterir. Aile rolleri toplumdaki topluma değişse de; statü sağlama, ekonomik ihtiyaçları karşılama, din eğitimi verme, çocukların eğitimini planlama, üyelerin birbirlerini korumaları, boş zaman aktivitelerini gerçekleştirme ve karşılıklı sevgi ortamı oluşturma gibi işlevler tüm toplumlarda aynıdır (Ogburn, 1963). Toplum tarafından düzenlenen ailenin temel işlevlerindeki değişim, toplumsal yapıya, özel olarak da ailenin sosyoekonomik düzeyi ve yerleşim alanına bağlıdır. Ayrıca endüstrileşme ve kentleşme de, aile işlevlerinde değişime yol açabilmektedir (Bulut, 1993).

Çocuğun sosyalleşmesini sağlayan ve üyelerine duygusal destek veren aile, çağımızda ekonomik üretim birimi ve politik güç sistemi değildir ama bireylerinin kişiliğini şekillendirme işlevini yerine getirmeye devam etmektedir, bazen aileler üreme dışındaki işlevlerini yeterince yerine getirmektedir (Yorburg, 1983).

A. Sağlıklı İşlevlerini Yerine Getiren Aile

Aile bireyelerine sevgi, güven ve ait olma duygularını sunan özerk olmalarını destekleyen, ihtiyaçlarını karşılayan aileye sağlıklı ya da fonksiyonel aile denir (Bulut, 1993). Anne-baba için evlilik birinci derecede, ebeveynlik ikinci derecede doyum kaynağıdır (Bulut, 1990). Sağlıklı aileler de; eşler evlilik rollerinde uyum içindedir ve birbirlerini olduğu gibi kabul ederler ve saygı duyarlar, eve, çocuklara ve yakın dostlara karşı sorumlu davranırlar (Geçtan, 1989), aile üyeleri iş bitiricidir, (Bulut, 1990), çatışmalar meydana geldiğinde aile içinde sorun çıksa da aile üyeleri uygun çözümler aramada işbirliği yaparlar, ailede suçluluk duyguları yoktur (Ackerman, 1965; Akt. Bulut, 1990), üyeler birlikte olmaktan zevk alır, birbirlerini desteklerler, katı kurallar, aşırı kontrol ve üstünlük bulunmaz (İçmeli ve diğ., 2008),birbirine duygusal olarak bağlıdırlar ve birbirlerinin özgürlüklerini desteklerler, her üye kendinden beklenen rolü etkili bir biçimde yerine getirir, rahat, doğrudan ve etkili bir şekilde iletişim kurabilirler ve birbirlerinin davranışlarını kontrol edebilirler (Epstein, Baldwin ve Bishop, 1983), bireyler yaşantılarını değer ve hedefleri yönünde yönlendirirler. Bu yüzden diğeri insanlardan etkilenmezler. Aile üyelerinde farklılaşmış benlik gelişir. Bu da duygusal değil, zihinsel süreçte olur (Bowen, 1981; Akt. Erürker, 2007). Bu ailelere “sağlıklı”, aileler denilir. Bu aileler de sorunla karşılaşabilirler fakat bir kriz oluştuğunda çabucak müdahale edip kendilerini toplarlar (Frude, 1991). Erdoğan (2009)’a göre aile içinde yaşanan çatışmalar her zaman sorun olarak düşünülmemelidir. Bu çatışmalar doğru yönetildiğinde, bireylerin yaratıcılıklarının artacağı söylenmiştir. Sağlıklı aileler de sağlıksız aileler gibi bazı sorunlarla karşılaşırırlar, fakat sağlıklı aileler bu süreçte birbirlerini yıpratmadan, birbirlerinin fikirlerine saygı duyarak sorunlarını yapıcı bir şekilde çözerler (Epstein ve diğ., 1983). Kendine özgü kişiliği olan aile üyeleri ortak paylaşımları haricinde farklı uğraşlar ve ilişkilere sahiptir (Urhan, 1998).

Lewis, Beavers, Gosselt ve Philips işlevlerini beklenen düzeyde yerine getiren, yani fonksiyonel (işlevsel) ailenin sekiz önemli özelliği olduğunu söylemişlerdir (Akt. Bulut,1990).

1. Aile üyeleri bir arada olmaktan mutlu olurlar, birbirlerini destekler ve birbirlerine cesaret verirler.
2. Aile üyelerinin bireysel fikirlerine saygı duyarlar.
3. Aile üyeleri ile açık bir iletişim kurarlar.
4. Aile üyeleri çoğunlukla iş yapmaktan kaçınmayan iş bitirici bireylerdir.
5. Eşler için evlilik birincil, ebeveynlik ise ikincil doyum kaynağıdır. Evlilik ilişkilerinde bir sorun oluştuğunda bu sorumlu olan ebeveyni de etkilemektedir.
6. Aile üyeleri birbirlerine yakındırlar aynı zamanda bireysel farklılıklara saygı duyarlar.
7. Üyeler arasında kendiliğinden oluşan esnek bir etkileşim vardır.
8. Bireyleri aşırı kontrol eden otoriteden ziyade, her konuda fikir alışverişi vardır (Bulut, 1990).

Sağlıklı ailenin fonksiyonlarını Ebert Stinnett ve Defain şu şekilde açıklamışlardır:

1. Duyguları Paylaşma: iyi ve kötü duygularını özgürce yansıtırlar.
2. Duyguları Anlama: Aile üyeleri birbirlerinin duygularını anlarlar.
3. Bireysel Farklılıkları Kabullenme: Bireysel farklılıklar hoşgörü ile karşılanır ayrıca aile üyeleri potansiyellerini geliştirmeleri için desteklenir ve cesaretlendirilir.
4. İlgı ve Sevgi Duygularının Gelişimi: Üyeler birbirlerine karşı ilgili ve sevgi doludurlar böylelikle değerli olma ve aitlik duygusu desteklenir.
5. İşbirliği: Ailenin işlevlerini geliştirmek adına işbirliği yaparlar
6. Mizah Duygusu: Ailedeki olaylarla alakalı espri yapma ya da şakalaşma yetenekleri vardır.
7. Temel Gereksinimleri Karşılama: Temel ihtiyaçlarını karşılarlar

8. Problem Çözme: Demokratik biçimde sorunlarını çözerler.
9. Geniş Bir Felsefi Düşünce: Ailenin kendine has değerlerini oluşturan düşünceleri vardır.
10. Taahhüt: Birbirlerinin rahatını ve huzurunu teminatını verirler.
11. Takdir Duygularını İfade Etme: Birbirlerine takdirlerini sunarlar.
12. İletişim: İletişimleri olumludur.
13. Birlikte Zaman Geçirme: İyi ilişkiler kurmak ve aile birliğini desteklemek adına bir arada zaman geçirirler.
14. Maneviyat: Maneviyat aile üyelerine güç verir.
15. Başa Çıkma Becerileri: Problemlerini çözmek için yeterli başa çıkma becerileri vardır. (Nystul, 1993; akt. Özgüven, 2009).

Bu niteliklerin, bireyleri geliştirdiği, dengeli ve sağlıklı bir yaşam sağladığı öne sürülmüştür.

B. Sağlıklı İşlevlerini Yerine Getiremeyen Aile

Sağlıksız aileler, bireylerinin kişisel gelişimini ve psikolojik doyumunu sağlayamayan Bulut (1990), üyeleri iletişime kapalı olan, ve sorunlarını birbirleriyle paylaşmayıp saklayan Beavers ve Hampson (2000), uyumu az ya da fazla olan, kimlik duyguları tam gelişmemiş duygusal bağların dengesiz olan, birbirleriyle iç içe ya da birbirlerinden kopuk yaşayan Olson ve Gorall (2003) üyeleri birbirleri ile az konuşan, aileyi ilgilendiren konularda birlikte konuşup çözüm aramayan, üyeleri birbirine gerçek yakınlık duymayan, birbirlerine olumsuz duygular besleyen aileler sağlıksızdır (Glick ve Kessler, 1980).

Bir ailenin ideal bir şekilde bütün işlevlerini yerine getirebilmesi, ailenin kendi iç dinamiğine bağlı olması kadar, dış dünya ile olan ilişkileriyle de alakalıdır. (Bulut 1993). Sağlıksızlık, çoğu zaman aile bireylerinden birinin fiziksel, ruhsal ay da sosyal sorunlarıyla meydana çıkar ve bu da ailenin diğer bireylerine yansır (Bulut, 1999). Ailedeki roller belirsiz ya da zayıf olduğunda, yani üyeler rollerini veya görevlerini çok az yerine getirdiklerinde ailede bazı sorunlar oluşabilir. Roller

arasındaki koordinasyon az olduğunda veya üyelerden beklenen rollerin yerine getirilmesinde bireyler çatışma yaşayabilirler (Frude, 1991).

Beavers'e göre sağlıklı ailelerin özellikleri şunlardır:

1. Açık ve net karşılıklı iletişim yerine dolaylı ilişkiler kurarlar.
2. Aile üyeleri genelde egoisttir. Bu yüzden yalnız ve ümitsiz hissederler.
3. Birbirlerine bekledikleri gibi davranırlar ve bu şekilde gerçek duygularını ve düşüncelerini saklarlar.
4. Üyeler duygusal problemlerini birbirlerinden saklamak için uğraşırlar.
5. Birey gerçek ihtiyaçlarını zayıf ya da güçlü görünüp saklayarak sahte davranışlar sergiler. Bu tür ailelerde duygusal gelişim risk altındadır. Psiko-patolojik tepkilerin görülme sıklığı yüksektir (Akt. Bulut, 1990).

Fisher aile işlevsel olmadığına altı tip aile olacağını belirtmiştir (Akt. Fıfıloğlu, 2008).

- A. Sınırlandırılmış/sınırlanmış Aile Tipi: Otoriter, olumsuz, mükemmeliyetçi anlayışa sahip olan aileler
- B. İç Dönük Aile Tipi: Diğer sistemlerden izole olmuş ve sistem içindeki tüm alt sistemlerin iç içe geçtiği aileler
- C. Obje Odaklı Aile Tipi: Aynı objeye (çocuk, ev, aile bireylerinden herhangi biri) odaklanan aileler
- D. Fevri-Dürtüsel Aile Tipi: sosyal olmayan özelliklere sahip aileler
- E. Çocuksu Aile Tipi: Geniş ailesinden ayrılamayan, kendi anne babasına bağlı aileler
- F. Kaotik Aile Tipi: Herhangi bir düzen veya sistemi olmayan aileler

Her aile tek ve kendi sistemini oluşturduğu için özerktir fakat yine de yukarıdaki tiplere benzer yanlar gösterebilir.

2.7.Aile İşlevleri

İlk kez 1949 yılında antropolog Robeert Murdock bu kavramı kullanmıştır. Murdock dünya çapında 250 toplumdaki derlediği verilerden hareketle ailenin evrensel bir kurum olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tüm toplumlarda ailenin birbiriyle bağlantılı olan dört işlevi yerine getirdiğini söylemiştir. Ailenin daha geniş işlevleri olabilir ama tüm toplumlarda bu dört işlevi aileden başka kurumun yerine getirdiği görülemez (Mayer, 1981).

Sistemicilere göre ailenin işlevleri şunlardır: kimlik görevlerini yönlendirme, sınırları düzenleme, aile içinde duygusal atmosferi yönetme, zaman içinde aile yapısında meydana gelen değişimi yönetme, ev halkının devamlılığı için strateji planlama. (Sabatelli ve Bartle, 1995; Akt. Nazlı, 2000) Murdock (1949), Lundberg (1963) Ackerman (1958) ise biyolojik, sosyal, psikolojik, ekonomik olmak üzere gruplandırmıştır (Akt. Bulut, 1990). Ogburn (1963); ise ailenin yedi işlevinden bahsetmiştir: ekonomik ihtiyaçları giderme, statü sağlama, çocukların eğitimi, din bilgisi verme, uygun zaman etkinlikleri, aile üyelerinin birbirlerini koruma ve sevgi ortamıdır. Ailenin çok yönlü bir olgu olduğunu ve toplumda pek çok işleve sahip olduğunu savunan Çağan (2011); ailenin dini, eğitim, ekonomik, biyolojik(üreme), psikolojik doyum sağlama ve boş zamanları değerlendirme gibi işlevleri olduğunu vurgulamıştır. Tezcan (1997) ailenin toplumsallaştırma ve eğitim gibi önemli işlevlerinin olduğunu söylemiştir. Çocuğun kişiliğinin gelişmesi, din eğitimi, toplumsal kuralları öğrenmesi aile başlar. İlk beş yıldan sonra ise ailenin eğitim görevini okula geçer.

Nijole V. Benokraitis ailenin işlevlerini şöyle sıralamıştır: çocukları koruma ve sosyalleştirme işlevi, cinsel ilişkileri düzenleme işlevi, toplumsal rol ve statüleri belirleme işlevi, duygusal destek işlevi, koruma işlevi eğitim işlevi, dini işlevi ekonomik işlevi (Akt.Çağan, 1992).

Aile işlevleri aile üyelerinin ilişkilerinin niteliği ve bunun aile üyelerinin yaşam kalitesine etkisini yansıtan bilgilerden meydana gelmektedir. Aile ilişkileri, ailenin sağlıklı işlevlere sahip olmasında çok etkilidir. Bu ilişkiler; ailenin kural ve değerlerine bağlı olarak ailedeki bireylerin rolleri ile davranışlarının kontrol edilme şeklinin sonucudur. Aile üyelerinin yapıcı bir iletişime sahip olarak; birbirleriyle içtenlikle ilgilenmesi, yaşanan sorunları aile içinde çözümlenebilmesi ve birbirlerinin

davranışlarına uygun duygusal tepkiler verebilmesi gerekir. Bu şekilde ailenin işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirmesi, aile üyelerinin yaşam doyumunun artmasına, sorumluluk ve özgüven sahibi olmalarına ve mutlu bir yaşantıya uygun bir ortam hazırlamaktadır (Bulut, 1990). Ailenin işlevleri; kolaylaştırıcı, arabulucu, uyum sağlayıcı ve birbirinden farklı potansiyel ve yeteneklere sahip üyeleri için koruyucu bir sistemdir. Aile üyelerinin her türlü ihtiyacını karşılaması, topluma hazırlaması ve refahı için gereken fizik ve ruhsal çevreyi sağlamasından ötürü büyük bir önem taşımaktadır (Aile Özel İhtisas Komisyonu, 1994).

Eşler arasındaki ilişkiler aile tipine, evlenme yaşlarına, ailedeki kişi sayısına, yerleşim yerine, sosyo-ekonomik düzeye, öğrenim düzeyine, dini ve kültürel değerlere göre değişim göstermekte bu da aile işlevlerini etkilemektedir. Örneğin, eşler arasındaki öğrenim düzeyindeki farklılıklar, farklı düşünmeye ve iletişime neden olduğu için aile işlevlerinde etkili olmaktadır. Eşlerin evlenme yaşları arasındaki farklılık, uyumu etkilediği için, evliliklerde geçimsizliklere neden olabilmektedir. Hane de yaşayan kişi sayısı, ailedeki rol ve ilişki kalıplarını etkilediğinden, ailedeki üye sayısı az olduğunda eşlerin, birbirini dinleme, sorun ve ihtiyaçlara çözüm bulmadaki işlevleri kolay olmaktadır (Yavuzer 2005, Çakıcı 2006).

Satir (2001) aile işlevlerini açık ve kapalı sistemler şeklinde değerlendirmektedir. Açık sistemlerde aile, aile yaşam döngüsündeki değişimlere açıktır. Kapalı sistemde net olmayan, dolaylı, uyumsuz iletişim kalıpları bulunmaktadır, aile içindeki durumlar otoriteye bağlı olup değişim kabul edilmez. (Akt. Durak ve Fışiloğlu, 2007).

Lewis, Beavers, Gosselt ve Philips işlevlerini beklenen düzeyde yerine getiren aileleri fonksiyonel aileler; aile içi etkileşimin bozuk olması nedeniyle işlevlerini yerine getiremeyen aileleri de fonksiyonel olmayan aileler olarak tanımlamışlardır (Andrews, 1979; Akt. Bulut, 1993).

Ailenin işlevlerini beklenen düzeyde yerine getirmesi, ailenin sağlıklı olması anlamına geldiği için; fonksiyonel aile aynı zamanda “sağlıklı”, fonksiyonel olmayan aile de “sağlıksız” aile olarak tanımlanabilir (Pollak, 1966). Her işlev aile sisteminin bir parçasını oluşturduğu için, tek bir işlev hakkındaki bilgi ailenin bütünü hakkında bilgi veremez (Bulut, 1993). Hiç bir işlev ailenin sisteminden ayrı düşünülemediği

için; bir işlev de sorun yaşanması diğer işlevleri de olumsuz anlamada etkiler (Alacahan, 2010).

Aile işlevlerini sağlıklı ve sağlıklı olması üzerinde bazı etmenler etkili olmaktadır. Bu etmenler demografik, sosyal ve ekonomik olmak üzere ailenin nitelikleri ve ailenin yaşam döngüsü olarak sıralanabilir. Ailenin, demografik ve sosyal nitelikleri; üye sayısı, ailenin tipi, üyelerin yaşı, cinsiyeti, öğrenim durumu, kır veya kent kökenli olmaları, evlenme yaşı, yetişkin aile üyelerinin yaptıkları iş şeklidir (Fişek, 1992). Ayrıca Aile üyelerinin iletişimleri, birbirlerini dinlemesi, birbirine gereken ilgiyi göstermesi, problemlerle baş edebilmesi, üyelere yaşları ve becerileri çerçevesinde sorumluluklar verilmesi de etki eden etmenlerdendir (Urhan 1998). Aile işlevleri kültürel faktörlerden ayrı tutulamaz. Toplum, adetler ve gelenekler aile üyelerinin rollerini belirleyicidir. Toplumlardaki beklenti farkına göre, cinsel davranışlara dair yasak ve onaylar, roller, çocuk bakımı vb. aile tiplerine göre değişmektedir (Bulut, 1993).

2.8.Aile İşlevleri Modelleri

Literatüre bakıldığında sistem yaklaşımından yola çıkarak geliştirilen dört aile işlevleri modelinden bahsedilmektedir:

2.8.1.Beavers'in Aile Sistem Modeli:

Robert Beavers tarafından geliştirilmiştir. Aile etkileşiminin merkeze doğru ve merkez dışı uçları olduğunu söylemiştir. Merkez dışı güçler; aile üyelerinin aileden bağımsız olmasını sağlarken, merkeze doğru güçlerin ise aile üyelerinin sağlıklı bir kimlik geliştirebilmelerini sağladığını ve de bu güçlerin dengede olması gerektiğini söylemiştir (Beavers and Hampson, 2000). Aile bireylerinin sağlıklı bir kimlik geliştirebilmeleri için, hem ailenin desteği (merkeze doğru) hem de bireysel yeterlikler (merkez dışı) için cesaretlendirme ve kabul etme dengeli olmalıdır (Akt. Nazlı, 2000).

2.8.2. Circumplex Model:

Evlilik ve aile sistemlerinin üç merkezi boyutu olan; bütünlük, uyum ve iletişim boyutunu içermektedir.

A. Bütünlük boyutu:

Kopuk, ayrı, bağlı, iç içe olmak üzere dört düzeyden oluşan aile üyeleri arasındaki duygusal bağı ifade eder. Kopuk ailelerin bütünlüğü az olduğu için aralarındaki bağlılık da azdır ve bu yüzden bir kimlik duygusu çok gelişmemiştir. İç içe aileler de ise bütünlük çok fazla olduğundan bireylerin özerk kimliği oluşmamıştır. O kadar iç içedirler ki dışarıya kapalıdırlar. Ayrı ve bağlı ailelerde ise bağlılık orta seviyededir. Bireysel ilgi ve ihtiyaçlar da dikkate alınır.

B. Uyum boyutu:

Ailenin tipini, rollerini ve kurallarını duruma göre değiştirebilme yeteneğini uyum açıklar. Şöyle ki; stres durumunda sistemin bir tepki verebilmesi için düzenlenmesidir. Katı, yapılandırılmış, esnek ve düzensiz olmak üzere dört düzeyden meydana gelmektedir. Uyum seviyesi az ise "katı" fakat uyumu çok fazla ise "düzensiz" denir. Her iki uç noktada uyumsuzluk olarak görülür. İki ucun ortasındakiler de kurallarını uzlaşmayla koyarlar ve de problemlere demokratik çözümler bulurlar. Bir kriz olduğunda uyum yapabilmek adına rollerin yapısında esneklikler olmalıdır (Barnes ve Olson, 1985).

C. İletişim boyutu:

Bütünlük ve uyum destekleyen aralarında hareket etmeyi kolaylaştıran, üyelerinin ihtiyaç ve tercihlerini belirtmesini sağlayan boyuttur. Olumlu iletişim, aile yapısında farklı düzeylerde hareket etmeyi sağlarken; eksik ve olumsuz iletişim, aile sistemindeki bütünlük ve uyum düzeylerinde değişiklik yapmayı engeller. Modelin temel hipotezi, uyumlu eş ile ailenin uyumsuz olanlara göre daha fonksiyonel/işlevsel olmasıdır (Barnes and Olson, 1985; Olson ve Goral, 2003). Olumlu iletişim becerileri, aile üyelerinin ihtiyaçlarının sağlanmasını kolaylaştırır tam aksine olumsuz iletişim becerileri ise, birbirleriyle duygularını paylaşmadıkları için iki boyut arasındaki hareketi zorlaştırır (Olson, Russell ve Sprenkle, 1983).

Olson, sağlıklılık-sağlıksızlık özelliğini Beavers'ten farklı bir yaklaşım içinde tanımlamıştır. Beavers'e göre aile içi uyum arttıkça, sağlıklılık artar, fakat Olson'a göre uyumun azalması kadar, artması da sorundur (Akt. Bulut, 1990).

2.8.3.Güç Geliştirme Modeli

Roannau ve Poertner (1993) tarafından geliştirilmiştir. Aile yapısı, aile yaşam döngüsü, aile fonksiyonları, aile etkileşimi olmak üzere dört kavramı kapsar. Aile yapısı, ailenin özelliklerini (üye sayısı, biçimi, geliri, yerleşim yeri, kültürel geçmişi) ve üyelerinin özelliklerini (zihinsel kabiliyetleri, sağlıkları, durumlarla baş etme stilleri, bireysel ihtiyaçları vb.), ailenin kültürel ile etnik farklarını içerir. Aile yaşam döngüsü, ailenin gelişimsel aşamalarını tanımlar. Aile fonksiyonları ise, aile üyelerinin yerine getirmeleri gereken aile işlevlerini (ekonomik işlevler, fiziksel işlevler, dinlenme ve iyileşme, sosyalleşme, kendini keşfetme, duygulanma, eğitim ve meslek işlevleri) ifade eder. Aile etkileşimi, ailenin alt sistemlerini (evlilik, ebeveynlik, kardeşler ve aile çevresi), bağlılık ve uyum özelliklerini içerir (Doğan, 2006; Akt. Nazlı, 2000).

2.8.4.McMaster Aile İşlevleri Modeli

Epstein, Bishop ve Baldwin (1983) tarafından “sistem yaklaşımı” temel alınarak geliştirilmiştir. Bu model, sadece ailenin ruhsal sağlığında ve aile üyelerinin problemlerinde etkili olan boyutlardan oluşur, aile fonksiyonlarının bütün yönlerini içermez. Modelin varsayımları aşağıda belirtilmiştir (Miller, Ryan, Keitner, Bishop and Epstein, 2000):

1. Ailenin tüm parçaları birbirleriyle bağlantılı ve ilişkilidir.
- 2.Ailenin bir parçası aile sisteminin diğer parçalarından ayrılarak anlaşılabilir.
3. Aile işlevleri, aileyi oluşturan parçalar ayrı ayrı incelenemez.
- 4.Aile üyelerinin davranışlarını belirlemede, ailenin yapısı ve organizasyonu önemli bir etkindir.
- 5.Aile üyelerinin davranışlarının biçimlendirilmesinde aile sistemindeki nesilden nesile iletilen kalıp yargılar etkindir.

Miller ve diğ. (2000), ailenin yapısını, organizasyonunu ve davranış kalıplarını anlamak için yönelik altı boyut üzerinde durmuşlardır. Problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü olmak üzere

altı boyutu ele almışlardır. Bu boyutlar aile işlevlerindeki sorun alanlarını teker teker ele alır. Bir de Aile Değerlendirme Ölçeğinde eklenen genel fonksiyonlar alt boyutu vardır. Bu boyut ailenin sağlıklı ya da sağlıksız olup olmadığını genel anlamda değerlendirmektedir (Bulut, 1990).

1. Problem çözme (Problem Solving):

Ailenin sorunlarıyla ve karşılaştıkları problemlerle baş edebilme gücüdür. Problemin, sorunun ortaya çıkmasından çözülmesine kadar olan süreci içine alır. Günlük problemler/ pratik (yeme, içme, barınma gibi günlük problemler) veya duygusal problemler /duygusal (kızgınlık, öfke, depresyon gibi duygusal problemler) olmak üzere aile de meydana gelen problemler iki başlıkta toplanabilir. İşlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getiren ailelerin iki problem durumunun da üstesinden geldiği görülür yalnız duygusal alandaki problemlerle baş etmede sorun yaşayan aileler orta seviyede işlevseldirler (Bulut, 1990). Aile işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmediğinde, problem çözme yaklaşımında sistematiklikten uzaklaşıldığı görülür (Bulut, 1990; Miller ve diğ., 2000).

2. İletişim (Communication):

Aile üyeleri arasındaki bilgi alışverişidir. Özellikle sözel iletişim üzerinde durulmaktadır. Önemli olan ailenin etkili bir iletişim kurup kurmamasıdır. İletişimin etkililiği açık-örtülü ve dolaylı-dolaysız olmak üzere iki boyutta değerlendirilir. Birinci boyut, iletilen bilginin açıkça belirtilmesi ya da belirsiz hale getirilmesi ile ilgilidir. İkinci boyut ise, iletilen bilginin, doğrudan bilgiyi alması istenilen kişiye gidip gitmediği ile ilgilidir. Bu yüzden, aile bireylerinin açık iletişim kurması, fikirlerini dolaysız bir şekilde ifade etmesiyle ilgilenmektedir. İletişim boyutu araçsal ve duyuşsal olarak ikiye ayrılır. Sağlıklı işlevlere sahip ailelerin üyeleri iletişime önem verirler ve aralarındaki iletişim açık ve dolaysızdır. İletişimin daha az doğrudan ve daha az açık olması ise bu boyutun sağlıksızlığını ifade eder Yani sağlıksız işlevlere sahip olan ailelerin üyeleri iletişimi önemsemez ve aralarındaki iletişim örtülü ve dolaylıdır (Bulut, 1990; Miller ve diğ., 2000).

3. Roller (Roles):

Ailenin işlevlerini yerine getirmek ve aile sisteminin etkinliğini devam ettirmek için, tekrarlanan davranış ritüelleridir. Bu davranışlar, araçsal ve duyuşsal olmak üzere iki alandaki rollerdir. Aile içerisinde yerine getirilmesi gereken araçsal rollere; aile sisteminin yönetimi ve devamlılığının sağlanması, aile üyelerinin yiyecek, barınma gibi ihtiyaçların karşılanması için kaynak sağlanması; duyuşsal rollere ise, aile üyelerine güven verici rahat bir ortam sağlanması, büyüme ve gelişmelerinin desteklenmesi, eslerin birbirlerinin duyuşsal ve cinsel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, aile üyelerinde is seçimi, sosyal ilişki geliştirme girmektedir. Aile üyelerine; özelliklerine, konumuna uygun sorumlulukların verilmesi, doğru bir şekilde yerine getirilmesinin sağlanması aile içi rollerin sağlıklı olduğunu gösterir. Çocukların ve ebeveynlerin bakımı, beslenme ve gelişmesini sağlamak için rollerini belirlemiş olan aile işlevsel bir ailedir (Bulut, 1990; Miller ve diğ. 2000).

4. Duygusal Tepki Verebilme (Affective Responsiveness) :

Olaylar karşısında en uygun tepkiyi verebilme yeteneğidir. Aile içindeki duygusal tepkiler ikiye ayrılır. Bunlar; sevgi, ilgi, empati, sempati, mutluluk ve eğlence gibi tepkileri içeren olumlu ve destekleyici duygular ile korku, panik, kızgınlık, öfke ve hayal kırıklığı gibi tepkileri içeren acil durumlara ilişkin duygulardır. Sağlıklı işlevlere sahip aileler her iki alandaki duygularını ifade edebildiklerini söylerken; sağlıksız işlevlere sahip ailelerin ifade edemedikleri görülmektedir. Kültürel farklılıkların ailelerin duygusal tepkilerini etkilediğini unutmamak gerekir (Bulut, 1990).

5. Gereken İlgii Gösterme (Affective Involvement):

Birbirlerine sevgi gösterme bakım verme, ilgili olma, önem verme derecesidir. Birbirleriyle orta derecede ilgilenen aileler en sağlıklı ailelerdir. Aile üyelerinin birbirleriyle fazla ilgilenmesi birbirlerine aşırı bağımlı olduklarını, ilgi azlığı ise aralarındaki sevgi azlığını gösterir (Bulut, 1990). Birbirlerine empatik ilgi gösteren aile üyeleri sağlıklı işlevlere sahipken; birbirlerine sembiyotik ilgi gösterenler sağlıksız işlevlere sahiptirler.

Aile içinde gereken ilgiyi gösterme boyutunun altı şekli vardır :(Miller ve diğ., 2000)

1. İlgisizlik: Birbiriyle ilgilenmeyip, birbirlerinin etkinliklerine katılmazlar.
2. Aşırı İlgi: Aşırı derecede birbirlerine ilgi gösterirler.
3. Narsistik İlgi: Birey diğerlerine kendi ihtiyaçlarını karşılamak için ilgi gösterir.
4. Zorunlu İlgi: Birbirlerine duygusal katkı yapmazlar, birbirlerinin etkinliklerine entelektüel düzeyde katılırlar.
5. Empatik İlgi: Karşısındakinin ihtiyaçlarını karşılamak için ilgi gösterir
6. Sembiyotik İlgi: Sağlıksız ilişkilerde görülen aşırı uçtaki patolojik ilgidir. Birbirlerinin sınırlarını aşarlar.

Epstein ve Bishop'a göre aile bireylerinin aktivitelerinde bulunmak duygusal katılım olarak görülür. Ailede ki bireylerin duygusal katılımları şöyledir:

- a) Katılım olmayabilir: Sadece rutin işleri yaparlar ve birbirleriyle ilgilenmezler.
- b) Zorunlu katılım vardır: Duygusal katkı sağlamadan zorunlu bir şekilde katılırlar.
- c) Narsistik katılım vardır: Bencil bir şekilde kendisinin ihtiyaçlarını karşılamak için diğer üyelerle ilgilenir.
- d) Empatik katılım vardır: Birbirlerinin yaşantılarına karşı empati kurabilirler bu yüzden sağlıklı bir katılım şeklidir.
- e) Sembiyotik katılım olabilir: Sınırlar bulanık ve ilişkiler yoğundur. Ağır patolojiye ilişkin bir ipucudur. Hastalıklı bir katılım şeklidir, sağlıksız ise katılımsızlık veya sembiyotik katılımdır.

6. Davranış Kontrolü (Behavior Control):

Aile üyelerinin davranışlar konusundaki kurallarını kapsayan ve disiplin sağlama biçimlerini içermektedir. Aile içi standart davranışlar belirlenirken; aile üyelerinin fiziksel tehlike içeren, psikolojik ve biyolojik gereksinimleri ve dürtülerini karşılamaya yönelik davranışları ile aile içi ve dışı sosyal davranışları değerlendirilir.

(Bulut, 1960). Barker'e göre ailenin davranış kuralları hakkında bilgi veren davranış kalıpları:

- a) Fiziksel olarak tehlikeli durumlar: Ani olaylarda aile üyelerinin o anki tepkileridir.
- b) Psikobiyolojik kontrol ve sorunları: Temel ihtiyaçlar konusundaki eğilimler.
- c) Toplumsal kontrol: Diğer insanlarla ilişkileri

Davranış kontrolünün niteliksel yönü; dört çeşit kontrolden bahseder:

- a) Katı kontrol: belirlenen standartların çerçevesinin çok dar olduğu ve kültüre özgü, sıkı bir kontrol.
- b) Esnek kontrol: Değişen bir durum karşısında duruma göre değişebilen akla uygun yeni davranış standartlarının belirlenmesi kontrol yolları yönünde esneklik söz konudur.
- c) Gevşek kontrol: Sınırları önceden çizilmemiştir fazla özgürlüğe izin vermeyen, sınırları önceden çizilmemişse de kontrol şeklindedir.
- d) Kaotik kontrol: Benzer olaylarda bile kurallar değişir.

Genel kurallar yoktur veya aşırı katı kurallar vardır.

7. Genel Fonksiyonlar (General Functions) :

Bu boyut, diğer boyutları da içermektedir. Fonksiyonel aile "sağlıklı", fonksiyonel olmayan, yani işlevlerini beklenen düzeyde yerine getiremeyen aile de "sağlıksız" aile olarak tanımlanabilir (Bulut, 1990). Sağlıklı aileler, birbirine duygusal olarak bağlı ve kısıtlamayacak şekilde ilgili, işlevlerini yerine getirebilen, herkesin rolünü etkili bir biçimde yerine getirebildiği, problemlerini bir arada çözebilen, birbirlerinin davranışlarını aşırıya olmayacak şekilde kontrol edebilen ve aralarında açık bir iletişim bulunan ailelerdir (Epstein, Bishop ve Baldwin, 1983).

Friedlander (1965)'e göre birbiri ile anlaşmazlık yasayan, farklı benlik ideallerine sahip olan, aralarında olumlu bir iletişim ve etkileşim sağlayamamış olan esler sağlıksız ailenin temelini oluşturur. Sağlıksız ailelerin, üyelerinde bazı psikolojik problemler görülebilmektedir. Çevresel faktörler de ailenin sağlıklı veya sağlıksız

olmasında, etki etmektedir. Aile işlevlerinde sorunlara yol açan faktörler arasında aile içinde veya dışında yaşanan hastalık, ölüm, işsizlik de vardır; çünkü bu tür durumlar, bireylerin günlük rutinlerini olumsuz etkiler. Ayrıca bireylerin aile içi rollerinin azalması veya artması, yaşamlarındaki temel rollerde değişiklik olması veya kendilerine uygun olmayan bir rolü üstlenmek zorunda kalmaları bazı sorunlar yaratarak, sağlıksız davranışları arttırabilir (Akt. Bulut, 1993). Sonuç olarak; aile kurumunun; aile içi iletişim, rollerin yerine getirilmesi, sorun çözme, aile üyelerinin birbirlerine gereken ilgiyi göstermesi, duygusal tepki verme ve davranış kontrolü gibi işlevleri vardır. Ailenin işlevlerine bakıldığında, bütün işlevler ayrı ayrı ele alınsa da her işlevin bir diğer işleyle alakalı olduğu ve birbirlerini tamamlayan işlevler olduğu görülür (Özşenol ve diğ., 2003).

2.9. Aile İşlevlerini Etkileyebilecek Etmenler

Esnek olmayan aile yapılarına sahip olmak aile işlevlerinde bozulmalara sebep olabilmektedir. Esnek olmayan aile yapıları ailenin yaşam döngüsünde problemler oluşturmakta ve ailenin sağlıksız hale gelmesine yol açmaktadır. Her aile bu bazı durumlarda katı ve belirsiz sınırlar çizebilmekte ama bunlar süreklilik arz ederse ve aşırı ölçülerde kullanılırsa aile işlevleri olumsuz etkilenebilmektedir (Munichin, 1974). Nichols ve Schwatz (1991)' e göre gelişim evrelerinin ve bu evrelerin geçişleri arasında gerekli yapısal değişikliklerin yapılamamasının ailelerde işlev bozukluğuna yol açtığını vurgulamaktadır (Akt, Fışıloğlu, 2008).

Aile işlevlerinin sağlıklı veya sağlıksız olmasında bazı etmenler dolaylı – dolaysız rol oynamaktadır (Karakoyun, 2011). İçinde yaşadığı sosyoekonomik çevrenin eseri olan bireyler kendi çevresinde kabul edilen farklı davranışlara ve görüşlere sahiptir çünkü her sosyoekonomik grubun kendi kültürel ve toplumsal görüşleri vardır (Bilen, 2004). Aile ilişkilerinin yapısı, rol ve iletişim kalıpları ailedeki kişi sayısına göre şekillenir (Duyan, 2000). Eşlerin eğitim düzeylerindeki denklik de evliliğin başarısındaki etmenlerdendir çünkü fark arttıkça düşünme ve iletişim becerileri değişmektedir (Bilen, 2004).

Ailedeki kişi sayısı, aile üyelerinin yapısı, aile üyelerinin yaşı, cinsiyet, öğrenim durumu, kır veya kent kökenli olmaları, evlenme yaşı, yetişkin aile üyelerinin yaptıkları iş, demografik ve sosyal niteliklerdir. Aile yaşamının vazgeçilmez görevleri

olan temel ihtiyaçlar ile gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanması ve sorun çözme biçimlerini, aile sisteminin özellikleri (yetki paylaşımı, rol dağılımı, aile sınırları) ilişkilerdeki yakınlık veya uzaklık, esneklik veya katılık, düzenli-düzensiz iletişim ya da iletişimsizlik gibi faktörler etkilemektedir. Aile işlevleri de olumsuz yönde etkilenmektedir (Duyan, 1996).

Aile Yaşam Döngüsü 'ne göre ergenlik döneminde çocuğu olan aileler, genellikle bütün üyeleri aynı evde yaşayarak büyüklük sınırlarına ulaşmıştır. Bu döngünün temel konuları, çocuklar için okul, meslek seçimi üzerinedir. Ergenlerde cinsellik, bağımsız olma duygusu gitgide artmakta; sigara, alkol, uyuşturucu kullanma endişeleri oluşmaktadır. Bu sorunlar ailede bunalımlara yol açabildiği için; ailede çatışmalar yaşanır. Ergenlerle birlikte anne-babalar da bundan etkilenir. Aile de yaşanan kuşak çatışması toplumdakine benzememektedir çünkü ailedeki kuşaklar birbirine daha çok benzediği için aile içi kuşak çatışmaları daha küçük olur. Aile de yaşanan kuşak çatışmaları, toplumsallaşma ve kültürel miras konularında yaşanan zorlukları yansıtır. Ergenler algıladıkları kuşak farklarını abartırken, anne-babalar, özellikle büyük ebeveynler, aynı farklılıkları azımsama eğilimindedir (Duyan, 2000). Duvall (1957), aile yaşamının incelenmesinde ilk düzeyini evlilik olan sekiz dönemden bahsetmektedir. Bu dönemlerin oluşturduğu tablo aşağıdadır (Akt., Nystul, 1999).

Tablo 2.1. Duvall'ın Aile Yaşam Döngüsü Modelleri

Aile Yaşam Döngüsü Evresi	Aile İçindeki Pozisyon	Ailenin Kritik Gelişimsel Görevi	Evrenin Süresi
Evli Çiftler (Çocuksuz)	Karı Koca	Karşılıklı doyurucu bir evlilik Kurmak. Hamileliğe ve annelik, babalık sözleşmesine uyum sağlamak	2 yıl
Bebekli Aileler (30 aylık bebeği olanlar)	Karı-Anne Koca-Baba Küçük kız/oğlan çocuğu veya her ikisi	Küçük çocuğun gelişimine uyum sağlama, cesaretlendirmek	2-5 yıl
Okul öncesi dönemde çocuğu olan aileler	Karı-anne Koca-baba Kız çocuk-Kız kardeş Erkek çocuk-erkek kardeş	Okul öncesi dönem çocuğun kritik ilgi ve ihtiyaçlarına uyum sağlamak	3-5 yıl
Okula giden çocukları olan aileler (6-12 yaş)	Karı-anne Koca-baba Kız çocuk-kız kardeş Erkek çocuk-erkek kardeş	Okul çağında çocukları olan diğer ailelerle uyum içinde olmak Çocukların eğitsel başarılarını cesaretlendirmek	7 yıl
Ergenlik çağında çocukları olan aileler(13-20 yaş)	Karı-anne Koca-baba Kız çocuk-kız kardeş Erkek çocuk-erkek kardeş	Özgürlük ve sorumluluk arasında denge oluşturmak	7 yıl
Hareket eden merkezler olarak aile (birinci çocuk evden ayrılmış, son çocuk evden ayrılıyor)	Karı-anne-büyükanne Koca-baba-büyükbaba Kız çocuğu-kız kardeş-hala Erkek çocuğu-erkek kardeş-amca	Genç yetişkinleri iş, askerlik, okul ve evlilik için özgür bırakmak	8 yıl
Orta yaşlı anne-baba (Boşalmış evden, emekliliğe)	Karı-anne-büyükanne Koca-baba-büyükbaba	Evlilik ilişkilerini tekrar inşa etmek Kendisinden daha yaşlı ve genç kuşaklarla bağlarını sürdürmek	15+
Aile üyelerinin yaşlanması (emeklilikten her iki eşin ölümüne)	Dul erkek- dul bayan Karı-anne-büyükanne Koca-baba- büyükbaba	Yalnız yaşamayla baş etme, emekliliğe uyum göstermek	10-15+

2.10. Anne Baba Tutumları

“Tutum; belirli bir olguyu veya nesneyi belli bir ölçüde olumlu veya olumsuz olarak değerlendirerek bireyin kendisinde geliştirdiği duygu, düşünce ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir” (Ersin, 2010). İnsanların tutumları gözlenemez fakat yaptıkları aracılığıyla yordanabilir, bu tutumlar insanların sevgi, nefret ve davranışlarını önemli derecede etkilemektedir. Tutumlar insanların kişilik özelliklerinin bir parçasıdır ve onlar da klasik veya edimsel koşullanma yoluyla ya da gözlem ve taklit aracılığıyla öğrenilmişlerdir (Morgan, 2000). Cüceloğlu (2004)’na göre tutumların içinde bilişsel, duygusal ve davranışsal birimler mevcuttur. Bireyin gösterdiği kısa süreli eğilimler, tutum değildir; çünkü tutumlar oldukça uzun sürelidir.

Anne babanın çocuklarına olan davranış şekilleri, anne baba tutumları olarak adlandırılmaktadır (Toksöz, 2010). Ayrıca, anne babaların çocuk yetiştirmeye dair tutum, görüş, davranış ve beklentilerini içeren ana baba tutumları bütün kültürlerde çocukların sosyalleşme aşamalarını açıklayan ana dinamik olarak kabul edilir. (Steinberg 1993; Akt. Kılıç, 2007). Anne baba tutumları; anne- baba çocuk ilişkisinin en önemli belirleyicilerindendir. Bebek doğduğu andan itibaren fiziki ve sosyal çevresine uyum sağlamaya çalışır ve bu süreçte en önemli desteği anne ve babası sağlamaktadır. Aile kendini ifade edebilmeyi ve kendini yönetebilmeyi çocuğa öğretir. Çocuğun kişilik gelişiminde çoğunlukla çocuğa rol model olan ailesidir. Çocuk ailesini taklit ederek öğrenir (Yavuzer, 2004). Özellikle kişilik özelliklerinin oluşmaya başladığı erken çocukluk döneminde ana baba tutumları çocukların asıl karakteristiklerinin oluşmasında baş rol oynamaktadır (Kuzgun, 2002).

Çocuk bu öğrenme sürecinde, sevgiye, güvene ve de bağımsızlığa ihtiyaç duymaktadır (Yavuzer, 2004). Anne babanın çocuklarına olan tutumları onların gelecekte nasıl bir kişiliğe sahip olabileceklerini öngörür. Anne babaların tutumlarının belirlenmesinde; anne babanın eğitim düzeyi, çocuklukları, yaşı, gelir düzeyi, çocukların cinsiyeti, vb. pek çok unsur etkili olmaktadır (Toksöz, 2010).

Yavuzer’e (2001) göre, sağlıklı tutumlar sergileyen anne babalar, çoğunlukla kendileri ile barışık, uyumlu, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygılılardır. Bu ortamı olumsuz açıdan etkileyen faktörler arasında; anne babaların çocukluk dönemlerindeki deneyimleri, çocuklarına yansıttıkları tutumlarında belirleyici

olabilmektedir. Kendi ebeveyni ile sağlıklı iletişim kuramayan bireylerin tutumları, yaşadıkları kötü deneyimler nedeniyle olumsuz olabilmektedir (Yavuzer, 1983). Anne babaları tarafından engellenen bireyler, kendileri anne baba oldukları zaman, kendilerine sağlanmamış olan haklara çocuklarının sahip olmaları durumunda bilinçdışı bir kıskançlık geliştirebilmektedirler. Bundan ötürü çoğu zaman kendi ebeveynlerinden gördükleri tutumlarla çocuklarını disiplin ederler, suçlarlar, aşağılarlar. Anne babanın aşırı baskıcı tutumla yetişmiş olması, tam tersi bir etki yaparak kendi çocuğuna karşı aşırı gevşek ve yumuşak bir tutum içinde davranmalarına yol açabilir. Bütün bunlar çocuğun ihtiyacı olan rol modelden uzak büyümesine sebep olur, böyle bir aile de yetişen çocuklarda saldırgan ve isyankâr davranışlar görülür (Yavuzer, 2001).

Çocuğun sosyal gelişimini olumlu veya olumsuz açıdan etkileyen önemli unsurlardan biri, anne babanın çocuk yetiştirme tutumudur. Ailenin çocuğa verdiği sevgi, çocuğun temel güven duygusunu pekiştirir bu da çocuğun etrafındaki insanlara olan tutumlarında olumlu etkiler meydana getirir. Ailenin; demokrat ve eşitlikçi, aşırı koruyucu veya otoriter tutumlar takınması çocukların değişik sosyal davranışlar benimsemesine neden olmaktadır (Eraslan, 2010).

Anne baba tutumlarını “duygusal” ilişki ile “denetim” olmak üzere iki boyutla ele alabiliriz. Duygusal ilişki boyutu, çocuğu merkeze alan kabul edici tutumla reddedici tutum arasında farklılaşmaktadır. Çocuk yetiştirmedeki sağlıklı tutum, davranışlar ve kuralları içerir. Denetim boyutu; kısıtlayıcı tutum ve hoşgörölü tutum arasında değişim göstermektedir. Mutlu yaşayabilmek, olumlu ilişkiler kurabilmek adına denetim boyutu mecburidir (Özgüven, 2001). Yavuzer (1986) ana baba tutumlarını; aşırı baskılı ve otoriter tutum, aşırı hoşgörölü tutum-çocuk merkezci aile, dengesiz ve kararsız tutum, aşırı koruyucu tutum, güven verici ve hoşgörölü tutum olarak belirtmiştir:

A. Aşırı Baskılı ve Otoriter Tutum

Bu tutuma sahip olan anne-baba, kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi durumunda görür ve çocuğunun davranışlarını biçimlendirmeye, denetlemeye ve değerlendirmeye çalışır (Arcan, 2007). Bu ebeveynler kendi belirledikleri kurallara neden belirtmeksizin uyulmasını isterler veya aşırı kontrolcü bir açıklama yaparlar (Yardı, 2012). Bu anne-babalar için itaat ve otoriteye saygı, rutinlerinin korunması için

çok önemlidir (Arcan, 2007). İtaati bir erdem olarak görürler. Katı ve dogmatik düşünce yapısına sahip olan bu ebeveynler sözel iletişimden faydalanmazlar. Bu ortamda yetişen çocuklar zihinsel ve sosyal yönden yetersiz kalabilmektedirler olumsuz kişilik özellikleri yansıtan bu çocukların akran ilişkileri de yetersiz olabilmektedir (Ersin, 2010).

Türk aile yapısında ebeveyn merkezli olan baskıcı otoriter tutum sıklıkla görülmektedir. Katı kurallarla yetişen bu çocuklar çabuk ağlayan, isyankar tutumlara sahip bireyler olabilmektedirler (Yavuzer, 1998). Bu ailelerde eğitimin amacı çocuğu baskı altına almaktır. Çocuğa olan yaklaşım çoğunlukla soğuk, anlayışsız ve incitcidir. Bu yaklaşıma maruz kalan çocuklar güvensiz ve tedirgindirler, düşmanca duygular hissederler ve saldırgan davranışa yatkın olurlar (Yörükoğlu, 1989).

B. Aşırı Hoşgörülü Tutum-Çocuk Merkezci Aile

Literatürdeki çalışmalarda izin verici anne baba tutumu kavramı aşırı hoşgörülü anne baba tutumu kavramının yerine kullanılmıştır (Özgüven, 2001). Genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan veya geniş aile içinde tek çocuk büyüten ailelerde aşırı hoşgörülü tutum yansıtılmaktadır. Ailede inisiyatif sahibi tek birey olan çocuğun isteklerine, diğer aile üyeleri her koşulda uyarlar. Yaşamlarının ilk günlerinden itibaren aşırı şımartılmış bu çocuklar bütün ihtiyaçlarının karşılanacağı ve isteklerinin emir niteliği taşıdığı düşüncesini geliştirmişlerdir (Yavuzer, 1986).

Anne babalar, evde çocukların egemenliğini kabul ederler ve çocuklarına boyun eğler. Anne ve babalarına hükmeden çocuklar, ebeveynlerine çok az saygı duyarlar. Bu çocuklar yetişkin olduklarında da toplumun vermediği hakları kendilerine tanımaya kalkışırlar. Ailelerin çocuklarına karşı aşırı hoşgörülü ve düşünceli olmaları çocuğu bencil yapar. Çocuk daima diğerlerinin dikkatini çekmek ister ve kendisine hizmet edilmesini bekler (Özgüven, 2001).

Bu anne-babalar, çocuklarına sıcak ve sevecen davranırlar fakat çocuklarını hiçbir şekilde kontrol etmezler, bütün konularda kendi kararlarını vermelerine izin verirler, davranışlarına hiçbir sınırlama getirmezler, bazen de yanlış davranışlarını bile büyük bir hoşgörü ile karşılayıp kabul ederler. Bu tutuma sahip anne babalar, çocukları kasten çevreye zarar verdiğinde dahi, bu davranışı onaylamadıklarını gösteren bir tepki vermezler (Çağdaş, 2003).

Bu ortamda büyüyen çocuklar bütün isteklerinin yerine getirilmesini alışkanlık haline getirdikleri için, okulda ki kurallar karşısında hayal kırıklığına uğurlar ve bu kurallara kolay uyum sağlayamazlar (Yavuzer, 1986). Çocuklar hep almaya alıştıkları için başka insanlarla paylaşım ve işbirliği açısından zayıf oldukları söylenebilir (Özgüven, 2001).

C. Dengesiz ve Kararsız Tutum

Çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda düşünce farklılığı yaşayan ve bir günü diğerine uymayan ebeveynler daha çok dengesiz ve tutarsız aile tutumu sergileyebilirler (Yörükoğlu, 1989). Dengesiz ve tutarsız tutuma sahip anne babalar, bir davranışı bir gün hoşgörü ile karşılayıp bir başka gün cezalandırmakta ayrıca çocuklarına ceza verdiklerinde ya da bir görev verdiklerinde nedenini açıklamamaktadırlar (Çağdaş, 2003). Aşırı hoşgörülü ile katı cezalandırma arasında bir tutuma sahiptirler. Disiplinin ne zaman nerede ve nasıl uygulandığı belirsizdir. Çocuk istenmeyen davranışın hangi durumlarda ve ne zaman istenmediğini öngöremez bu yüzden davranışlarını ebeveynin keyifli ya da sinirli olma durumuna göre belirlemeye çalışır. Çocuk davranışını kime göre belirleyeceğini kestiremez (Yörükoğlu, 1989). Anne-baba sürekli dengesiz ve kararsız bir tutum sergilerse kendi tutarsızlıklarını çocuklarına da aktarırlar ve bu duruma çocuk da şaşırılmaktadır ve ilgiyi üstüne çekeceği problemler çıkarmaktadırlar (Yörükoğlu, 1992). Çocuğun normal bir davranışına aşırı tepki göstermemek, dengeli, tutarlı ve kararlı bir tutum sergilemek, çocuğun yapıp yapmayacağı davranışları öğrenmesine destek olmaktadır. Anne babalar, bu şekilde davrandıklarında çocuğun sosyalleşmesine katkıda bulunmaktadırlar (Gander ve Gardiner, 1993; Alıcıgüzel, 2001). Yavuzer (1986), anne ve babanın, çocukla bir aradayken birbirlerini eleştirmeleri, birinin olumlu tutum gösterirken diğerinin olumsuz tutum sergilemesi ya da çocuğu kayırmaları, yanlış çocuk yetiştirme şekillerinden bazıları olduğunu söylemiştir. Bu etkenler ilk başta çocukta içsel çatışmalara ardından da dengesiz bir yapının meydana gelmesine neden olabileceğini belirtmiştir.

Tutarsız dengesiz tutumda anne babaları olan çocuklar hangi davranışı nerede ve ne zaman yapmaması gerektiğini öngöremez. Doğru ve yanlış ayırt edemez Yaptığı davranışın doğruluğuyla ilgilenmez, sadece cezadan nasıl kurtulacağını düşünür. ‘Her şeyi yap ama cezadan nasıl kurtulabileceğini bul’ tekniğini geliştirir (Yılmaz, 2007).

D. Aşırı Koruyucu Anne Baba Tutumu

Aşırı koruma, çocuğa gereğinden fazla kontrol ve özen gösterilmesi anlamına gelmektedir. (Ekşi, 1982). Anne-baba çok yakın, özverili fakat aşırı koruyucu ve gözeticidirler. Tüm yaşamları çocuklarına göre programlanmıştır (Demir, 2006). Çocuğun bütün ihtiyacını karşılayarak, hareketlerine ve arkadaşlıklarına sınırlamalar getirerek, çocuk adına her türlü kararı kendileri vererek, çocuğun ihtiyaç duymadığı zamanlarda bile müdahale ederek, çocuğun yapacağı her şeyi, o yorulmasın, zorlanmasın diye kendileri yapmaktadır (Tuzcuoğlu, 2003; Navaro, 1989). Bütün bunlar, bağımsız olamayan, kendine güven duymayan, savunmasız, diğer insanlara karşı aşırı bağımlı, dıştan denetimli, devamlı başkalarının yönetimi altında olmaya meyilli, utangaç bir çocuk yetiştirmeye sebep olmaktadır. Bu çocuklar, yaşantılarından kendilerini değil hep başkalarını sorumlu tutmaktadırlar (Navaro, 1989; Cüceloğlu, 2005) ve bu bağımlılık yaşam boyunca devam edebilmektedir, aynı koruyucu tutumu ilerde eşinden de bekleyebilmektedir (Yavuzer, 2004). Aşırı bir koruma ortamı içinde yetişen çocuk, aile üyeleri arasında dengeli, uyumlu ve mutlu görünmektedir fakat ev dışında, aynı özveriyi göremediği zaman, örneğin okulda, çekingen, mutsuz ve beceriksiz olabilmektedir (Altınköprü, 2003). Yeni durumlara uyum gösteremeyen, kendi karar ve seçimlerini kendi başına yapamayan, sorumluluğunu yüklenemeyen böyle bir gencin, kimliğini kazanması da güç olur (Ekşi, 1982). Aile de çocuk aşırı bakım görüp, bebek muamelesi gösterilip, her işi anne tarafından karşılandığı için büyüdüğünde sosyal uyum problemleri sergileyebilmektedir. Çevresindeki insanlardan da aşırı destek bekleyen, bencil, her istediği olsun isteyen, bağımlı, liderlik özellikleri düşük seviye de olan, pasif bir kişiliğe sahip olabilmektedir (Özgüven, 2001).

E. Güven Verici ve Hoşgörülü Tutum

Literatür incelendiğinde, demokratik tutumun güven verici ve hoşgörülü tutum yerine kullanıldığı görülmektedir. Güven verici ve hoşgörülü tutumu olan anne babaların, çocuklarının uymalarını istediği açık, kural ve standartları vardır. (Arcan, 2007). Evde kabul gören ve görmeyen davranışlar bellidir. Çocuk özgürdür, girişimcidir ve söz hakkına sahiptir. Kendi kararlarını verebilmesi ve sorumluluk sahibi olması desteklenir (Yavuzer, 1986). Gerekli gördüklerinde yaptırım ve yönlendirmelerde bulunurken, aynı zamanda da çocuğun bağımsızlığını ve

bireyselliğini desteklemektedirler. Bu anne-babalar; hem çocuklarının hem de kendilerinin haklarını gözetirler. Çocukları ile iletişimlerine özen gösterirler. Bu tarz tutumlara sahip ebeveynlerin çocukları sosyal ve bilişsel açıdan diğer çocuklara göre daha yeterlidirler (Arcan, 2007). Bu ortamda çocuk, kendi kimliğini tanıma, kendini gerçekleştirme ve içsel gücünü ortaya çıkarma imkânına sahip olur. Ebeveynler, çocuğun hem doğruları hem de yanlışları ile sevilip değerli olduğu düşüncesini çocuğa yansıtır (Özgüven, 2001). Güvenli bir aile ortamında sevgi ve anlayışla yetişen çocuklar, hem olgunlaşır, hem kişilik kazanır, hem de sorumluluk sahibi oldukça bağımsız hareket edebilmeyi öğrenir. Sevilen, desteklenen ve anlayış gören çocuklar, daha güvenli ve hoşgörülü olurlar (Yörükoğlu, 1997).

2.11. Aile de İletişim

Bireyler arasındaki ilişkinin ön aşaması iletişimdir. İletişim, en az iki kişinin birbiriyle bağlantı kurma ve birbirlerinden bilgi alıp-verme şeklidir. Bu süreç içerisinde bireyler, birbirini etkileyerek etkileşim içine girerler. Bir bireyin ilk temel etkileşimi önce annesi ile sonra da babası ile gerçekleşir. Etkileşim denilen bu karşılıklı etkilenme, bireyler arasında bir ilişki bağı geliştirir. Bu ilişki bağı bireylerde ya olumlu ya da çatışmalı bir şekilde oluşmaktadır (Richter-Kanık 1998, Nazlı 2003). Ebeveynler, doğumdan sonra ilk fiziksel temaslarıyla başlayarak çocukları ile iletişim kurmalıdır. Çocuğun dünyasında anne babasıyla olan iletişimi, büyük bir öneme sahiptir (Yavuzer, 2004). Ailedeki iletişimin niteliği çocuklar iyi birer gözlemci oldukları (Tok, 2001) ve ailenin sağlamlığı ile devamlılığı için önemlidir (Özgüven, 2001). Ailedeki İletişim bozursa çocuk da ailede ve sosyal çevresinde sürekli çatışmaya girecektir (Tok, 2001). Ebeveynlerin ve çocukların duygularını birbirine ifade edebilmesi ve olumlu bir iletişim kurabilmeleri durumunda problemlerine çözüm bulabilirler. Olumlu bir iletişimin kurulamadığı ve duyguların saklandığı ailelerde problemler çözülemez, bu da ailenin sağlıksız olduğuna işaret eder (Yavuzer, 2004).

Bireylerin sağlıklı gelişimi için, ailede iletişimin açık ve karşılıklı olması çok önemlidir. Bunun için aile iletişimi sağlıklı, karşılıklı, geniş kapsamlı, düşünceli ve planlı olmalıdır. Ebeveynler aile bireylerini bir araya getirmek için bazı etkinlikler yapmalı, birbirlerini dinlemeli ve mutluluk ve üzüntülerini paylaşmayı öğretmelidirler (Moore, 2002). Ailenin problemlerinin etkili bir şekilde çözülmesi için; önce

iletişim aracılığıyla ailenin problem davranışını ortaya koymak; ardından problem çözme işlemindeki zayıf ve güçlü yanlarını belirlemek gerekir (Falloon, 1986).

Anne-baba, çocuğun özdeşim modeli olduğu için sağlıklı ilişki kurmaları önemlidir (Ersoy, 1997). Sağlıklı ilişkileri olan ailedeki bireyler duygu ve düşüncelerini özgürce ifade ederler. Aile içi iletişim, kendilerini ifade etmelerini ya destekler ya da engeller (Tok, 2001). Ergenin yaşamındaki hızlı, çok yönlü değişimlerden ve beklentilerin belirsizliğinden dolayı olaylara farklı tepkiler verdiği için ergenle iletişim kurmak zorlaşabilir. Büyük olasılıkla ergen anne-babanın onu anlamadığını, çünkü onların kendisini dinlemediğini düşünür (Robin ve Foster, 1989). Elmacıoğlu (1992)'na göre, ailedeki uyumlu iletişim ergenin okul başarısını, kişilik gelişimini sosyal uyumunu etkiler.

2.12.Aile İçi İlişkiler

Biçim ve işleyişi nasıl olursa olsun, toplumdaki her birey bir ailede dünyaya gelir ve ilk toplumsal ilişkilerini aile içinde öğrenir (Bilen; Gürkan, 1998; Tezcan, 1988). Özellikle kırsal bölgeden kente göçtüğünde, kadının çalışması sürecinde ortaya çıkan değişiklikler ailenin ilişkilerini yakından etkiler (Gökçe, 1990). Aile ilişkilerini ve eşlerin uyum düzeyini; evlilik biçimi, aile içi kavgalar, işbirliği, sosyoekonomik ve eğitim düzeyleri, duyguların ifade edilmesi, eşlerin çocuk bakımı–eğitimi ve cinsel yaşamda anlaşma etkilemektedir (Duyan, 2000).

Sağlıklı aile ilişkileri için eşlerin birbirlerini ve çocuklarını dinlemesi, duygu ve düşüncelerini paylaşması, olumsuz davranışları konusunda yargılamaması gerekmektedir (Çağdaş, 2003). İçinde birden fazla kuşağı barındırdığı için aile de ilişkiler çeşitlenmektedir. İlişkiler anne ve babanın ilişkisini ifade eden yatay ilişki ve çocuk- anne- baba ilişkisini ifade eden dikey ilişki olmak üzere iki çeşittir (Çakıcı, 2006).

2.12.1.Aile İçi Yatay İlişkiler (Anne – Baba İlişkisi)

Evlilik yolu ile başlayan ilişki biçimi aile içi yatay ilişkiler olarak isimlendirilmektedir (Yavuzer 2005). Anne-babanın birbirleriyle olan ilişkileri bu ilişki biçiminin temelini meydana getirmektedir (Elmacıoğlu, 1992). Eğer eşler birbirlerini tamamlamak için evlenirlerse sağlıklı bir ilişki kurulur fakat kendilerini

tamamlamak için evlenirlerse problemler ortaya çıkar ve bunun üstüne problemlerden kurtulmak amaçlı çocuk sahibi olurlarsa problemler artmaya devam eder; çünkü gerçekleştiremedikleri hayallerini çocuklarında görmek isterler ama çocuk büyüdükçe kendi kimliğini kazanmaya başlar (Nazlı, 1997). Anne-babanın kişilik özellikleri aile yapısını ve ilişkilerini etkilemektedir. Güvenli, saygılı, sevecen, tutarlı, kendisiyle ve çevresiyle barışık anne-babalar diğer aile bireylerini de olumlu etkilemektedir (Güngör, 2001).

Sağlıklı ilişkiler anne-babadan çocuğa yansımaktadır (Elmacıoğlu, 1992). Eşlerin birbirleriyle kurdukları ilişkinin olumlu ve dengeli olması çocuğun gelişiminde önemlidir (Yavuzer, 2003). Çocuğun özdeşim modelleri olan anne-babanın; çocuğun kişiliğinin oluşumunda, karakterinin biçimlenmesinde, benlik saygısının gelişiminde (Yavuzer 2005), cinsel kimlik rollerinde ve diğer insanlarla olan etkileşiminde sevgi, saygı, anlayış ve hoşgörü temeline dayanan ilişkileri etkili olmaktadır (Yavuzer, 2003). Ayrıca anne-baba ilişkisinin güçlü olması çocukların başarı ve bağımsızlığının da en önemli nedenidir (Elmacıoğlu, 1992). Aralarındaki iletişim iyi olan, birbirlerini seven ve birbirlerine saygı duyan anne babalar çocuklarının kendilerini değerli bulmasını ve kendilerine güvenmesine katkı sağlar (Ekşi, 1990). Anne-babaları sağlıklı iletişim kuran çocukların daha az kaygılı tavırları ve ilişkilerinde daha başarılı olduğu görülmüştür (Lado ve Hart, 1992). Anne ve babanın iletişim azlığı ve yokluğu ise eşler arasında ilişki sorunlu ise ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkide sorunlu olabilmektedir (Ekşi, 1990).

Eşleri ile ilişkileri bozuk olan annelerin çocuklarına karşı sert davrandıkları çünkü eşlerinden yeterli yakınlığı ve sevgiyi göremedikleri fakat eşlerinden yakınlık görenlerin ise çocuklarından övgüyle bahsettikleri görülmüştür. Çocuklarını disipline etmek adına fiziksel cezayı daha çok uygulayan annelerin, eşlerine karşı düşmanca duygular hissettikleri görülmüştür (Lado ve Hart, 1992). Çocuklarıyla olumlu iletişim kurabilen çiftler uyumlu ve mutlu iken; çocuklarıyla ilgisiz ya da aşırı ilgili, baskıcı, reddedici ya da aşırı koruyucu bir tutum içine giren çiftlerin tam aksine uyumsuz ve mutsuz olduğu görülmüştür (Dönmezer, 1999). Sağlıklı iletişimi olan eşler çocuklarına iyi örnek olur ve sorunlarını sürtüşmeye girmeden çözerler (Çağdaş, 2003) ve iletişimleri kısa sürede tartışmaya ve çatışmaya dönen sağlıklı ilişkisi olan anne babalar evliliklerinde de mutsuz ve uyumsuzdurlar (Çağdaş ve Şahin-Seçer 2004).

Aile çatışmaları genellikle eşler arasındaki sevgi, saygı, kendini ifade etme, güven ve paylaşma eksikliği gibi problemlerle başlamaktadır (Nazlı, 1997). Eşler arasındaki iletişimin azlığı ya da hiç olmaması aile geçimsizliğinin temel nedenidir (Özgüven, 2001) bu yüzden ailedeki geçimsizlikleri azaltmak için eşlerin iletişim becerilerini arttırmaya çalışmaları, sorunlarını açıkça tartışmaları, görüş farklılıklarını belirtmeleri ve sorunlara karşılıklı anlayış ve hoşgörülle çözüm aramaları gerekmektedir (Özgüven, 2001).

Toplumdaki değişmelere paralel olarak eşler arası ilişkiler de değişime uğramaktadır. Erkek otoritesinin azalmasıyla geleneksel eş rolleri yerini daha eşitlikçi ilişkilere bırakmaktadır. Geniş aileler küçülmeye başlamış, küçük ailede yalnız kalan eşler aile içi rollerde ve çocukların bakım-egitiminde birlikte karar vermeye başlamışlardır (Taylan, 2003).

2.12.2.Aile içi Dikey İlişkiler

Aile içi dikey ilişkiler anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkileri şeklinde iki grupta incelenir:

A. Anne-Çocuk İlişkisi:

Doğumdan hemen sonra başlayan ve sonraki dönemlerde devam eden bir ilişkidir (Çağdaş, 2003). Etkileşimin en yoğun yaşandığı ilk günlerde en etkileyici an bebeğin beslenmesidir. Hem psikolojik hem de fizyolojik anlamda bir beraberliğin sağlanması için anne sütü ile besleme çok önemlidir. Anne-çocuk beraberliğinde fiziksel temas sırasındaki anne kokusu, ısısı, çocuğun bunu hissetmesi etkileşimlerinde çok önemlidir (Çağdaş ve Şahin-Seçer 2004, Yavuzer 2005).

Anne ile çocuk arasında özel bir ilişki vardır. Anne çocuk için birtakım deneyimler oluşturmakta, çocuk da bu esnada ihtiyaçlarını karşılamayı, gerilimlerini yatıştırılmayı öğrenmektedir (Dönmezer, 2001). Bebeklik döneminde annenin bebeğin ihtiyaçlarını karşılamadaki dengeli ve kararlı tutumu sağlıklı bağın kurulmasını, çocuğun temel güven duygusunu kazanmasını sağlamaktadır. Çocuğun annesine olan bağlılığının güvenli olması, onun ileriki yaşlarda bağımsız davranışlarda bulunabilmesine yardımcı olup, çevresindeki bireylerle iyi ilişkiler kurmasına da yardımcı olmaktadır (Hortaçsu 1997). Anne henüz istikrarlı olmayan bir dünyada

çocuk için güven, huzur ve anlayış kaynağıdır (Dönmezer, 2001). İlk üç yaş dönemindeki anne-çocuk arası ilişkinin olumlu olup olmaması, çocuğun gelecekteki davranışlarına ve kişiliğine yansiyabilmektedir (Çağdaş ve Şahin-Seçer 2004, Yavuzer 2005).

B. Baba-Çocuk İlişkisi:

Aile de çocuğa verilen değer ailenin yapısına göre değişim göstermektedir. Bazı aile yapılarında çocukların cinsiyetine göre verilen değer farklılaşmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2000). Çoğunlukla geleneksel ailelerde erkek çocuk daha değerlidir. Soyun devamı ve ailenin geleceğinden sorumludur (Kıray, 1999). Eğitim seviyesi artınca geleneksel baba-oğul ilişkileri değişmiş ve kız çocuklarına verilen önem de artmıştır. Bunda kitle iletişim araçlarının ve bazı toplumsal gelişmelerin de etkisi vardır (Taylan, 2003).

Bu gelişmeler bireylerin görev ve sorumluluklarında da değişimlere yol açmıştır. Ekonomik şartların zorlaşması, kadının eğitim seviyesinin yükselmesi, teknolojiye gelişmeler, kadının işgücüne duyulan ihtiyacı arttırmış ve böylelikle annenin iş hayatına atılmasıyla babanın görev ve sorumluluklarında değişiklikler olmuştur. Baba artık yalnızca ailenin geçimini sağlamaktan değil, çocukların bakım ve eğitiminden de sorumlu olmuştur (Çağdaş, 2003).

Çocuk yeni doğduğunda babanın da çocuğuyla duygusal ilişki ve fiziksel temas kurması önemlidir. Doğumdan sonra annenin çalışma hayatına geri dönmesi, babanın da çocuğun bakımında sorumluluk alması ve çocuğu ile olumlu ilişkiler kurması için önemli bir fırsattır (Çağdaş ve Şahin-Seçer 2004).

Yapılan bir araştırmada çocuklar aile yaşamları ve anne-babalarıyla ilişkileriyle ilgili verdikleri cevaplarda anneleriyle çok fazla vakit geçirdiklerini (%28) ve babalarıyla ise çok az vakit geçirebildiklerini (%35) söylemişlerdir. Buradan çocukların babalarıyla olan ilişkisini ve baba algılarının önemini görmekteyiz. (Galinsky, 2001).

Baba-çocuk ilişkisi, hem nicelik hem de nitelik olarak anne-çocuk ilişkisinden farklıdır (Genez-Muluk 2004). Ailenin geçimini sağlaması ve eşine karşı davranışları babanın çocuk üzerindeki dolaylı etkileridir, babanın çocuğuna dokunması, konuşması, oyun oynaması, onunla ilgili kararlara aktif olarak katılması ise direkt

etkileridir. Babanın varlığı, anne-çocuk arasındaki ilişkisinin daha sağlıklı olmasını destekler. Ayrıca anne-baba arasındaki ilişkilerin iyi olması da anne-çocuk ilişkisini de olumlu yönde etkiler. Anne-baba ilişkisi sağlıklı değilse anne bu boşluğu doldurmak için bütün ilgisini çocuğuna yöneltip aşırı koruyucu bir tutum geliştirerek bağımsız bir kişilik geliştirmesini engelleyebilir (Çağdaş, 2003). Erkek çocuklar babalarıyla özdeşleşerek erkek gibi davranmayı öğrenmekte, bilişsel gelişimi ve okul başarısı etkilenmekte, babasıyla yakın ilişki kuran erkek çocuklar olumlu gelişim göstermektedir (Yavuzer, 2003).

C. Kardeşler Arası İlişkiler

Kardeşler birbirlerinin gelişimini etkileyen en önemli etkenlerdir (öğretir, 1999). Howe ve diğ. (2002), olumlu duygular, konuşma, paylaşma ve işbirliği kardeşler arasındaki olumlu sosyal etkileşimin parçalarındandır. Kardeş ilişkileri yakın insan ilişkileri içinde ortak bir genetiği ve sosyal bir mirası paylaştıkları için eşsiz görülür. Kardeşler arasındaki ilişkiler yüksek seviyede sosyal eşitliğe dayanır (Bank ve Kahn,1982). Çoğu araştırmacı, sosyal davranış üzerinde kardeş ilişkisinin etkisini bulmuştur. Kardeş etkileşimleri laboratuvar ve evde gözlenmiştir. Bu gözlemler sonucunda, sosyalleşme sürecinde kardeş ilişkilerinin niteliğinin önemli bir etkisi olduğu görülmüştür (Berndt ve Bulleit, 1985). Çocuk kardeşleriyle iyi ilişkiler kurabilir ama zamanla aralarında rekabet, kıskançlık ve bazı problemler olabilir. Örneğin; annelerinin sadece kendilerini sevmesini, kardeşlerini sevmemesini isteyebilirler (Yavuzer, 2003). Bunun sebebi, anne-babaların küçük çocukla ilgilenirken büyük çocuğun da ilgiye ihtiyacı olduğunu untabilmelerindedir. Büyük çocuk da bu durumdan kaynaklı olarak hem kendine hem de başkalarına zarar verebilecek hareketler yapabilir (Oktay, 2000). Kardeşler arası ilişkilerdeki zorlukların anne babalar ayırında olmalıdırlar. Çocukların bireysel farklarını ve bu yüzden her birine farklı davranılması gerektiğini gözden kaçırmamalıdırlar; ayrıca her çocuğa gelişimsel seviyesine ve de ilgi duyduğu alanlara göre sorumluluklar vermelidirler (Gander ve Gardiner, 2001).

2.13. Ergenlik Tanımı

İnsan, yaşamı boyunca sürekli değişim ve gelişim içindedir. Ergenlik dönemi, belki de bu gelişim sürecinin en önemli evresini oluşturmaktadır. Çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan ergenlik döneminin, topluma, kültüre ve kişiye göre farklı özellikler taşıması nedeniyle tanımını vermek çok güçtür (Dinçer, 2008). "Büyüme", "Yetişkinliğe Erişmek" anlamına gelen "adolescence", yani ergenlik günümüze gelinceye kadar değişik şekillerde tanımlanmıştır (Parman, 1997).

Ergen sözcüğü, batı literatüründeki "adolescent" in karşılığı olarak kullanılmıştır. Latince büyüme, olgunlaşmak anlamında kullanılan "adolescence" fiilinin kökünden gelmekte olan bu sözcük, yapısı gereği bir günümüzde bireyde gözlenebilen sürekli ve hızlı bir gelişme evresi olarak da tanımlanabilir (Yavuzer, 2002).

Ergenlik, değişim ve büyüme demektir. Aynı zamanda başkalaşım (metamorphose) ve dönüşümü (mutation) de kapsar (Parman, 1997).

Ergenlik dönemi;

- Aileden duygusal bağımsızlığın kazanılması,
- Cinsiyete uygun sosyal rollerin geliştirilmesi,
- Kendine özgü bir değerler sisteminin oluşturulması,
- Toplumsal rollerin belirlenerek bunların gerçekleştirilmesine yönelik kararların oluşturulmasını gerektiren yıllardır (Can, 2011). Ergenler bu dönemde, pubertenin getirdiği fizyolojik değişiklikler, yaşam deneyimleriyle gelen bilişsel kapasitedeki artışla bütünleşmek, aile ve ebeveynlerden bağımsızlığın artması yönündeki beklentileri başarmak, kendi cinsiyeti ve karşı cinsiyetle sosyal roller geliştirmek, akademik gereklilikleri gerçekleştirmek, meslek seçimi ve plan yapmak ve yetişkin rollerine hazırlanmak gibi pek çok stresli durumla karşı karşıyadır (Patterson ve McCubbin 1987; Akt. Basut ve Erden, 2005).

Hollingshead, toplumun bireyi artık bir çocuk gibi görmeyi bıraktığı fakat henüz yetişkin statüsünü tümüyle vermediği yaşam dönemi olarak tanımlamıştır (Akt. Yavuzer, 1990).

Çocuklukla yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olan ergenlik, çok sayıda biyolojik ve sosyal değişimin gerçekleştiği (Smith, Cowie ve Blades, 2003; Berk, 1993) yeni davranış ve rollerin denendiği, bireyde biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere köklü değişikliklerin görüldüğü, anlaşılması güç bir dönemdir (Cansever, 2013).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın tanımına göre ergenlik, 'buluş çağına erme sebebi ile biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan 12-14 yaşları arasındaki gruptur. UNESCO'nun tanımına göre genç, öğrenim yapan ve hayatını kazanmak için çalışmayan ve evli olamayan insandır (Yılmaz, 2007). Ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir (Yavuzer, 2002).

Polvan (2000), ergenlik çağının belirgin ve hızlı fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerin görüldüğü çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olduğunu ileri sürmektedir. Ergenlik, çocuğun yetişkinliğe geçmesini sağlayan çok sayıda biyolojik ve sosyal değişimin gerçekleştiği, çocuklukla yetişkinlik arasında (Smith, Cowie ve Blades, 2003; Berk, 1993) bir dizi karmaşık yaşam görevleriyle yüklü bir geçiş dönemidir. İnsan doğası açısından biyopsişik ve toplumsal bir süreci ya da gelişimi ifade eden "ergenlik", farklı coğrafya ve sosyo-ekonomik yapılarda, farklı yaş dönemlerinde başlayıp biten ve neredeyse bireyin tüm gelişimsel özelliklerini içeren bir süreç olarak belirtilebilir (Avcı, 2006). Kulaksızoğlu (2002)'nin tanımına göre ise ergenlik; insanda bedence büyümenin, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesiyle sonlandığı düşünülen özel bir evredir. Pek çok araştırmacı ergenlik dönemini fırtınalı, dengesiz, değişken çatışmalı ve stresli bir dönem olarak kabul etmektedir (Ulusoy, Demir ve Baran; 2005). Bu dönemdeki bedensel gelişim, sosyal, duygusal ve zihinsel olgunlukların temelini oluşturmaktadır. Kısaca, ergenlik, biyolojik değişimle başlar ve bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişmelerle sürer (Yavuzer, 1999).

2.13.1.Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri

Ergenlik insanda bedence, boyca büyümenin hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesi ile sonladığı düşünülen özel bir evredir (Kulaksızoğlu, 2011). Ergenlik bedensel, toplumsal, bilişsel olgunlaşma dönemidir (Onur, 2004).

A. Bedensel(Fiziksel) Gelişim

Ergenlikte bedensel gelişim iki dönemde incelenmektedir;

1. Erinlik Dönemi/ Ön Ergenlik
2. Ergenlik Dönemi

1. Erinlik Dönemi/ Ön Ergenlik

Erinlik; çok hızlı ve ani biyolojik değişimlerin sonucunda, fiziksel ve cinsel olgunlaşmanın gerçekleştiği bir süreçtir. Bu süreçte, iskelet sistemi, beden boyutları ve oranları önemli ölçüde gelişir ve değişir (Berk, 2000; Sigelman ve Rider, 2009; Santrock, 2001). Çocukluğun sonu ile ergenliğin başlangıcı arasındaki, bireyin cinsel olarak olgunlaşmaya başladığı bir ya da iki yıl erinlik olarak tanımlanır (Onur, 1993). Erinlik; 11–12 yaşlar ile 14 yaş arasında, hızlı değişikliklerin gerçekleştiği, ön ergenlik diye de adlandırılan dönemdir (Rice ve Dolgin, 2005; Berk, 1993). Ergenliğin başlangıcını kalıtımla gelen genetik etmenler, beslenme, çocuğun sağlık durumu ve beden kitlesi gibi etmenler büyük ölçüde etkilemektedir (Aydın, 2005). Ergenlik döneminde beden ve eşeyssel organlar hızlı bir gelişim içindedirler (Kılıçarslan, 2010). Bu dönemdeki değişiklikler, cinsel salgı bezlerinin bol miktarda salgılanmasıyla başlarlar (Cüceloğlu, 2004). Böylece kadın ve erkek olmakla ilgili bedensel değişme ve gelişme süreci öncelik kazanmakta ve hızlanmaktadır (Aydoğmus, Baltas, Köknel ve diğ., 1998). Beyindeki hipofiz bezinin uyarılmasıyla erkeklerde testosteron kızlarda ise östrojen salgıları bol miktarda üretilmeye başlanır (Cüceloğlu, 2004). Bu dönemde endokrin bezlerinden büyüme (Pitüiter bez tarafından) ve cinsiyet (Gonadlar tarafından) hormonları salınır. Bu hormonların salgılanmasıyla pek çok değişim başlar (Arı, 2003). Görülen sayısız değişikliklerden en önemlileri, ani büyüme atılımı, birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerinin ortaya çıkmasıdır (Rice ve Dolgin, 2005;

Craig ve Baucum, 2002). Yaşıtlarından daha önce ani ve hızlı bir bedensel büyümeyle ikincil cinsiyet özelliklerini kazanan ergenlerdeki bu fiziksel değişime erken olgunlaşma denilir. Aksine yaşıtlarından sonra büyümeleri ise geç olgunlaşmadır. Aynı yaşta olmalarına rağmen bedensel olarak farklı olmaları ergenlerin kendilerine karşı ve etrafındakilere karşı düşüncelerini etkileyebilmektedir (Ceyhan, 2002).

Ergenliğin başlangıcı olan erinlik dönemine, genellikle kızların 10–11 yaşlarda ve erkeklerinde 12–13 yaşlar civarında girdikleri kabul edilir. Kızlar erkeklerden yaklaşık iki yıl önce erinliğe girmektedirler (Ceyhan, 2002; Senemoğlu, 2007). Çocukluk döneminde genellikle erkekler kızlardan biraz daha uzun ve ağırdır. Ancak, 10 yaşından sonra yaklaşık 15 yaşına kadar kızların boy ve ağırlıkları, erkek yaşıtlarının boy ve ağırlıklarını geçer. Lisenin başlangıcında kızlar erkeklere göre daha uzundur. Ancak erkekler bir iki yıl içinde bu farkı kapatır hatta geçerler (Bukatko, 1992; Craig ve Baucum, 2002; Schor, 1999). Kızlarda ergenlik, ani bir büyümenin oluşması ve göğüslerdeki değişimlerle başlar. Göğüslerin gelişmesiyle birlikte, ilk adet görmeye hazırlanmak için rahim ve vajinada önemli değişimler ortaya çıkar. Ardından, kasıklarda kıllanma görülür. Yağ dokusunun artışıyla kalçalar genişler. Boy uzunluk artışının en üst düzeye çıkmasıyla birlikte, ilk adet görme oluşur. İlk adet görmeyi takiben koltuk altında kıllanma görülür ve göğüslerin büyümesi tamamlanır. Kızlarda doğurganlık yeteneğinin kazanılması, ilk adet görme olayından yaklaşık bir yıl sonra, olgunlaşmış yumurtanın üretilmesi gerçekleşir (Ceyhan, 2002; Gander ve Gardiner, 1998).

Erkeklerde ise cinsel olgunluğun ilk belirtisi testislerin büyümesiyle ortaya çıkar. Bundan bir buçuk yıl sonra penisin boyu ve çevresi buyur. Kasıklarda kıllar ortaya çıkar ve seste değişimler başlar. Boy uzunluğundaki ani artışla birlikte yaklaşık 13–14 yaşlarında ilk sperm üretimi gerçekleşir. Aynı zamanda, yüzde ve koltuk altlarında kıllanmalar görülür (Ceyhan, 2002; Gander ve Gardiner, 1998). Cinsiyet farklılığına göre bedensel bir takım değişiklikler gerçekleşir. Erkeklerin ciğeri ve kalbi kızlara göre daha büyüktür ve kanın oksijen taşıma kapasitesi daha fazla olduğu için erkekler daha kuvvetli, hızlı ve bedensel anlamda daha dayanıklıdırlar (Senemoğlu, 2007). Erkeklerde kas kütlesi daha büyük oranda bir artış gösterir. Bunun sonucunda, tam anlamıyla gelişmiş bir kadın bedeninde yağ dokusu, erkek bedeninde de kas dokusu daha çoktur. Toplam beden ağırlığı hem kızlarda hem de erkeklerde önemli

oranda artış göstermektedir. Ancak, yağ oranının bedende dağılımı farklıdır. Kızlarda özellikle kalça ve memelerde fazladan yağ dokusu toplanmıştır. Erkeklerde omuzlar genişler ve daha kaslı, yapılı bir görünüş oluşur. Kızlar daha çok yağ dokusu biriktirmeye eğilimli oldukları için, erkeklere göre daha yuvarlak bir görünüme sahiptirler (Bukatko ve Daehler, 1992; Sigelman ve Rider, 2009; Yazgan İnanç ve diğ., 2004).

Hızlı fiziksel ve fizyolojik değişimler, bedenlerinde büyük orantısızlıklara sebep olur ve bu da beden organları arasındaki eşgüdümün bozulmasına ve geçici bir sakarlığa neden olabilir. Eller ve ayaklar çoğu zaman bedenin diğer bölümlerinden daha çabuk gelişir. Ancak ergen, daha sonra yeni beden ölçülerine uygun bir denge ve beceri kazanır (Dönmezer, 2001; Gander ve Gardiner, 1998).

2.Ergenlik Dönemi

Bu dönemdeki bedensel gelişim, sosyal, duygusal ve zihinsel olgunlukların temelini oluşturmaktadır. Kısaca, ergenlik, biyolojik değişimle başlar ve bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişmelerle sürer (Yavuzer, 1999). Ergenlik, tek başına fiziksel olgunluğu değil, olgunluğun tüm boyutlarını içeren bir yaşam dilimidir (Çoban, 1998). Bu dönemde ergenler, gelişen bedensel özelliklerini kabul ederek, uyum sağlamaya çalışırlar. Kendi bedensel görünüşüne ve özelliklerine ilişkin duygu ve düşünceler geliştirirler. Böylece, kendi beden yapılarına yönelik beden imgeleri gelişir (Ceyhan, 2002).

Ergenlik dönemi, yaklaşık olarak 12 yaş civarında başlar. Ancak, bu dönemin bitişini kesin sınırlarla çizmek çok kolay değildir (Rice ve Dolgin, 2005; Berk, 1993). Ergenlik dönemi, normal koşullarda 12–20 yaşları kapsayan, ancak kimi zaman 23–24 yaşlara uzayabilen bir dönemdir (Dönmezer, 2001). Diğer taraftan, dönem içindeki evreler incelendiğinde, uzmanların çoğunluğunun 12-15 yaş dolaylarını karşıtlık ve dengesizliğin ağır bastığı olumsuzluk, 16-21 yaşları arasındaki evreyi ise tutarlı ve belirgin davranışların sergilendiği olumluluk dönemi olarak kabul ettikleri görülmektedir (Yörükoğlu,1990; Yavuzer,1987; Kılıççı,1981; Yavuzer, 1999). Ergenlik döneminin tüm aşamaları ve olayları aynı sırayı izlemekle birlikte, zamanlaması bireyden bireye büyük farklılıklar gösterebilir (Ceyhan, 2002; Senemoğlu, 2007).

Erken olgunlaşan erkekler, geç olgunlaşanlara göre daha güçlü bir kas koordinasyonuna sahiptir. Bu durum ergenin toplumsal konum ve saygınlığını arttırır, karşı cinsin ilgisini daha çok çekerken (Rice ve Dolgin, 2005; Yazgan İnanç ve diğ., 2004); kız çocukları için tersi bir durum söz konusudur, yaşlılarından daha uzun ve fiziksel olarak daha gelişmiş olmaları grup içi çekiciliklerini azaltır. Erken gelişen bedenlerine uyum göstermeye çalışırken, içedönük ve sıkıntılı, düşük okul başarısı ve içki, sigara gibi olumsuz alışkanlıklar görülebilir (Ceyhan, 2002).

B. Psikososyal Gelişim

Ergenlik döneminde çocuk bireyselleşme ve bağımsızlaşma arayışlarına girer. Bu dönemdeki sosyal ve duygusal gelişimin iki önemli yanı özdeşleşme ve arkadaşlıktır (Cüceloğlu, 2004). Özdeşleşme, ergenlik dönemine özgü ruhsal yapı içinde aile bireylerinden başlayarak çevredeki kişilere, düşüncelere, kültüre doğru gittikçe genişleyen bir alanda, istemli ya da istemsiz olarak benimsediği, özümlediği düşünce, davranış, tutum ve eylemlerden oluşan bir süreçtir (Yavuzer, 2000). Ergenin ilişkileri aileden arkadaş çevresine doğru yönelir. Böylece ergenlik dönemindeki çocuk için arkadaş grubu içerisinde yer edinmek, arkadaşları tarafından onaylanmak önemlidir. Çocukta meydana gelen değişim, ebeveyn ilişkilerinde sorunlara yol açabilir. Bu dönemde ergenle yeni bir iletişim biçimi geliştirmek, ergeni dinlemeye ve anlamaya dönük yaklaşımlar içerisinde olmak, ayrıca bağımsız kararlar alabilme yetisi ve özgüven duygusunu geliştirecek yaklaşımlarda bulunulmalıdır (Kılıçarslan, 2010). Ergen, toplumda saygınlık kazanmak ve statü sahibi olmak ister bu sayede de toplumsal uyum büyük ölçüde gerçekleşir (Yavuzer, 2002).

Gürses (2007)'e göre bu dönem de başkalarının duygularını anlama ve paylaşmanın arttığı görülmektedir. Bu yaş gurubu egenler artık sadece söylenenleri değil, vücut dilini, bakışları, yüz ifadesini anlamaya daha duyarlı olmaktadır. Bu dönemde olayları egosantrik yaklaşımla görmek yerine empati kurarak görmeye çalışma cabası da vardır (Akt. Kırtıl, 2009).

C. Duygusal Gelişim

Erinlik döneminin ilk yıllarında ergen, kendine ait bir düş ve duygu dünyasında yaşamaktadır (Tuzcuoğlu, 1989). Birçok duygusal değişiklik olmaktadır. Başkalarının

kendileri hakkında neler düşündüğünü merak ederler. Ergen daha çok kabul görmek ve sevmek ister. Diğer insanlarla olan ilişkileri değiştirmeye başlar. Bazıları daha önemli, bazıları önemsiz hale gelir. Ailesinden daha çok ayrı kalmaya ve kendi yaşlılarıyla birlikte olmaya başlamaktadırlar (Bilgiç, 2004).

Ergenlik döneminde yüksek bir duygusallık yaşayan ergenin duygusal gelişiminde bazı çelişkiler vardır. Örneğin; hem yalnız kalmak hem bir gruba katılmak, hem ebeveyni beğenmez hem de ondan destek almak ister, hem kaygılıdır hem de geleceğe coşkuyla yönelir. Bu dönemde duygular yoğun artış gösterir ve ergenin tüm yaşamında etkili olur (Yavuzer, 2002).

D. Kişilik Gelişimi

Ergen vücudu yetişkin vücudu halini alırken, ergen rollerinin de yetişkin rollerine dönüşmesi beklenmektedir. Ergenin kimliğini kazanması kolay olmamaktadır. Çünkü ergen kimliğinden yetişkin kimliğine geçmek beraberinde birçok sorumluluğu ve problemi de getirmektedir (Arı, 2003). Kimlik oluşumu bebeklikle başlayıp, yaşam boyu devam eden bir süreçtir ve bu sürecin en kritik evresi, ergenlik dönemidir (Ersanlı, 2005). “Ben kimim? Neye inanıyorum, Ne yapacağım? Ne yapmak istiyorum? Yaşantıma nasıl yön vereceğim” gibi soruların cevabını arar. Ergen nasıl bir insan olacağını düşünmekte ve ileriye yönelik hayaller kurmaktadır (Berktin, 1978).

Ergen kimliğini ararken Ergenlik dönemine kadar ebeveynlerine benzemek onlarca beğenilmek, onlarla özdeşleşmek isterken bu dönem itibarıyla anne ve babasının etkisinden kurtulmaya çalışmaktadır. Ailesine benzemek yerine, kendilerini başka örneklerle yöneltirler. Seçtikleri bu kişilerin iyi ve kötü bütün özelliklerini benimsemektedirler (Yörükoğlu, 1998).

E. Ahlak Gelişimi

Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramına göre, ergenlik dönemine karşılık gelen, yaklaşık 10-18 yaşları arasında “geleneksel aşama” dan geçilir. Bu aşamanın ilk evresinde birey, grup normlarına uyum sağlamaya çalışmaktadır. Doğru olmak, başkaları ile ilgilenmek, iyi olmak, sadık ve güvenilir olmak çabasıdadır. Grubun beklentileri ve kuralları doğrultusunda davranmayı öğrenir (Dinçel, 2006).

F. Bilişsel (Zihinsel) Gelişim

Zihinsel gelişim somut operasyonlardan formel operasyonlara geçer. Formel operasyonlar düzeyine gelen birey artık yetişkin dünyasıyla tam bir iletişim içine girmeye hazırdır. Çünkü bilişsel gelişimin en son aşamasına gelmiştir. Formel operasyonlar gelişirken bireyin kişilik yapısı da gelişir ve bireyin ahlak anlayışında olduğu kadar, kendini algılayışında da temel değişiklikler yer alır (Cüceloğlu, 2004). Ergen bu dönemde tümevarım ve tümdengelim yolları ile düşünebilme yetisi kazanır (Kılıçarslan, 2010).

Ergen bireyler için soyut kavramlar artık düşünülmesi gereken ve cevap bulunması gereken konular arasına girmiştir. İdeolojik kavramlar, siyasi görüşler, ölüm, öldükten sonraki hayat, gerçek sevgi, aşk, hayatın anlamı, sadakat, gerçeklik, adalet, güven gibi konular hem ergen bireyin ilgisini çeker hem de bu konular üzerine meşguliyetler ve soru işaretleri olabilir (Abalı, 2012).

2.13.2.Ergen ve Aile İlişkileri

Aile, ruhen, bedenen, sağlıklı ve mutlu bireyler yetiştirmek için; çocuğa bakım, korunma, sevgi dolu bir aile ortamı sağlamakla yükümlü olan en küçük kurumdur (Polat, 2001, Akt. Durmuşoğlu ve Doğru, 2006).

Davranışlarına rehberlik edilmesi, değerleri kazanması ve sosyal yönden sorumluluklarını öğrenmesi için yardıma ihtiyacı vardır ve bu yardımı yerine getirecek toplumsal kurum ailedir. Görev ve statüsü hakkında net bir bilgiye sahip olmayan ergene yetişkin sorumluluklarının verilmemesi ve statü belirsizliği onu mutsuz eder. Aile, ergenin toplumsal durumunu ve toplum içinde o yere gelebilmesi için gereken rolü saptar (Çopur ve diğ., 2001; Sayıl ve diğ., 2002).

Aile pek çok zaman çocuk üzerindeki önemli rollerine rağmen bu ideal aile ortamını sağlamayı başaramazlar (Polat, 2001, Akt. Durmuşoğlu ve Doğru, 2006). Aile bireyleri arasındaki ilişkiler çok büyük bir önem taşımaktadır (Ekşi, 1990; Kağıtçıbaşı, 1995). Yaşlarına göre çocuklar aile ilişkilerinde farklı davranışlar gösterebilirler. Çocukların bu davranışlarını ve kişilik özelliklerini anne-babalar, fiziksel yapılarına veya alışkanlıklarına bağlayarak önyargıda bulunabilirler. Çocukların kendilik algılarını ve anne babalarıyla olan ilişkilerini, ebeveynlerinin onları değerlendirme şekilleri biçimlendirmektedir (Kulaksızoğlu, 2002). Ergenlikte aile ilişkilerine,

ergenin fiziksel ve bilişsel gelişimi, sosyal çevresi, anne-babanın beklentilerine çocuğun gelişim ve davranışlarının uyup uymaması gibi pek çok etken etki etmektedir (Hortaçsu, 1997).

Aile içi etkileşim, ailedeki anne babalık rollerini, evliliğe ait tutumları ve ergen davranışlarını, şekillendirir (Kulaksızoğlu, 2011). Ergenin bireyselleşmesi ve toplumsallaşması yönünden aile içindeki etkileşim tarzı önemlidir (Avcı, 2006). Ergenin kendi kendini yöneten, özgüveni gelişmiş, benlik saygısı yüksek, mutlu bir birey olması, yetiştiği ortamın koşullarına bağlıdır. Bu nedenle anne ve babalarının aile içindeki tutum ve davranışları büyük önem taşımaktadır (Cirhinlioğlu, 2001). Özellikle aile tutumunu gösteren aile ilişkileri ile ergenlerin ruh sağlığı problemleri arasında büyük bir bağlantı vardır (Ekşi, 1990; Kağıtçıbaşı, 1995). Anne ve babanın birbirleriyle olan ilişkisinin sağlıklı olması ergenin onlara olan güven duygusunu olumlu yönde etkiler; sağlıksız olması ise, olumsuz açıdan etkiler bu durumda ergenin psikolojik durumunun bozulmasına, aile, arkadaş ve okul çevresiyle olan ilişkilerini olumsuz etkilemesine yol açabilir. Bu da ergenin grup dışına itilerek, çeteler vb. gruplara katılmasına sebep olabilir (Avcı, 2006). Sağlıklı aile içi ilişkiler geliştiren ebeveynler çocuklarına sevgi ve disiplini uygun ve eşit şekilde verebilirler; bu da ileride sağlıklı insan ilişkileri geliştirmelerini sağlar (Cüceloğlu, 1997, 1996; Gençtan, 1984; Tezcan, 1988; Bilen).

Çocuğun şuan ki yaşantısı ilerdeki sosyal ilişkilerinde belirleyicidir (Kulaksızoğlu, 2002) ve ergenin de sosyalleşme süreci onu yetiştiren aile yapısına bağlıdır (Özbay ve Öztürk, 1992). Çocuklar aile içinde anne babalarıyla karşılıklı bir etkilenme içindedirler; çocuk ve ergenler anne babaları tarafından sosyalleştirilirken, anne babalar da onlardan etkilenir. Çocuk ve anne-babanın etkileşimi devam ettikçe karşılıklı “sosyalleşme” süreci devam eder (Santrock, 1993; Akt. Kulaksızoğlu, 2011). Genel anlamda; aile ergenin davranışını etkiler; ergenler de ailenin davranışını etkiler. Örneğin ailenin cezalandırıcı tutumu ergeni saldırgan yapar, ergenin saldırgan tutumları ebeveyni cezalandırıcı tutuma yönlendirir (Steinberg, 2007).

Ailenin yanı sıra, gelişim ve sosyalleşme üzerinde önemli rol oynayan faktörler arkadaşları, içinde yaşadığı toplum ve doğuştan getirdiği özellikleridir (Özbay ve Öztürk, 1992). Çoğunlukla geçmişte kendi anne babalarıyla olan iletişim modellerine bağlı kalarak davranışlarını düzenledikleri için özerklik kazanan ve ev dışındaki

yaşantısı şekillenen ergenle olan ilişkilerinde ebeveynler zorlanabilmektedir (Fidaner, 1995). Ergenler ailelerinden ayrılıp, uzaklaşarak zamanlarının çoğunu daha çok akranlarıyla geçirirler; bu da kardeş bağından sağladıkları duygusal tatmin için daha az zamanları ve ihtiyaçları olmasıyla sonuçlanır. Ergenlerin lise çağına gelmesiyle, kardeşleriyle olan ilişkileri daha eşit ve mesafeli bir hal alır (Buhrmester ve Furman, 1990). Lamb (1982), kardeşlerin ergenlik öncesinde temel duygusal destek kaynağı olduğunu, bu bağların ergenlik ve genç yetişkinlikte de devam ettiğini gözlemiştir. Dunn ve Kendrick, kız kardeşlerin, erkek kardeşlerden daha fazla karşı tarafa güvendiğini ortaya koymuşlardır (Akt. Goetting, 1986).

Günümüzdeki, hızlı değişim ve gelişim toplumsal ve ailesel geleneklerin etkinliğini kaybetmesine yol açarken, ergenlerinde tercihlerini yaparken özgürlüklerinin arttığı görülmektedir. Bu hızlı sosyal gelişim içinde önceki kuşak, ergenler için yeterli bir model oluşturamamakta ve günümüzde ergenler ‘kimlik kargaşası’ problemi ile daha fazla karşı karşıya kalmakta ve kimliğin kazanılma süreci daha zorlaşmaktadır (Çetin, 2004).

Ergen, bir yandan farklı olmak isterken; diğer yandan da moda akımlarına uymak ister. Bu kimlik arayışı içinde hem farklı olma, hem bir gruba ait olma ihtiyacı hem de bağımsızlık isteği bir aradadır. Bağımsızlığın getirdiği sorumlulukları yüklenmeye hazır olmayan ergen ikilem arasında kalır. Bunlar ergenin kendisiyle ilgili uyum güçlükleri ve çatışmalar yaşamasının ne kadar doğal olduğunu gösterir. Bu çatışmalar daha sonra ailelerine ve çevrelerine yansır. Çocuk ve ebeveyn arasındaki ciddi fikir ve tutum farklılıkları, bu farkın oluşturduğu ayrılıklar da ‘kuşak çatışması’ şeklinde ortaya çıkar (Baltaş, 1993).

Ergenlerde yapılan bir araştırmada ergenlerin anne-babası tarafından eleştirilmesinin, evde temizlik konusunda titiz davranılmasının, bir konunun çok uzatılmasının, aşırı nasihat edilmesinin, sağlık durumları ile çok ilgilenilmesinin, okuldaki ders başarısının eleştirilmesinin, azarlanmasının, dağınık olduğunun söylenilmesinin, üstlerine fazla düşülmesinin, anne-babasının onu anlamamasının, akşamları eve geç gelmeye izin verilmemesinin, baskı yapılmasının, her şeyini öğrenmek istemelerinin, anne-babasının yanında tartışmasının, alt ekonomik seviyedeki ergenler için “evdeki işlerin zamanında yapılmamasının” ve “anne-

babasının yeterince bilgili olmamasının” çatışma konusu olduğu söylenmektedir (Kulaksızoğlu, 2012).

İçsel ve çevresel etkenlerden kaynaklanan çatışmalar ruhsal bozuklukların ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır. Soyut düşünce gelişimi ile öğrenilmiş çaresizliğin ilk gençlik döneminde ortaya çıkması ve gelecek kaygılarının bu dönemde artmasından kaynaklanmaktadır (Özbay, 1993). Bu bozukluklar çocukluk döneminde başlayıp ergenlik döneminde devam edebilir ya da ilk kez ergenlik döneminde de başlayabilir. En sık depresyon, anksiyete bozuklukları, davranım bozukluğu, yeme bozuklukları, alkol ve maddenin kötüye kullanımı gibi ruhsal sorunlar görülür (Çetin, 2004).

Ergenin yaşadığı farklılıkların oluşturduğu gerginlik, depresif olmasına ve yalnız hissetmesine yol açar. Bu yüzden, yaşadığı karamsar, yalnız yeter ve huzursuz hissettiğinde kendine güven verecek anne babaya ihtiyaç duymaktadır (Kulaksızoğlu, 2002). Ailenin desteği hem uyarıcı oluşturarak entelektüel gelişime katkıda bulunur hem de ergenin kendini değerli ve yeterli hissetmesine yardımcı olur. Aile, bir sorun sebebi olmak yerine ergene destek olmalıdır. Ergenin bireyselleşmesinde aile yeterince özgürlük sağlamışsa; olumlu bir geçiş dönemi yaşanacaktır ve de ergen aileye bağlı olacaktır (Palmonari, Kirchler ve Pombeni, 1991). Ergenin sağlıklı kişilik geliştirmesi için, söylediklerinin eleştirmeden, küçümsenmeden ve yargılamadan dinlenmesi ve kendini ifade etmesine fırsat verilmelidir (Kulaksızoğlu, 2002).

Ailelerin, çocuklarındaki değişikliklerden endişe edip, bireysellik isteklerine cevap vermemesi gelişimlerine olumsuz etki etmektedir (Palmonari, Kirchler ve Pombeni, 1991). Ergen ebeveyn desteği olmadığında; endişe, korku ve yalnızlık hisseder. Anne-baba desteğinden yoksun olan ergen ise kaygı, korku ve yalnızlık hissedebilmektedir (Kulaksızoğlu, 2002). Aileleriyle olan ilişkilerinde çok fazla kopukluk yaşamayan ergenlerin aileleriyle sağlıklı iletişim kurdukları görülmektedir; aynı zamanda ilişkilerini devam ettirirken bireyselliklerini ortaya koyma çabası içindedirler (Çetin, 2004).

2.13.3.Ergenlik Dönemi ve İlgili Kuramsal Açıklamalar

İnsan hayatındaki bütün dönemler farklı bir yere sahiptir fakat ergenlik dönemi biyolojik, psikolojik ve toplumsal yönden bu dönemlerin içinde hızlı ve

önemli değişikliklerin yaşandığı bir süreçtir (Avcı, 2006). Çocukluk ve adolesan dönemini ilk kez ünlü düşünür ve eğitimci Rousseau, Emile adlı eserinde incelemiştir. Rousseau'dan sonra, Hall ergenlik dönemine değinmiştir ve Rousseau ile Darwin'in etkisi altında kalmıştır (Weiner, 1982; Akt. Ekşi, 1999). Hall, psikolojiye ergenlik dönemi kavramını kazandıran ilk bilim adamıdır. Evrim teorisinden etkilenecek, ergenlik dönemini vahşilik ve uygarlık arası çocukluk ve yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olarak görmektedir. Bireysellik duygusunun yaşandığı yeniden doğuş dönemidir (Kulaksızoğlu, 2012). Hall (1904), insanın kişiliğinin kesin yapısının buluş döneminde kazanmaya başladığını ve ancak ergenlik döneminde insan ırkının bir üyesi olarak yeniden doğduğunu öne sürmüştür. Ergenliğin karışıklıklar ve fırtınalar içerdiğini ilk kez Hall vurgulamıştır (Weiner, 1982; Akt. Ekşi, 1999). Hall (1916), fırtına, stres ve yeniden doğuş; gibi kavramlar kullanmıştır (Akt. Onur, 1987). Hall kuramında çevrenin etkisini yok saydığı için çeşitli eleştiriler almıştır. (Cloutier, 1982; Akt. Onur) Hall'un kuramına yöneltmiş eleştiriler arasında çevreyi önemsememesi vardır. İstenmeyen toplumsal davranışların kaybolacağını çünkü genetik gelişimin çevrenin etkisi olmadan bunu sağlayacağını düşünmektedir (Muuss, 1975; Akt. Onur, 1994). Hall'un kuramı 20. Yüzyılın başlarında önemini kaybetmiştir; çünkü insan gelişimi ile özümseme arasındaki bağlantıda ısrar etmesi ve ergenliğe dair bilgi birikimini düzgünce bir araya getirememiştir (Kulaksızoğlu, 2012).

Thorndike (1904) ise 2 yaşındaki bir çocuğun davranışlarının insan evrimindeki maymuna benzer dönemi özümlemesinin imkansız olduğunu öne sürmüştür. Ona göre 2 yaşındaki bir çocuk hayvanlar aleminin insana yakın olduğu kabul edilen bir üyesinden çok daha üstün vasıflara sahiptir (Kulaksızoğlu, 2012).

Havighurst (1972) , yaşamın bir öğrenme olduğunu vurgular. Havighurst'e göre yaşam gelişim görevleriyle sürekli baş etmeyi öğrenme sürecidir. Ergenlik döneminde de bir takım gelişimsel görevler olduğunu savunur. Ör; toplumsal cinsiyet rolü, olgunlaşma, bir mesleğe hazırlanma vb. şeklindedir (Akt. Çok, 1989).

ABD' de davranışçı okulun kurucularından olan John Watson kişiliğin gelişiminde çevrenin kalıttan daha etkili olduğunu öne sürmüştür. Watson'a göre bebek genlerinin esiri olmak yerine doğduğu ilk andan itibaren eğitilip geliştirilebilir (Kulaksızoğlu, 2012). Sonraki yıllarda bu görüşlerden etkilenecek, ilk çocukluğun

özelliklerine ve çocuğun gelişiminde ailenin rolüne daha büyük bir önem verilmiştir (Ekşi, 1999).

Locke ise Watson'ın kuramından yola çıkarak, çocuğun gelişiminde doğuştan getirdiklerini de kabul ederek, çevresel etkenlere de büyük önem vermiştir (Ekşi, 1999). Zihni doğuştan beyaz bir sayfaya benzeten Locke, içinde geliştikleri çevreye göre farklı yetkinlik seviyelerine ulaşacaktır (Cloutier, 1982; Akt. Onur).

Hollingworth ergenlik döneminde bir takım fırtınaların yaşanması görüşünü reddetmiştir. Sosyal öğrenme kuramcıları Bandura (1964) ve Hollingworth (1928), insan gelişiminin evrelere ayrılamayan süregiden bir süreç olduğunu; ergenliğin bazı bireyler için geçiş dönemi olma özelliği göstermesinin nedeninin de gelişim özellikleri değil toplumsal koşullar olduğunu belirtmişlerdir (Ekşi, 1999).

Gessell gelişimi her birinde çocuğun yeni beceriler kazandığı bir dizi farklı fiziksel olgunlaşma evreleri olarak tanımlamıştır (Çok, 1989). Gesell'e göre olgunlaştırıcı değişim süreci morfogenez olarak adlandırılır. Bu değişim süreci çocukluktan yetişkinliğe kadar her biri ilerleme noktalarından geçen hızlı ilerleme anları ve kazanılanı korumak için yararlı gerileme anları gösteren ve böyle sürüp giden bir sarmal gibi görülebilir. Gessell in belirlediği kronolojik yaşlara bağlı olan gelişim normları çok eleştirilmiştir. Kız çocuklarla erkek çocuklar arasındaki farkı, kronolojik yaşa çok bağımlı kalıp erken ve geç olgunlaşmayı ve sosyo-kültürel etkenlerin etkisini yeterince dikkate almamıştır (Lefrançois, 1981; Akt. Onur, 1994)

McCandless (1970), sosyal öğrenme kuramını ergenlik gelişimine uyarlamaya çalışmıştır. İnsanların davranışlarının dürtüler tarafından yönlendirildiğine inanmaktadır. Psikoanalitik kurama, cinselliğin önemli bir yeri olması konusunda katılmaktadır; fakat hayal kırıklığı, saldırganlık, bağımlılık vb. öğrenilmiş veya öğrenilmemiş dürtü ve isteklerin bireyi harekete geçirdiğini savunmaktadır. McCandless, ergenin önceden öğrendikleri ile toplumun kendisinden yeni beklentileri çeliştiğinde ortaya çıkan çelişki üzerinde durmaktadır (Kulaksızoğlu, 2012).

Bir diğer öğrenme kuramcısı olan Bandura, ergenliğin bunalımlı bir dönem olduğu fikrine karşı çıkmaktadır. Sevecen ailelerden gelen çocukların iyi bir şekilde sosyalleştiklerini ve geleneklere ait davranışlarının pekiştirildiğini böylelikle bu dönemi rahat geçirdiklerini vurgulamaktadır (Kulaksızoğlu,2012).

Ergenlikle ilgili en kapsamlı kuram Erikson tarafından geliştirilmiştir. Erikson psikoanaliz eğitimi almıştır. Psikoanalizin çocukluk cinselliği üzerinde fazla durduğunu düşünerek, onu genişletmeye çalışmıştır. Erikson cinsellikten başka dürtülerinde olduğu görüşünü savunmuştur. Psiko-sosyal kişilik kuramı ergenliğe özellikle önem vermiştir (Kulaksızoğlu, 2012). Erikson yaşamı sekiz gelişim dönemine ayırmaktadır. Bir bölümü Freud'un gelişim dönemlerine koşutluk gösteren, olumlu ve olumsuz boyutları içeren bu dönemlerin her biri kendine özgü bunalımlarıyla belirlenir (Dacey ve Kenny 1994. Akt, Dinçel, 2006). Erikson' a göre bu çatışmaların çözümleri kültürden kültüre farklılık arz etmektedir ve her bireyin farklı olduğunu düşünmesinden dolayı, her bireyin bu çatışmaları farklı bir şekilde çözümlendiğini iddia etmektedir (Kulaksızoğlu, 2012). Erikson'a göre kişilik bu sekiz dönemin tümünde gelişimini sürdürür ve bir dönemde olumsuz yaşanan denge sonraki bir dönemde olumlu yöne çevrilebilir (Can, 2011). Erikson insan gelişimini, genlerle içinde yaşanılan çevre arasındaki etkileşim olarak görür ve bireyin içinde yaşadığı toplumdaki, kültürden önemli ölçüde etkilendiğini söyler (Dacey ve Kenny 1994; Akt. Dinçel, 2006). Ego kimliği ya da rol karmaşıklığı olarak ifade edilen ergenlik döneminde ise ergen kişiliği için bir kimlik geliştirmeye çalışır (Can, 2011).

Erikson'un deyimiyle kimlik kendi gelişim süreci içinde olgunlaşır ve ergen bu süreçten önce herhangi bir kimlik bunalımı yaşamaz, çünkü bunun için sosyal, zihinsel ve bedensel ön şartlar oluşmamıştır (Kulaksızoğlu,2012).

Erikson'un "kimlik kazanmaya karşı kimlik krizi" adını verdiği 12-18 yaş döneminde gencin yaşadığı temel karmaşa, kimlik kazanmaya karşı kimlik krizidir (Can, 2011). Bu evrede ortaya çıkan bunalım kimlik duygusuna karşın rol karışıklığı duygusudur (Onur, 1987). Erikson' a göre her birey farklı olduğu için ve aynı kültürde yetişmeler bile iki farklı insanın gelişiminin aynı olmadığını, ergenliğin kişisel bir mesele olduğunu savunduğu için bu dönem fırtınalı ve zorlu olabilir ya da olmayabilir (Kulaksızoğlu, 2012).

Bu dönem, Piaget'nin düşüncenin gelişimine ilişkin dönemlerinde 12 yaş ve üzeri olan "soyut işlemler" dönemine denk gelir. Soyut işlemler dönemindeki ergenler varsayımlar kurabilirler, mantıksal sonuçlar çıkartabilirler ve ister somut ister soyut biçimde olsun, sorunlara farklı bir açıdan bakıp karmaşık çözümler üretebilirler (Eraslan, 2010). Piaget bilişsel gelişimin dördüncü ve sonuncu evresinin, soyut

düşünce evresinin ergenlikte başladığına ve yetişkinlikten sonra bilişsel gelişimin olmadığına inanmıştır. Piaget (1947), kendisine empoze edilen her doğruya karşı çıkarak, kendi zihinsel ve ahlaki değerlerini en özgün biçimde inşa etmeyi modern ergenin görevi olarak nitelendirmektedir (Ekşi, 1999).

Piaget (1972), soyut işlemler döneminin, anlayışın en olgun dönemi olduğunu ve bir kişinin bunu bir kez elde ettikten sonra asla kaybetmeyeceğine inanır. Bununla birlikte, Piaget'nin işaret ettiği gibi, her birey soyut-işlemler dönemine ulaşamaz ve bazıları ancak ilgi ve uzmanlık alanlarında ulaşırlar (Piaget, 1972; Çok, 1989)

Kurt Lewin'in geliştirdiği alan kuramı; stres, fırtınalar ve süreksizlik kuramları içindedir. Lewin'e göre davranış bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda ortaya çıkar. Kişisel ve çevresel faktörler davranışlara etki eder. Tüm bu faktörler de yaşam alanı kavramını ortaya çıkarır. Birey büyüdükçe yaşam alanı çeşitlenmektedir ve bu yaşam alanını düzenlemek ve anlamak bireye düşmektedir. Yaşam alanındaki kişisel ve çevresel faktörler sürekli değişim göstermektedir, çok hızlı değişimlerin olduğu zamanlarda birey yoğun stres altında kalır ve Lewin'e göre ergenlik de hem birçok fizyolojik değişimin yaşandığı hem de beklentilerin arttığı bir dönem olması sebebiyle böyle bir dönemdir (Kulaksızoğlu,2012).

Freud ergenliğe ikinci derece önem vermiştir. Hall'un kuramında olduğu gibi Freud da ergenlik dönemindeki karışıklıkları açıklamak için özümseme ilkesinden faydalanmıştır fakat Hall'un kuramında bunun nedeni insan evrimindeki kritik evreyken Freud'un kuramında çocuklukta cinsellikte aranır (Kulaksızoğlu, 2012) Freud 'a göre psikolojik gelişimdeki önemli olayların pek çoğunun 5 yaşlarında olduğuna ve insan gelişiminin ergenliğin sonunda tamamlandığına inanmıştır (Çok, 1989). Freud'a göre, genital dönem olarak adlandırılan dönemde özellikle karşı cins ile ilişkilere yönelme görülmektedir ve eş seçimi gibi planlar yapılmaktadır. Ergen kendini topluma kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu dönemin amacı, ergenin ebeveyninin bağımlılığından uzaklaşarak ev dışındaki bireylerle olgun ilişkiler kurabilmeyi öğrenmesini sağlamaktır. Ergen, dönemin sonlarında tutarlı davranışlar gösterebilmektedir (Akboy, 2005).

Anna Freud'un belirttiğine göre, ergen zıt uçlar arasında gidip gelmektedir. Duygusal yönden dengesizlik ve değişkenlik göstermektedir. Çocukluk döneminde yaşanan tüm eski çatışmalar ergenlik döneminde yeniden gün yüzüne çıkmaktadır. İd

ergenlikte yeni bir güçle harekete geçmiştir. Bundan ötürü ergenin yaşadığı çatışmalar bazen çocukluk çatışmalarına benzemektedir; fakat belirgin bir farklılık göstermektedir, sebebi ise çocukluk döneminde ego tam olarak gelişmemiştir, id'in etkisi altında kalmaktadır. Ergenlik dönemine gelince ego bir taraftan id ile diğer taraftan süper ego ile bir ilişki içerisindedir, ergenin kişiliği süper egonun engellemeleri ve id'in baskısı arasındaki dengeyle şekillenmektedir (Onur, 1987).

Antropoloji kuramlarının öncülerinden olan Margaret Mead 1928'de Samoa adasında yaşayan yerlilerle bir çalışma yapmıştır ve ergenlik döneminde yaşanan fırtına ve stresin evrensel olmadığını öne sürmüştür. Bunu ise Samoa'daki ergenlerin hiçbir cinsel tabuya maruz kalmadığını, Amerika'daki ergenlerin ise cinsellikten uzak durmaları gerektiği söylenerek büyütüldüğü bu yüzden de cinsel istekleri ve toplumun kurallarıyla ihtilafa düşen gencin fırtına ve strese maruz kaldığını savunmuştur (Akt. Kulaksızoğlu, 2012).

Sullivan psikoanalitik görüşün cinselliğin hayattaki en önemli dürtü olduğu düşüncesini reddetmiştir. Pek çok hasta ile yaptığı görüşmeler sonucunda kişilerarası ihtiyaçların tatmininin daha nemli olduğunu ortaya koymuştur. Sullivan'a göre insanın en önemli ihtiyacı güvenlikte değildir. Sullivan'a göre ergen ne yaparsa yapsın bu dönem onun için olumsuzluklarla geçen bir dönem olacaktır (Kulaksızoğlu, 2012).

Nixon (1961), psikiyatrik bir bakış açısı ile ergenlikte normal büyüme dinamiğinin bir parçası olarak gelişimsel bir krizin yaşanacağını ileri sürmektedir. Nixon benlik mantığının bir başlangıcı olarak nitelendirdiği bu krizin bağımsızlık kazanmak, ebeveyn ve öğretmen baskısından kurtulmak ile benliği bulma doğrultusunda, daha çok ben kimim sorusunun ergenlikte içebakışı gerektiren önemli bir gelişimsel ödev olduğunu vurgular. Bireyin kendini tanımayı öğrenmesi ve kendini keşfedebilmesi için bu içe bakışın sistematik bir şekilde yapılması gerekmektedir. Nixon, Erikson'un ergenliğin derin bir acı olmadığı, normatif bir kriz olduğu görüşüne katılmaktadır (Ekşi, 1999).

Ergenliğin stres, gerginlik ve duygusal dengesizlik olarak yaşanması da bazı etmenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlar:

1- Duygusal krizin şiddetini toplumsal etmenler belirlemektedir. Toplumsal koşulların sürekliliğinin ergenlik sorunlarını azaltacağını, süreksizliğinin ise arttıracığını ileri sürmektedir. Sosyal öğrenme kuramcıları ise stres ve gerilimin

gelişim sürecinden kaynaklandığını, o evrede toplumsal baskı, beklenti ve diğer çevresel etmenlerin, yaşamın daha önceki veya sonraki dönemlerinde de olabileceği gibi duygusal sarsıntıya neden olduğunu ileri sürmektedir.

2- Kenisten (1945), çocukluktan yetişkinliğe geçişin hiçbir zaman tam süreklilik göstermediğini, ancak toplumsal değişimin hızlı olduğu kültürlerde çocukluk ile yetişkinlik arasındaki süreksizliğin, kopukluğun daha da belirgin olduğunu söylemektedir.

3- Rempelin (1965), ergenin sorunlarının ağırlığında kişilik yapısının önemini vurgulamaktadır. Kişilik özellikleri ergenin ruhsal sorunlarının daha da ağırlaşmasına yol açabilir.

4- Spranger (1959), ergenin irade, öz eğitim, kendi kaderini çizen amaçlı gayretlerle kendi gelişimini aktif bir şekilde oluşturabileceğini ileri sürmektedir. Piaget çatışmayı vurgulamakla birlikte, bireyin kendi gelişiminde aktif olarak yer aldığı göstermektedir (Akt. Ünlüoğlu, 1987).

Alman Psikolog Spranger her insanın farklı olduğu görüşüne dayanarak ergenliğin fırtınalı ve stresli bir dönem olduğunu reddetmiştir. Spranger'ın kuramı olan "bireysellik değişebilirliği" üç çeşit büyüme modeli içermektedir. Birincisi; yavaş ve sürekli gelişim modelidir, bu modeli izleyen ergenler yavaş ve huzurlu bir ergenlik geçirirler. İkinci modeldeki ergenler fırtınalı ve stresli bir ergenlik geçirirler. Üçüncüsü ise diğer iki modelin kesişimi dinamik modeldir bu model ergenler doğrudan kendi gelişmelerine katılırlar, krizlerle karşılaşsalar da bilinçlice çaba gösterip onların üstesinden gelmeye çalışırlar (Kulaksızoğlu, 2012).

2.14.Yaşam Doyumu

İnsan ve yaşantısına dair birçok konuda araştırmalar yapılmıştır. Hem insanlığın hem de araştırmacıların ilgisini çeken bir konu olan yaşam doyumu kavramı (Deniz ve Yılmaz, 2004) ilk kez 1961 yılında Neugarten tarafından ortaya atılmıştır (Vara, 1999). Öncelikle doyumun tanımına bakarsak; doyum, beklentilerin, gereksinimlerin, istek ve dileklerin karşılanmasıdır (Neugarten diğ. 1961). Budak (2003) doyumunu, organizmada fizyolojik (açlık, susuzluk, cinsellik) veya psikolojik (başarı, sevgi, merak) ihtiyaçların karşılanması sonrasında organizmanın yeniden eski dengesine kavuşması şeklinde tanımlamaktadır. Yaşam doyumu kavramı,

yaşamımızın birçok alanında karşımıza çıkmasına rağmen tanımı hem zorlukla yapılmakta hem de birden fazla anlamı içermektedir. Bireysel algılar ve kavramın içeriği ile kapsamının henüz belirsiz olmasının buna sebep olduğu düşünülmektedir. Neugarten (1961)'e göre yaşam doyumu; bir insanın beklentileriyle elinde olanları karşılaştırmasıyla elde edilen durum ya da sonuçtur ve kişinin hayatına yönelik amaçlarına erişmesindeki bilişsel değerlendirmelerden oluşmaktadır (Binay, 2005; Kokler, 1991; Vara, 1999; Pavot ve Diener, 1993). Yaşam doyumu, bireyin iyi bir yaşamın ne olduğu ile ilgili kendi oluşturduğu ölçütlerle, yaşamının aile, okul, arkadaş alanlarındaki niteliğini bir bütün olarak değerlendirmesiyle ortaya çıkar (Christopher, 1999). Peterson ve arkadaşlarına (2005) göre yaşam doyumunun üç boyutu bulunmaktadır; yaşamdan haz alma, yaşamda anlam bulma ve bir durum, kişi ya da yaşantıya bağlanmadır. Bireyin yaşantısının geçmişe ait değerlendirmeleri değişime uğrayabildiğinden, geleceğe ait değerlendirmeleri farklı zamanlarda değişiklik gösterdiğinden (Ehrhardt, Saris ve Veenhoven, 2000) yaşam boyunca yapılan tüm ölçümlerde farklı sonuçlar çıkabilir (Sarıöz, 2001). Bundan ötürü en gerçekçi değerlendirmeler şuan ki zamanla ilgili olanlardır (Ehrhardt, Saris ve Veenhoven, 2000).

Bireyin amaç ve ideallerine ulaşmasıyla ilişkili olan yaşam doyumu (Bradley ve Crown, 2004), bireyin kendi düşünce ve fikirlerine, iyi olma ve mutluluk seviyesine bağlı olan şuanki yaşamından duyduğu memnuniyet seviyesini ifade eder. Ayrıca temel ihtiyaçların karşılanması ve ulaşılabilir hedefler gibi genel kavramları yansıtır (Leung,1992). Yaşam doyumu sadece doyum almayı değil, tatmin edici olmayanların tersine tatminkâr düşüncelere sahip olmayı da belirtir. Birey iş, aile ve hayatının diğer alanlarından ne kadar mutluysa genel anlamda da o kadar tatminkar olur (Leung ve Leung, 1992). Bazı kaynaklarda yaşam doyumu (Özer ve Karabulut, 2003). Yaşam doyumu kavramı mutluluk ve öznel iyilik ile eş anlamlı kullanılsa da onlardan daha farklıdır. Mutluluk da nesnel iyilik söz konusu, yaşam doyumunda öznel yargı söz konusudur (Veenhoven, 1996). Öznel iyi oluş hem yaşam doyumunu hem de mutluluğu içine alan geniş bir kavram olarak değerlendirilir (Eid ve Diener, 2004). Yaşam doyumu öznel iyi oluşun bilişsel bileşeni olan yaşam doyumunu (Pavot ve Diener,1993; Selçukoglu, 2001; Deniz, 2006) açıklayabilmek için öznel iyi oluş kavramını da açıklamak gerekmektedir. Öznel iyi oluş olumlu duygulanım, olumsuz

duygulanım ve yaşam doyumunu olmak üzere 3 farklı boyuttan oluşmaktadır. Olumlu duygulanım boyutunda yaşanan hazların, sevinçlerin, hoş duygulanımların çok olması; olumsuz duygulanım boyutunda ise hoş olmayan, kötü, acı verici duyguların az olması iyi olma açısından önemlidir (Ben-Zur, 2003). Yaşamın geneline ilişkin bilişsel değerlendirmeleri kapsayan yaşam doyumunu (Yetim, 2001) ele alınırken kişinin bu değerlendirmelerinde pozitif yönlerin sebepleri araştırılmaktadır (Karataş, 1988). Sonuç olarak; öznel iyi oluş düzeyi yüksek olan bireylerde hem yaşam doyumunu daha fazla hem de olumlu duygular olumsuz duygulara göre daha fazla yaşanmaktadır (Suldo ve Huebner, 2006).

Sahip olunan yüksek yaşam doyumunu düzeyini, yaşamda meydana gelen olumsuzluklar, engeller ya da çatışmalar düşürebilmektedir (Demirel ve Canat, 2004). Yaşam doyumunu yormamada; günlük yaşamdan haz almak, amaçlara ulaşabilme, olumlu bireysel kimlik, fiziksel olarak kişinin kendini iyi hissetmesi, ekonomik refah ve sosyal ilişkiler gibi faktörler önemli bir etkiye sahiptir (Baykoçak, 2002). Day (1987) yaşam doyumunu sosyal etkinlik, aile hayatı, çalışma hayatı, dayanıklı ve nitelikli eşyalara sahip olmak, sağlıklı olmak, yaşanan ülkenin durumu, ruhsal yaşam gibi faktörlerle bir arada değerlendirilmektedir. Argyle (2001) para, sağlık, bir işe sahip olmak, sosyal ilişkiler, barınma, eğitim, eğlence gibi faktörleri önemsemektedir. Flanagan (1978) ise ekonomik olarak güçlü olmak, fiziksel yönden güzel olmak, bir çocuğa sahip olmak ve onu yetiştirmek, eş ve diğer yakınlarla iyi ilişkilere sahip olma, sosyal ve siyasal etkinlikler, eğlence etkinlikleri, kişisel gelişim için uğraşı gibi faaliyetleri yaşam doyumuyla ilişkili görmektedir (Akt. Rojas, 2006). Bununla birlikte, yaşam doyumunu, anlık duygusal yaşantılardan, ön yargı ve sosyal cazibeden etkilenmektedir (Martin ve diğ., 2008).

Neugarten (1974) bireylerin yaşamdan yüksek düzeyde doyum almasını belirli ölçütlerle ilişkilendirmektedir. Bunlar:

1. Bireyin günlük yaşam aktivitelerinden keyif alması.
2. Bireyin yaşama dair amaçlarının olması ve geçmişe dair sorumluluk alması.
3. Amaçlarına ulaşacağına dair inancının olması.
4. Çirkin bedensel öğelere sahip olsa bile olumlu bedensel imgeye sahip olması.
5. Olumlu bir bakış açısının olması (Akt. Kaya, 2006).

Ergenlik döneminde yaşam doyumu önemli bir psikolojik değişkenliğe sahiptir (Leung ve Leung, 1992). Yaşam doyumu ergenlikte, beden imgesi ve pozitif benlik algısı değerlendirmeleri gibi kişisel ve de çevresel faktörlerden etkilenir (Dew ve Huebrer, 1994). Ergenlikte iş, toplum ve ilişkilerden ortaya çıkan güç psikolojik açıdan öneme sahiptir (Bradley ve Crowny, 2004). Kritik ve önemli bir dönem olan ergenlik dönemi, ergenin kim olduğunu sorguladığı, değişen bedenine uyum sağlamaya çalıştığı bu dönemde mevcut yaşamından memnun olmaması durumu problemler yaşamasına yol açabilmektedir (Mcknight, Huebrer ve Suldo, 2002). Hawkins, Hawkins ve Seeley (1992) ergenlerde düşük yaşam doyumu ile yüksek stres arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Yüksek yaşam doyumuna sahip olan ergenler daha az stresli yaşam olaylarına sahiptirler ve daha pozitif bir yaşam doyumları vardır (Suldo ve Huebner, 2004). Ergenlerin önemli bir kısmının şiddet ve saldırganlık içeren davranışlara yönelmesi, uyarıcı madde kullanması, korunmasız cinsel ilişkiye girmesi, düşük yaşam doyumuna sahip olduklarının birer göstergesi olabilmektedir (Zullig diğ., 2001; Akt. Paxton diğ., 2006). Yaşam doyumu ergenlerde özellikle depresif bozuklukları ve intihar fikrini anlamlı biçimde yordamaktadır (Henrich ve Herschbach, 2000). Yaşam doyumunun kuramsal temelleri tam ve kesin çizgilerle belirlenmemekle birlikte aktivite ve ereksel kuramları daha açıklayıcı nitelik taşımaktadır (Vara, 1999).

Yaşam doyumunu açıklamaya çalışan beş kuram vardır. Bunlar:

2.14.1. Ereksel Kuramı

Wilson tarafından 1960'larda öne sürülmüştür. Amaç ve gereksinim olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Bireylerin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı bazı gereksinimleri vardır. Kişi bu gereksinimlerin farkında olsa da olmasa da, (Diener, 1984; Lyubomirsky, 2001; Myers, 1995; Buss, 2000) eğer gereksinimler karşılanırsa mutluluğun ortaya çıktığı; karşılanmazsa mutsuzluğa neden olduğu ileri sürülür (Acar, 2011). Gerçekçi ve ulaşılabilir amaçlar, bireyin öznel iyi oluşunu artırır ve amaçlara ulaşıp ihtiyaçlar karşılandığında yaşam doyumunun ortaya çıktığı söylenilir (Yavuz, 2006).

2.14.2. Aktivite/Etkinlik Kuramları

İlk aktivite kuramcısı olan Aristo, bireyin başardığı aktivitelerin mutluluk getirdiğini söylemektedir. Bütün aktivite kuramcıları mutluluğun insan aktivitesinin bir sonucu olduğunu ve davranıştan kaynaklandığını vurgulamaktadırlar (Acar, 2011). Wilson ereksel kuramda mutluluğu amaçların gerçekleşmesine bağlarken, etkinlik kuramında ise amaçlara ulaşımında yapılan etkinliklerin mutluluk kaynağı olabileceği öne sürülür (Başer-Şeker, 2009). Birey yetenekleri ve çabası ile etkinliği geliştirebilecek düzeyde ise bu çabaların sonunda yaşam doyumu ortaya çıkar (Gürsoy, 2009).

2.14.3. Tavandan-Tabana ve Tabandan-Tavana Kuramları

Kant'ın felsefi görüşü temel alınmıştır. Bu kurama göre bireyler yaşadıkları haz ve acıların değerlendirilmesini yaparak mutluluklarının düzeyine kendileri karar verirler. Bireylerin yaşam sürecinde geçirdiği mutlu anlar ya da yaşam doyumlarıyla sıkı bir şekilde ilişkilidir. Aşağıdan yukarıya kuramına göre mutluluk bireylerin yaşadıkları küçük mutlulukların bütünüdür. Tavandan tabana kuramına göre bireyin kişiliğinin bir özelliği olan öznel iyi oluş bireyin olaylara verdiği tepkileri etkiler. Bireyin yaşam olaylarını yorumlayış şekli bireyin içinde olan mutluluğunu etkilemektedir (Diener, 1984).

2.14.4. Bağ Kuramları

Klasik koşullanma ve bilişsel ilkelerden yola çıkarak mutluluğu ve yaşam doyumunu ele alır (Şahin, 2008). Birey duygusal yaşantılara sahiptir ve birçok günlük uyaran arasında bağ kurabilir (Acar, 2011). İyi olaylarda iç bilişsel öğelerle bağ kurulursa daha çok mutluluk getirir. Genel olarak bilişsel psikologlar mutluluğun bellekte bir ağının bulunduğu savunulur (Şahin, 2008).

2.14.5. Yargı Kuramları

Yargı kuramına göre, bireyin öznel iyi oluş düzeyi, gerçek koşullar ile bazı standartlar arasında yapılan karşılaştırmaların sonucuyla ilişkilidir. Eğer gerçek durum bireyin belirlemiş olduğu standartların üzerinde ise mutluluk meydana gelecektir (Diener, 1984). Bireyin kendini kıyasladığı insanlar önemlidir. Birey kendinden alt

seviyedeki insanlarla kendini karşılaştırırsa doyumunu artmaktadır (Stein ve Heimberg, 2004).

2.14.6. Haz ve Acı Kuramları

Wilson'un yaklaşımından esinlenerek geliştirilmiştir. İhtiyaç ve amaçların ulaşılmasının mutluluğa ulaştırabileceğini savunur. Houston (1981)' a göre en fazla bastırılan ihtiyaç karşılandığında en büyük doyum yaşanmaktadır. Hedefe ulaşılması büyük bir haz duygusu meydana getirirken, çabanın sonucu başarısızlık olursa büyük bir acı duygusu yaşanır. Bireyin hedefe ulaşmasının önemi haz ve acı duyguları açısından belirleyici bir etkidir (Başer-Şeker, 2009). Bireyin gereksinimleri amacına ulaştıktan sonra bireye daha fazla haz sağlar. Acı ve haz birbiri ile bağlantılıdır ve haz acıyı takip eder (Diener, 1984).

2.14.7. Uyum Kuramı

Diener ve diğerlerine (1999) göre modern kuramların odak noktası var olan koşullara uyum sağlamaktır. Bu kurama göre başlangıçta yeni koşul ve olaylara tepki gösteren bireyler, zamanla bu koşul ve olaylara alışarak en baştaki hallerine dönerler. Birey hem iyi hem de kötü durumlara uyum sağlayabilmektedir çünkü zamanla oluşturduğu etki gücünü kaybeder, bu da bireyin uzun süre mutsuz ya da mutlu olmasının önüne geçmektedir (Lucas, Clark, Georgellis ve Deiner, 2003).

2.14.8. Çoklu Çelişki Kuramı

Michalos'a (1985) göre, bireyin beklentileriyle gerçekte bulunduğu durum arasındaki fark yaşam doyum düzeyini belirlemektedir. Bireylerin fazla beklentiye sahip olmaları onların mutsuzluk düzeylerini artırmaktadır. Bireyin yapmak istediğiyle yapabilecekleri arasındaki fark arttıkça cesareti azalır.

2.14.9. Akış Kuramı

Csikszentmihalyi (2005) akışı; bireylerin bir etkinliğe başka hiçbir şeyi dikkate almayacak kadar kaptırmaları şeklinde tanımlanmaktadır. Bu da bireyin sorunlarından belli seviyede uzaklaşmasını sağlar. Etkinlik, bireyin beceri düzeyine uygun olursa haz vericidir. Etkinlikler kolay olursa birey sıkılır, zor olursa kaygıya neden olabilmektedir

(Başer Şeker, 2009). Bu kuram dışarıda ne olursa olsun bireyin düşüncelerinin kendini mutsuz ya da mutlu edebildiğini savunmaktadır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın evren ve örnekleme, araştırmanın modeli, çalışmaya katılan aileler ve çocuklarıyla ilgili demografik bilgiler, veri toplama araçları, veri toplama işlemi, verilerin değerlendirilmesi ve analize ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Evren ve Örneklem

Araştırma probleminin etkisi altında bulunan ve bilgi sağlamak için gözlem yapılacak ana kütle araştırmanın evreni denir (Bal, 2001). Tüm gözlem sonuçlarına ulaşmak mümkün olunmayabilir ya da çok maliyetli ve zor olabilir. Böyle bir durumda evreni temsil etmesi için evrenden seçilen bir veri grubunun gözlem sonuçlarıyla çalışılabilir. Bu veri grubuna ise örneklem denilir. Bu araştırmanın evreni 2014-2015 yılında Ankara il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarda eğitim gören 3. ve 4. sınıf öğrencileri ve onların annelerinden oluşmaktadır.

Örneklem büyüklüğünün madde sayısının en az beş katı, hatta on katı civarında olması gerektiği bilinmektedir (Bryman ve Cramer, 2001; Akt. Tavşancıl, 2002).

Bu bilgidен yola çıkarak, en fazla madde sayısı olan Aile Değerlendirme Ölçeğinin, maddeleri kıstas alınarak 60 çarpı 10 şeklinde toplam 600 örnekleme ulaşılmak istenmiştir. Kayıp veriler ve yanlış veriler göz önünde bulundurularak madde başına 10 örneklem düşmesi planlanmıştır ve toplam 12 okuldan 50 şer veri gelmesi beklenmiştir. Sosyo-ekonomik düzeylerine bakılarak Yenimahalle, Pursaklar, Mamak ve Çankaya bölgeleri seçilmiştir. Dört bölge seçmekteki amaç sosyo-ekonomik düzey yönünden geçiş sağlamak içindir. Sıralama ise; Mamak, Pursaklar, Yenimahalle, Çankaya şeklinde yapılmıştır. Dört ilçe bu şekilde belirlendikten sonra, bu ilçelerden tesadüfi yöntemle MEB'in web sayfasındaki okul listesinden okullar seçilmiştir. Her okuldan en az iki sınıfta uygulama yapılmıştır. Her bölgeye eşit dağılımı sağlamak için her bölgeden 150'şer adet veri toplanması planlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığının web sayfasındaki okul listesinden randomize seçilen okullar arasından; Yenimahalle bölgesinden 3, Pursaklar bölgesinden 3, Mamak bölgesinden 2 ve Çankaya bölgesinden 4 okuldan veri toplanmıştır. Araştırmanın örnekleme, Ankara il merkezinde Yenimahalle, Çankaya, Mamak ve Pursaklar ilçelerindeki ortaokullara devam eden tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen 584 ergenden ve onların annelerinden oluşmaktadır.

Demografik Bilgiler

Tablo.3.1. Araştırmaya Dahil Edilen İlçeler.

İlçe	n	%
Pursaklar	166	28.4
Yenimahalle	131	22.4
Mamak	137	23.5
Çankaya	150	25.7
Toplam	584	100.0

Tablo.3.2. Araştırmaya Dahil Edilen Okullar.

Okullar	n	%
Faik Hızıroğlu	31	5.3
Münevver Öztürk	32	5.5
Türkkonut	49	8.4
Uluönder	66	11.3
Abdurrahim Karakoç	79	13.5
Mimar Kemal	17	2.9
Kavaklıdere	20	3.4
Timur	53	9.1
Pakize Erdoğan	60	10.3
Mehmet Çekiç	71	12.2
Feride Bekçioğlu	56	9.6
Necdet Seçkinöz	50	8.6
Toplam	584	100.0

Araştırmanın örnekleme belirlenirken evrenden tabakalı örnekleme yöntemiyle Ankaradaki resmi ilköğretim okulları sosyo ekonomik seviye açısından alt, orta ve üst seviye olarak ilçe bazında kategorilere ayrılmıştır. Dört ilçeden tesadüfi örnekleme yöntemiyle okullar seçilmiştir ve bu okullardan tesadüf (Random) örnekleme yöntemiyle de her okuldan en az 2 sınıf şeklinde seçim yapılmıştır ve toplam 584 öğrenciye ve annesine veri toplama araçları uygulanmıştır.

Tablo 3.3. Araştırmaya Katılan Çocuklara Ait Tanımlayıcı Bilgiler.

Çocukların Demografik Özellikleri		n	%
Cinsiyet	Kız	319	54.6
	Erkek	215	36.8
	Toplam	534	91.4
	Kayıp Veri	50	8.6
	Toplam	584	100.0
Doğum Sırası	İlk çocuk	180	30.8
	İkinci çocuk	127	21.7
	Üçüncü veya sonraki çocuk	78	13.4
	Toplam	385	65.9
	Kayıp Veri	199	34.1
	Toplam	584	100.0
Sınıf	7. sınıf	256	43.8
	8. sınıf	268	45.9
	Toplam	524	89.7
	Kayıp Veri	60	10.3
	Toplam	584	100.0

Tablo 3.3'e göre araştırmanın örneklemini oluşturan 584 çocuğun %36,8'ini erkek çocukları, %54,6'sını kız çocukları oluşturmaktadır. Çocukların %30,8'inin ilk çocuk, %21,7'sinin ikinci çocuk, %13,4'ünün üçüncü veya sonraki çocuk olduğu görülmektedir. Örnekleme de ki çocukların %43,8'i 7. sınıfa, %45,9'u 8. sınıfa devam etmektedir.

Tablo 3.4. Araştırmaya Katılan Çocukların Annelerinin Eğitim Düzeyleri ve Meslek Durumları.

Anne Eğitim ve Meslek Durumu		n	%
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	212	36.3
	Ortaokul	101	17.3
	Lise	146	25.0
	Üniversite	53	9.1
	Toplam	512	87.7
	Kayıp Veri	72	12.3
	Toplam	584	100.0
Anne Meslek Durumu	Vasıfsız	449	76,9
	Teknisyen	40	6.8
	Profesyonel	25	4.3
	Toplam	514	88.0
	Kayıp Veri	70	12.0
	Toplam	584	100.0

Tablo 3.4. de araştırmaya katılan çocukların annelerinin %36.3'ünün ilkokul mezunu, %17.3'ünün ortaokul mezunu, %25'inin lise mezunu, %9.1'inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Tablo 3.4. de sunulan diğer bilgi ise çocukların annelerinin meslek kategorileridir. Annelerin %76.9'u vasıfsız kategorisine, %6.8'i teknisyen kategorisine ve %4.3'ü profesyonel kategorisine girmektedir.

Tablo 3.5. Çocukların Babalarının Eğitim Düzeyleri ve Meslek Durumları.

Baba Eğitim ve Meslek Durumu		n	%
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	128	21.9
	Ortaokul	116	19.9
	Lise	157	26.9
	Üniversite	101	17.3
	Toplam	502	86.0
	Kayıp Veri	82	14.0
	Toplam	584	100.0
Baba Meslek Durumu	Vasıfsız	309	52.9
	Teknisyen	151	25.9
	Profesyonel	49	8.4
	Toplam	509	87.2
	Kayıp Veri	75	12.8
	Toplam	584	100.0

Tablo 3.5. de araştırmaya katılan çocukların babalarının 21.9'unun ilkokul mezunu, %19.9'unun ortaokul mezunu, %26.9'unun lise mezunu, %17.3'ünün üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Tablo 3.5. de sunulan diğer bilgi ise çocukların babalarının meslek kategorileridir. Babaların, %52, 9'u vasıfsız kategorisine, %25, 9'u teknisyen kategorisine ve %8,4'ü profesyonel kategorisine girmektedir.

3.2. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, ortaokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin ve annelerinin aile işlevlerini algılamaları arasında fark olup olmadığını ve algılanan aile işlevlerinin çocuğun yaşam doyumunu ne düzeyde yordadığını belirleyebilmek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. "Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan, araştırmaya konu olan olay, birey

ya da nesnenin, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışıldığı bir araştırma modelidir.” (Karasar, 2002). Tarama modelleri içinden ilişkisel tarama modeli, “iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modeli” olarak tanımlanmaktadır. Bu modelde bulunan ilişkiler gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanamaz; ancak o yönde bazı ipuçları vererek, bir değişkendeki durumun belirlenmesi halinde ötekinin kestirilmesinde yararlı sonuçlar verebilir (Karasar, 2005). Bundan yola çıkılarak aşamalı regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmada yaşam doyumu çalışmanın bağımlı (yordanan) değişkeni, çocukların aile işlevlerinden problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel algıları ise bağımsız (yordayıcı) değişkenleridir. Araştırmada ayrıca ortaokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin yaşam doyumlarının cinsiyet, doğuş sırası ve anne-babanın eğitim düzeyi demografik değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı bilgisine ulaşılmaya çalışılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, Aile Değerlendirme Ölçeği, Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği, araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve katılımcıların tez ve araştırmacı hakkında bilgilendirilmesini sağlamak amacıyla hazırlanmış olan gönüllü bilgilendirme formu kullanılmıştır. Aile Değerlendirme Ölçeği hem annelere hem çocuklara, Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği ise sadece çocuklara uygulanmıştır. Veri toplama araçlarıyla ilgili ayrıntılı bilgiye aşağıda değinilmiştir.

a. Çok boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği (Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale)

Huebner (1994) tarafından geliştirilen Çok boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği'nin (Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale) orjinal hali 10 olumsuz 30 olumlu toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Ayrıca, ölçek beş boyuttan (aile, arkadaş, okul, çevre, benlik) elde edilen puanlarla birlikte bir genel yaşam doyumu puanı vermektedir. Olumsuz maddeler tersten puanlanır ve toplam puan arttıkça yaşam doyumunun arttığı bilinir. Dörtlü likert tipi bir ölçektir; seçenekler Hiçbir zaman, bazen, sık sık, her zaman şeklindedir. İlk psikometrik çalışmalar iki

aşamada gerçekleştirilmiştir (Huebner 1994). İlk aşamada, deneme formu 3. ve 8.sınıflar arasındaki toplam 312 öğrenciye uygulanmıştır ve madde-test korelasyonu ile faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucu 40 maddenin faktör yükleri .36 ile .82 arasında değişen beş faktörde toplanmıştır. Beş faktör birlikte toplam varyansın % 49,5'ni yordamaktadır. İç tutarlık katsayıları toplam puanda .92, aile alt ölçeğinde .82, okul alt ölçeğinde .85, arkadaş alt ölçeğinde .85, benlik alt ölçeğinde .82 ve çevre alt ölçeğinde .83 bulunmuştur. Alt ölçekler arasındaki korelasyonlar ise, .12 ile .34 arasında değişmektedir. İkinci aşamasında, 3. ve 5.sınıflar arasındaki 413 öğrenciye uygulanıp yeniden faktör analizi yapılmış ve alt ölçeklerde elde edilen faktör yükleri ile ilk aşamanın faktör yükleri arasındaki korelasyonların .98'in üstünde olduğu görülmüştür. Zamandaş geçerliği çalışmasında, Çocuklar için Yalnızlık ve Sosyal Doyumsuzluk Ölçeği, Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği ve kendini Tanımlama Ölçeği arasında anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Örnekleminin çoğunlukla 3. ve 5. sınıf öğrencilerinden oluşması nedeniyle, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği 6. ve 8. sınıflar için (Huebner ve diğ. 1998) 291 öğrenci üzerinde yeniden test edilmiştir. Dört hafta aralıklarla tekrar uygulanan ölçekte test-tekrar test güvenilirlik kat sayıları toplam puanda .81, aile alt ölçeğinde .75, okul alt ölçeğinde .70, arkadaş alt ölçeğinde .70, benlik alt ölçeğinde .53 ve çevre alt ölçeğinde .81 bulunmuştur. Ölçeğin test tekrar test güvenirliliğinin iki çalışmasında da iç tutarlık katsayıları hesaplanmış ve toplam puanda .91 ve .93; aile alt ölçeğinde .84 ve .81; okul alt ölçeğinde; .85 ve .88; arkadaş alt ölçeğinde; .85 ve 81; benlik alt ölçeğinde .77 ve .78; çevre alt ölçeğinde .78 ve .86 değerleri elde edilmiştir (Akt. Çivitçi, 2007).

2004-2005 öğretim yılında Malatya il merkezinde, alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencileri temsil eden altı ortaokulda öğrenim gören toplam 688 öğrenciden toplanan verilerle, Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe 'ye uyarlama çalışması yapılmıştır (Çivitçi, 2007). Öğrencilerin 348'i kız ve 340'ı erkektir. Yaş ortalamaları 13.01'dir. ÇÖYDÖ'nün Türkçe formunun (Çivitçi, 2007) yapı geçerliği, 516 öğrenciden elde edilen verilerle yapılan faktör analizi ile test edilmiştir. Faktör analizi, ölçeğin özgün formundaki beş boyutla sınırlandırılmış ve Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Analizdeki döndürme işlemi sonucunda, ölçeğin özgün formundaki 15, 36, 35. ve 24. maddeler analizden çıkarılmıştır. Yapılan döndürme işlemi sonunda ölçek, faktör yükleri .34 ile .81

arasında değişen beş faktörden ve toplam 36 maddeden oluşmuştur. Beş faktörün birlikte açıkladıkları toplam varyans %44.50'dir. ÇÖYDÖ'nin alt ölçek puanlarının birbirleriyle olan korelasyonları .19 ile .40; toplam puanla olan korelasyonları ise .59 ile .72 arasındadır.

ÇÖYDÖ'nin zamandaş geçerliğini test etmek amacıyla Çocuklar için Depresyon ölçeği puanları ile ilişkisi incelenmiştir. Ölçeğin 516 öğrenciden elde edilen Cronbach alfa katsayıları, yaşanan çevre alt ölçeği için .75, benlik alt ölçeği için .70, arkadaş alt ölçeği için .85, okul alt ölçeği için .76, aile alt ölçeği için .74 ve toplam puanda .87 bulunmuştur. Ölçeğin 78 öğrenciye iki hafta ara ile iki kez uygulanması ile elde edilen test tekrar test güvenilirlik katsayıları; yaşanan çevre alt ölçeği için .75, benlik alt ölçeği için .79, arkadaş alt ölçeği için .70, okul alt ölçeği için .81, aile alt ölçeği için .86 ve toplam puanda .83 bulunmuştur. Bu araştırmada elde edilen bulgular, ÇÖYDÖ'nin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin yaşam doyumunu ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir (Çivitçi, 2007).

Çokboyutlu öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeğinin bu araştırma örneklemini için Croanbach alpha iç tutarlık güvenilirlik katsayıları incelenmiştir. Belirlenen iç tutarlık katsayıları “arkadaş” alt ölçeği için .82, “okul” alt ölçeği için .76, “çevre” alt ölçeği için .78, “aile” alt ölçeği için .82, “benlik” alt ölçeği için .75 ve yaşam doyumunu “toplam” puanı için ise .90'dır.

B. Aile Değerlendirme Ölçeği:

Amerika Birleşik Devletleri'nde Brown Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ve İnsan Davranışları Bölümü ve Buttler Hastanesi'nin Aile Araştırma Programı çerçevesinde Epstein ve diğ. (1983) tarafından geliştirilen McMaster Aile işlevleri Modelinin klinik olarak aileler üzerinde uygulanan Aile Değerlendirme Ölçeğinin, Işıl Bulut (1989) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Bu araç, aile sisteminin çeşitli boyutları hakkında aile üyelerinden doğrudan bilgi toplayarak, aile üyelerinin algılarına göre ailenin işlevlerini hangi alanlarda yerine yetirip getiremediğini ölçer (Epstein ve Bishop, 1983; Akt, Bulut, 1990).

Ölçek 6 tanesi McMaster Aile İşlevleri Modelinde (MMFF) ele alınan toplam 7 alt boyuttan ve 60 maddeden oluşur maddelerin bazıları sağlıklı işlevleri, bazıları

da sağlıksız işlevleri tanımlamaktadır. Orijinal raporda madde sayısı 53 iken, üç alt boyutun (iletişim, Problem çözme, Roller) geçerliğini artırmak amacıyla, diğer alt boyutlarla korelasyonu bozmayacak şekilde 7 madde daha eklenerek 60 maddeye çıkarılmıştır (Bulut, 1990). Her madde aile yaşamına ilişkin olumlu ve olumsuz ifadelerin yer aldığı bir cümleden meydana gelmektedir. Maddelerin bazıları sağlıklı işlevleri bazıları da sağlıksız işlevleri tanımlamaktadır.

ADÖ puanlaması, Aynen Katılıyorum (1), Büyük ölçüde Katılıyorum (2), Biraz Katılıyorum (3), Hiç Katılmıyorum (4) olmak üzere 4’lü likert derecelendirme tipindedir. Ölçeğin değerlendirilmesinde hesaplamada kolaylık sağlamak amacıyla; sağlıksızlık gösteren maddelere verilen puanlar 5’ten çıkarılarak her maddede “Aynen Katılıyorum” seçeneğinin en sağlıklı aile işlevini, “Hiç Katılmıyorum” seçeneğinin ise en sağlıksız aile işlevini göstermesi sağlanmaktadır. Her birey için bir boyuttan alınan toplam puan, o boyuttaki soru sayısına bölünerek ortalama puan elde edilmektedir. Böylece her kişi için yedi alt ölçek puanı elde edilmektedir. Aile puanları ise bir ailedeki 12 yaşın üzerinde bulunan ve Ölçeği cevaplayan bireylerin her alt ölçekten aldıkları puanların ortalaması alınarak bulunur. Ölçek puanları 1 (sağlıklı) ile 4 (sağlıksız) arasında değişir. 2’nin üzerindeki puanlar aile işlevlerinde sağlıksızlığa doğru bir gidişin göstergesidir. 2 ayırt edici bir sayı olarak kabul edilmiştir (Bulut, 1990). Puan ortalamaları 4,00’e yaklaştıkça aile işlevi açısından sağlıksızlığın arttığı kabul edilmektedir.

ADÖ 12 yaş üzerindeki tüm aile bireyelerine bireysel olarak uygulanabilir. Ölçeğin başında ayrı bir sayfa halinde soruların nasıl cevaplandırılacağına ait bir yönerge bulunmaktadır. Bu yönergeye göre aile üyelerinin son iki ayı dikkate alarak maddeleri okuyup uygun seçenekleri işaretlemesi istenir. Ölçeğin cevaplanması yaklaşık 20 dakika sürmektedir (Bulut, 1990).

Ölçeğin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması:

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması Işıl BULUT tarafından yapılmıştır. İngilizce orijinali üç yabancı dil uzmanı tarafından birbirinden bağımsız olarak dilimize çevrilmiştir. Daha sonra aile terapisi konusunda uzmanlaşmış bir öğretim üyesinin önerileri doğrultusunda, her bir madde için o maddeyi en iyi açıklayan çeviri benimsenmiştir. Daha sonra Türkçe ‘ye çevrilmiş olan bu form Amerika’da uzun yıllar

kalmış bir psikolog tarafından tekrar İngilizce 'ye çevrilmiş ve ifadeler daha düzgün ve anlaşılır hale getirilmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliğinde ADÖ boşanma sürecinde olan 25 kadın veya erkeğe, 25'de normal evlilik sürdüren çiftlerden birine uygulanmıştır. Her iki grupta elde edilen puan ortalamaları arasındaki fark tüm alt boyutlar için ayrı ayrı t- testi ile test edilmiştir. Ölçeğin uyum geçerliliğini (Concurrent validity) incelemek amacıyla ADÖ, halen evli bulunan 25 kişiye 10 sorudan oluşan Evlilik Yaşam Ölçeği, kişinin evlilikteki doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçek olduğundan, ADÖ'nin sadece "Genel işlevler" alt ölçeği ile karşılaştırılmıştır. Deneklerin her iki ölçekten aldığı puanlar üzerinden hesaplanan Pearson Momentler Çarpımı korelasyon kat sayısı 0.66'dır. Bu değer $p < 0.001$ düzeyinde anlamlıdır.

Aracın güvenilirliği iç tutarlılık ve puan değişmezliği açısından incelenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığı ile ilgili analizler, 67 kişinin ADÖ'ye verdikleri cevaplar üzerinden her bir alt grup için ayrı ayrı Cronbach-alfa katsayıları hesaplanarak yapılmıştır. Ölçeğin puan değişmezliğini hesaplamak amacıyla ADÖ Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu öğrencileri ve çalışanlarından meydana gelmiş 51 kişiye 3 hafta ara ile 2 kez uygulanmış, deneklerin ADÖ'nün her iki uygulamasından aldıkları puanlar arasındaki ilişki Pearson- momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır.

Ölçeğin alt boyutları aşağı da verilmiştir.

1) Problem Çözme (Problem solving)

Ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmıştır (Bulut, 1990). Sorunun ortaya çıkışından, çözümlenmesine kadar olan dönemi kapsayan problem çözme alt boyutu altı maddeden oluşmaktadır. Problem çözme alt boyutundaki 2, 12, 24, 38, 50, 60. maddeler sağlıklı işlevleri göstermektedir.

2) İletişim (Communication)

Aile üyeleri arasındaki bilgi alışverişi biçiminde tanımlanmaktadır. Bu alt boyutta, ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı ölçülmek istenmektedir. Üyeler arası sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı, kişilerin söylemek istediklerini direkt olarak ifade edip edemedikleri üzerinde durulmaktadır. İletişim alt boyutu

dokuz maddeden oluşmaktadır, 14, 22, 35, 52'nci maddeler sağlıklı işlevleri göstermektedir.

3) Roller (Roles)

Roller ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan davranış kalıplarıdır. Ailenin kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirip geliştirmedeği üzerinde odaklanmaktadır. Bu alt boyut, ailenin kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirip geliştirmedeği üzerinde odaklanmaktadır. İlave olarak, görevlerin belirgin ve eşit olarak dağılımı ile aile üyeleri tarafından sorumlu olarak yerine getirilip getirilmediğini de kapsamaktadır. On bir maddeden oluşmaktadır, 4, 8, 15, 23, 34, 45, 53, 58'inci maddeler sağlıklı işlevleri göstermektedir.

4) Duygusal Tepki Verebilme (Affective Responsiveness)

Üyelerin her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi gösterebilmesi anlamına gelmektedir. Burada sevgi, mutluluk, neşe gibi duyguların yanında; kızgınlık, üzüntü, korku gibi duygular da bulunmakta, altı maddeden oluşmaktadır. Bu boyut ile ilgili cümleler 9, 19, 28, 39, 49 ve 59. maddelerde yer almaktadır. Duygusal tepki verebilme alt boyutundaki 49, 57'nci maddeler sağlıklı; 9, 19, 28, 39'uncu maddeler sağlıklı işlevleri göstermektedir.

5) Gereken İlgiyi Gösterme (Affective Involvement)

Aile üyelerinin birbirlerine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içerir. Birbirleri ile az veya çok ilgilenen aileler, bu konudaki işlevini yeterince yerine getirmiyor demektir. Çok ilgilenme, aile üyelerinin birbirlerine fazla bağımlı olduğunun, az ilgilenme ise, birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisi olup yedi maddeden oluşmaktadır. Gereken ilgiyi gösterme alt boyutundaki maddeler 5, 13, 25, 33, 37, 42, 54. sağlıklı işlevleri göstermektedir.

6) Davranış Kontrolü (Behavior Control)

Ailenin üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Psikolojik ve sosyal tehlike karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Kontrolün esnek, katı, serbest ve düzensiz oluşu da bu alt boyutta ele alınmakta ve dokuz maddeden

oluşmaktadır. Davranış kontrolü alt boyutundaki 20, 32, 55'inci maddeler sağlıklı; 7, 17, 27, 44, 47, 48'inci maddeler sağlıklı işlevleri göstermektedir.

7) Genel Fonksiyonlar (General Functions)

Yukarıda belirtilen altı boyutu da kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlayan boyuttur. Genel fonksiyonlar alt boyutundaki 6, 16, 26, 36, 46, 56'nı maddeler sağlıklı; 1, 11, 21, 31, 41, 51'inci maddeler sağlıklı işlevleri göstermektedir.

3.4. Veri Toplama İşlemi

Veri Toplama Sürecinde, Ankara il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ortaokul 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile onların anneleriyle çalışılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli izin alınmıştır. Okul müdürleri ve rehber öğretmenleri bilgilendirilerek ders saatleri belirlenmiştir. Belirlenen saatlerde sınıflara gidilerek formlar dağıtılmıştır. Öğrencilere gerekli açıklamalar yapılmıştır, formların doldurma süresince sınıfta bulunulmuştur. Öğrencilerden formları titizlikle ve soru atlamadan doldurmaları rica edilmiştir. Annelerin dolduracağı formlar çocuklar aracılığıyla zarf içinde evlere gönderilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Ölçeklerin Tanımlayıcı Bilgilerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde çalışmada kullanılan Aile Değerlendirme Ölçeğine (ADÖ) ve Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeğine (ÇÖYDÖ) ait tanımlayıcı bulgular sunulacaktır.

Tablo 4.1. Çocuğa Ait ADÖ'nin Alt Boyutlarının Tanımlayıcı İstatistikleri.

Alt Boyutlar	Veri		Kayıp		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Problem Çözme	553	94.7%	31	5.3%	584	100.0%
İletişim	536	91.8%	48	8.2%	584	100.0%
Roller	521	89.2%	63	10.8%	584	100.0%
Duygusal	550	94.2%	34	5.8%	584	100.0%
Gereken İlgi	541	92.6%	43	7.4%	584	100.0%
Davranış	531	90.9%	53	9.1%	584	100.0%
Genel	531	90.9%	53	9.1%	584	100.0%

* Çocuğa Ait ADÖ'nin hiçbir alt boyutu normal dağılım göstermemektedir. (Kolmogorov-Smirnova testi uygulanmıştır, $p < 0,05$)

Örneklem büyüklüğü yeterli büyüklükte olduğundan parametrik testler kullanılmıştır. (Merkezi limit teoremi)

Tablo 4.2. ÇÖYDÖ Alt Boyutlarının Tanımlayıcı İstatistikleri.

Alt Boyutlar	Veri		Kayıp		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Arkadaş	556	95.2%	28	4.8%	584	100.0%
Okul	538	92.1%	46	7.9%	584	100.0%
Çevre	554	94.9%	30	5.1%	584	100.0%
Aile	551	94.3%	33	5.7%	584	100.0%
Benlik	549	94.0%	35	6.0%	584	100.0%

*ÇÖYDÖ'nün hiçbir alt boyutu normal dağılım göstermemektedir. (Kolmogorov-Smirnova testi uygulanmıştır, $p < 0,05$)

Örnekleme büyüklüğü yeterli büyüklükte olduğundan parametrik testler kullanılmıştır. (Merkezi limit teoremi)

Tablo 4.3. Anneye Ait ADÖ'nin Alt Boyutlarının Tanımlayıcı İstatistikleri.

Alt Boyutlar	Veri		Kayıp		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Problem Çözme	497	85.1%	87	14.9%	584	100.0%
İletişim	483	82.7%	101	17.3%	584	100.0%
Roller	471	80.7%	113	19.3%	584	100.0%
Duygusal	459	78.6%	125	21.4%	584	100.0%
Gereken İlgi	487	83.4%	97	16.6%	584	100.0%
Davranış	484	82.9%	100	17.1%	584	100.0%
Genel	531	90.9%	53	9.1%	584	100.0%

*Anneye uygulanan Anneye Ait ADÖ'nin hiçbir alt boyutu normal dağılım göstermemektedir. (Kolmogorov-Smirnova testi uygulanmıştır, $p < 0,05$)

Örnekleme büyüklüğü yeterli büyüklükte olduğundan parametrik testler kullanılmıştır. (Merkezi limit teoremi)

4.2.Araştırmanın Problemine İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmanın problemine ait bulgular incelenecektir.

1. Aile işlevlerine ilişkin çocukların ve annelerinin algıları arasında anlamlı fark var mıdır?

Tablo 4.4. de çocukların ve annelerin aile işlevleri algılarının ölçüldüğü ADÖ Alt Boyutlarının Ortalama Puanları, Standart Sapma, Levene Testi ve çocuk ile ailenin aile işlevleri algılarının arasındaki farkı açıklayan T Testi Sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 4.4. Anne ve Çocuğa Ait ADÖ' nün Alt Boyutlarının Ortalama Puanları, Standart Sapma, Levene Testi ve T Testi Sonuçları.

Alt Boyut	N		X		SS		Levene Testi		T Testi	
	Çocuk	Anne	Çocuk	Anne	Çocuk	Anne	F	P	T	P
PÇ	553	497	1,9045	1,7096	0,60698	0,55887	5,231	0,022	5,416	0,0001
İ	536	483	1,9417	1,7695	0,49522	0,52486	1,34	0,247	5,389	0,0001
R	521	471	2,015	1,9433	0,43718	1,9433	0,213	0,644	2,591	0,01
DTV	550	459	1,85	1,7427	0,60497	0,43533	53,93	0	3,266	0,001
GİG	541	487	2,3285	2,3423	0,44329	0,40637	2,675	0,102	-0,52	0,603
DK	531	484	2,0404	1,9931	0,36518	0,34977	2,059	0,152	2,102	0,034
Gİ	531	459	1,8008	1,7427	0,44868	0,43533	0,420	0,517	2,060	0,04

Tablo 4.4. de çocukların (n= 553) ve annelerin (n=497) problem çözme alt boyutu ortalamasına bakıldığında, çocukların aldığı puanın ($x_1=1,9045$) , annenin aldığı puandan ($x_2=1,7096$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların ve annelerinin problem çözme alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin problem çözme algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(1047,382) = 5,416$ Bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Buna göre çocukların problem çözme algıları ($x_1=1,9045$) annelerin problem çözme algılarından ($x_2=1,7096$) daha yüksektir.

Çocukların (n=536) ve annelerin (n=483) ve iletişim alt boyutu ortalamasında, çocukların aldığı puanın ($x_1=1,9417$) , annenin aldığı puandan ($x_2=1,7695$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların ve annelerinin iletişim alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin iletişim algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(1017) = 5,389$ bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Buna göre çocukların iletişim algıları ($x_1=1,9417$) annelerin iletişim algılarından ($x_2=1,7695$) daha yüksektir.

Çocukların (n=521) ve annelerin (n=471) roller alt boyutu ortalamasında çocukların aldığı puanın ($x_1=2,015$) , annenin aldığı puandan ($x_2=1,9433$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların ve annelerinin roller alt boyutları algılarının

karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin roller algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(990) = 2,591$ bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Buna göre çocukların roller algıları ($x_1=2,015$) annelerin roller algılarından ($x_2=1,9433$) daha yüksektir.

Çocukların ($n=553$) ve annelerin ($n=497$) duygusal tepki verebilme alt boyutu ortalamasına bakıldığında çocukların aldığı puanın ($x_1=1,9045$), annenin aldığı puandan ($x_2=1,7096$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların ve annelerinin duygusal tepki verebilme alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin duygusal tepki verebilme algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(986,418) = 3,266$ Bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Buna göre çocukların duygusal tepki verebilme algıları ($x=1,85$) annelerin duygusal tepki verebilme algılarından daha yüksektir.

Çocukların ($n=541$) ve annelerin ($n=487$) ilgi gösterebilme alt boyutu ortalamalarına bakıldığında çocukların aldığı puanın ($x=2,3285$), annenin aldığı puandan ($x=2,3423$) daha düşük olduğu görülmektedir. Çocukların ve annelerinin ilgi gösterebilme alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin ilgi gösterebilme algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(1026) = -0,52$.

Çocukların ($n=531$) ve annelerin ($n=484$) davranış kontrolü alt boyutu ortalaması incelendiğinde, çocukların aldığı puanın ($x_1=2,0404$), annenin aldığı puandan ($x_2=1,9931$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların ve annelerinin davranış kontrolü alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin davranış kontrolü algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(1013) = 2,102$ Bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Buna göre çocukların davranış kontrolü algıları ($x=2,0404$) annelerin davranış kontrolü algılarından ($x=1,9931$) daha yüksektir.

Çocukların ($n=531$) ve annelerin ($n=459$) genel işlevler alt boyutu ortalamasında çocukların aldığı puanın ($x=1,8008$), annenin aldığı puandan ($x=1,7427$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların ve annelerinin genel işlevler alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin genel işlevler algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(988) =$

2,060 Bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Buna göre çocukların genel işlevler algıları ($x=1,8008$) annelerin genel işlevler algılarından ($x=1,7427$) daha yüksektir.

4.3.Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Bulgular

- 1) Çocuğun aile işlevleri problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterebilme ve davranış kontrolüne ilişkin algılar çocukların; genel yaşam doyumunu, arkadaş boyutuna ilişkin doyumunu, okul boyutuna ilişkin doyumunu, çevre boyutuna ilişkin doyumunu, aile boyutuna ilişkin doyumunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Aile işlevleri ölçeği boyutlarının yaşam doyumunun alt boyutlarını ve genel yaşam doyumunu düzeyleriyle ilişkisi **aşamalı çoklu regresyon analiziyle** test edilmiştir. Bu analizle, yaşam doyumunu düzeylerinin anlamlı yordayıcılarının belirlenmesi ve modele sadece bu değişkenlerin dahil edilmesi planlanmıştır.

- a) **Çocukların aile işlevlerinden problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel algıları genel yaşam doyumunu yordamakta mıdır?**

Coklu doğrusal regresyon analizi yapılabilmesi için gerekli sayıtların kontrolü:

- ✓ Çoklu doğrusal regresyon analizi, en az aralık ölçeğinde ölçülen sürekli değişkenleri gerektirir.

Hem bağımsız değişkenler hem de bağımlı değişken aralık ölçeğinde ve sürekli dir.

- ✓ Doğrusallık ve normallik varsayımlarının karşılanmasını güçleştiren uç değerler olup olmadığı Mahalanobis uzaklık değerleri kullanılarak incelenebilir.

Mahalanobis uzaklığı, bağımsız değişken sayısını serbestlik derecesi alan Ki kare tablo değeriyle karşılaştırılır ve küçükse çok değişkenli normallik sayıtlısının sağlandığı söylenebilir. Ki kare tablo değerinin üzerinde bir Mahalanobis değeri ne sahip cevaplayıcılar uç değerler olarak belirlenip veri dosyasından çıkarılmıştır. Bağımsız değişken sayısı olan yedi serbestlik derecesinde ve 0.01 anlamlılık

düzeyinde ki kare tablo değeri 18.475'tir. Bu değerin üzerinde Mahalanobis uzaklığına sahip toplam 3 cevaplayıcı analiz dışı bırakılmıştır. (581 kişi ile analiz yapılmıştır).

- ✓ Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olmalıdır. Aşamalı regresyon analizi sonucunda üç değişkenin önemli yordayıcı olduğu görülmüştür. Aile değerlendirme ölçeğindeki çocukların problem çözme, roller ve genel algıları değişkenleri üç aşama tamamlandığında modelde kalan bağımsız değişkenlerdir. Bu yordayıcı değişkenlerin bağımlı değişkenle kısmi ilişkilerini temel alan saçılma diyagramları incelendiğinde çocukların genel yaşam doyumu ile problem çözme alt boyutuna ilişkin algıları arasında sıfıra yakın, rollere ilişkin algıları arasında negatif ve doğrusal, aile işlevlerine ilişkin genel algıları arasında ise yine negatif ve doğrusal ilişkiler mevcuttur.
- ✓ Değişkenler normal dağılım göstermelidir. Standardize edilmiş artık değerler ile standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulan saçılma diyagramları incelendiğinde doğrusal bir ilişkiyi tanımladığı noktaların bir eksen etrafında toplanma eğilimi olduğu söylenebilir. Değişkenlerin çok değişkenli normal dağılım gösterip göstermediği standartlaştırılmış hata değerlerine ilişkin grafiklerle incelenebilir. Standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulmuş histogram ve normal dağılım eğrilerinin normale yaklaşık bir dağılım gösterdiği söylenebilir.
- ✓ Yordayıcı değişkenler arasında çoklubağlantılılık multi-colinearity sorunu olup olmadığı kontrol edilmelidir.

Tablo 4.5. Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Genel Yaşam Doyumu Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.

	Problem çözme	İletişim	Roller	Duygusal tepki	İlgi gösterme	Davranış kontrolü	Genel
Problem çözme	-						
İletişim	0,560**	-					
Roller	0,500**	0,528**	-				
Duygusal tepki	0,464**	0,611**	0,517**	-			
İlgi gösterme	0,042	0,243**	0,310**	0,331**	-		
Davranış kontrolü	0,346**	0,348**	0,362**	0,349**	0,152*	-	
Genel işlevler	0,694**	0,658**	0,620**	0,663**	0,222**	0,386**	-

* p<.05, ** p<.01

Çoklu bağlantı yordayıcı değişkenler arasında yüksek düzeyde ikili korelasyonlar olduğunda ortaya çıkan problemdir. Çoklu bağlantılılık problemini test etmek için yordayıcı değişkenler arasındaki ilişkiler incelenir. İncelenen değerlerin 0,80'den büyük olması çoklu bağlantı olabileceğini gösterir (Büyüköztürk, 2014). Bu çalışmada yordayıcı değişkenler arasındaki ilişkilerin tümü 0,80'den küçüktür. Analizde bir bağımsız değişkenle ilgili olarak diğer bağımsız değişkenlerin açıklayamadıkları varyans oranı olan tolerans değerinin $(1-R^2)$ 0.20'den düşük olması; varyans büyütme faktörünün (variance inflation factor, VIF) 10'dan yüksek olması ve durum indeksi (condition indices, CI) değerinin 30'dan büyük olması durumu çoklu bağlantılılığa işaret etmektedir (Büyüköztürk, 2014). Bu alt problem için yordayıcı değişkenlerin tolerans değerleri 0,419 (genel algıları) ile 0,606 (roller) arasında; VIF değerleri 1,651 (roller) ile 2,389 (genel işlev) arasında değişmektedir.

Tablo 4.6. Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri.

Değişken	Tolerans	VIF
1.Genel İşlev	,419	2,389
2.Problem çözme	,510	1,960
3.Roller	,606	1,651

Tolerans değerlerinin tümü 0.20'nin üzerinde; VIF değerlerinin tümü 10'un altındadır. CI değerleri açısından bakıldığında ise tüm durum indeksi değerleri 30'un altındadır. Bu bulgular doğrultusunda yordayıcı değişkenler arasında çoklubağlantılılık olmadığı yorumu yapılabilir.

Aile işlevleri ölçeği alt boyutlarının genel yaşam doyumu ile ilişkisi aşamalı çoklu regresyon analiziyle incelenmiş, analiz sonuçları tablo 4.7. de verilmiştir.

Tablo 4.7. Genel Yaşam Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişken	R	ΔR^2	B	Standart Hata B	β	t	p
1.Genel İşlev	0,540	0,292	-0,909	0,159	-0,301	-5,729	0,000
2.Problem çözme	0,563	0,025	-0,866	0,206	-0,200	-4,207	0,000
3.Roller	0,577	0,016	-0,535	0,145	-0,161	-3,687	0,000
Sabit	-	-	157,160	2,693	-	58,359	0,000
Toplam: $R^2= 0,333$ $F(3,577)=95,971$, $p=0.000$							

Tablo 4.7. de görüldüğü gibi, aşamalı regresyon analizi üç aşamada tamamlanmıştır. Genel yaşam doyumuna ilişkin varyansa katkıları bakımından üç değişkenin anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Analize ilk aşamada genel yaşam doyumunun yaklaşık %29'unu açıklayan çocukların genel algıları alınmıştır. İkinci aşamada ise açıklanan varyansa anlamlı en fazla katkı getiren problem çözme değişkeni analize dahil edilmiştir. Problem çözmeye ilişkin algı genel yaşam

doyumuna ilişkin açıklanan varyansa %2,5'lik bir katkı sağlamıştır. Son olarak modele dahil edilen rollere ilişkin algı değişkeni olup, açıklanan varyansa %1,6'lık bir katkı sağlamıştır. Regresyon katsayılarının işareti incelendiğinde üç değişkenin de genel yaşam doyumunu ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla, aile işlevleriyle ilgili genel işlev, problem çözme ve roller alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe genel yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu üç değişken birlikte genel yaşam doyumundaki toplam varyansın %33,3'ünü açıklamaktadır, $F(3,577)=95,971$; $p<0,01$.

b) Çocukların aile işlevlerinden problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel algıları arkadaş boyutuna ilişkin doyumunu yordamakta mıdır?

Çoklu doğrusal regresyon analizi yapılabilmesi için gerekli sayıltıların kontrolü:

- ✓ Çoklu doğrusal regresyon analizi, en az aralık ölçeğinde ölçülen sürekli değişkenleri gerektirir.

Hem bağımsız değişkenler hem de bağımlı değişken aralık ölçeğinde ve süreklidir.

- ✓ Doğrusallık ve normallik varsayımlarının karşılanmasını güçleştiren uç değerler olup olmadığı Mahalanobis uzaklık değerleri kullanılarak incelenebilir.

Bağımsız değişken sayısı olan yedi serbestlik derecesinde ve 0.01 anlamlılık düzeyinde ki kare tablo değeri 18.475'tir. Bu değer üzerinde Mahalanobis uzaklığına sahip toplam 2 cevaplayıcı analiz dışı bırakılmıştır. (582 kişi ile analiz yapılmıştır).

- ✓ Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olmalıdır.

Aşamalı regresyon analizi sonucunda iki değişkenin önemli yordayıcı olduğu görülmüştür. Aile değerlendirme ölçeğindeki çocukların genel algıları ve problem çözme değişkenleri iki aşama tamamlandığında modelde kalan bağımsız değişkenlerdir. Bu yordayıcı değişkenlerin bağımlı değişkenle kısmi ilişkilerini temel alan saçılma diyagramları incelendiğinde çocukların arkadaş boyutuna ilişkin doyumunu ile problem çözme alt boyutuna ilişkin algıları arasında sıfıra yakın, aile işlevlerine ilişkin genel algıları arasında ise negatif ve doğrusal ilişki mevcuttur.

- ✓ Değişkenler normal dağılım göstermelidir.

Standardize edilmiş artık değerler ile standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulan saçılma diyagramları incelendiğinde doğrusal bir ilişkiyi tanımladığı noktaların bir eksen etrafında toplanma eğilimi olduğu söylenebilir. Değişkenlerin çok değişkenli normal dağılım gösterip göstermediği standartlaştırılmış hata değerlerine ilişkin grafiklerle incelenebilir. Standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulmuş histogram ve normal dağılım eğrilerinin normale yaklaşık bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

- ✓ Yordayıcı değişkenler arasında çoklu bağılantılık multi-colinearity sorunu olup olmadığı kontrol edilmelidir.

Tablo 4.8. Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Arkadaş Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.

	Problem çözme	İletişim	Roller	Duygusal tepki	İlgi gösterme	Davranış kontrolü	Genel
Problem çözme	-						
İletişim	,559**	-					
Roller	,500**	,527**	-				
Duygusal tepki	,461**	,612**	,514**	-			
İlgi gösterme	,042	,244**	,310**	,333**	-		
Davranış kontrolü	,346**	,347**	,362**	,347**	,152*	-	
Genel işlevler	,689**	,658**	,615**	,666**	,224**	,383**	-

* $p < .05$, ** $p < .01$

Aile değerlendirme ölçeği alt boyutları olan yordayıcı değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde gereken ilgiyi gösterme ve problem çözme alt boyutları arasındaki korelasyon ($p=0.158 > 0.01$) dışında tüm korelasyonlar 0.01 anlamlılık düzeyinde manidardır. Çoklu bağlantı yordayıcı değişkenler arasında yüksek düzeyde ikili korelasyonlar olduğunda ortaya çıkan problemdir.

Tablo 4.9. Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri.

Değişken	Tolerans	VIF
1.Genel İşlev	,525	1,903
2.Problem çözme	,525	1,903

Tolerans değerlerinin tümü 0.20'nin üzerinde; VIF değerlerinin tümü 10'un altındadır. CI değerleri açısından bakıldığında ise tüm durum indeksi değerleri 30'un altındadır. Bu bulgular doğrultusunda yordayıcı değişkenler arasında çoklubağlantılılık olmadığı yorumu yapılabilir.

Aile işlevleri ölçeği alt boyutlarının arkadaş boyutuna ilişkin yaşam doyumu ile ilişkisi aşamalı çoklu regresyon analiziyle incelenmiş, analiz sonuçları tabloda verilmiştir

Analiz Sonuçları:

Aile işlevleri ölçeği alt boyutlarının arkadaş boyutuna ilişkin yaşam doyumu ile ilişkisi aşamalı çoklu regresyon analiziyle incelenmiş, analiz sonuçları tabloda verilmiştir.

Tablo 4.10. Arkadaş Boyutu Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişken	R	ΔR^2	B	Standart Hata _B	β	t	p
1.Genel algı	0,380	0,144	-,222	,045	-,259	-4,930	,000
2.Problem çözme	0,400	0,016	-,216	,065	-,175	-3,337	,001
Sabit	-	-	34,489	,728	-	47,367	,000
Toplam: $R^2= 0,160$		$F(2,579)=55,291, p=0.000$					

Tablo 4.10' da görüldüğü gibi, regresyon analizi iki aşamada tamamlanmıştır. Arkadaş boyutuna ilişkin varyansa katkıları bakımından iki değişkenin anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Analize ilk aşamada arkadaş boyutuna ilişkin doyumunun yaklaşık %14'ünü açıklayan çocukların genel algıları alınmıştır. İkinci

aşamada ise açıklanan varyansa anlamlı en fazla katkı getiren problem çözme değişkeni analize dâhil edilmiştir. Problem çözmeye ilişkin algı arkadaş boyutuna ilişkin açıklanan varyansa %1,6'lık bir katkı sağlamıştır. Regresyon katsayılarının işareti incelendiğinde iki değişkenin de arkadaş boyutuna ilişkin doyum ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla, aile işlevleriyle ilgili genel işlev ve problem çözme alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe arkadaş boyutuna ilişkin yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu iki değişken birlikte arkadaş boyutundaki toplam varyansın % 16'sını açıklamaktadır, $F(2,579)=55,291$ $p<0,01$.

c) Çocukların aile işlevlerinden problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel algıları okul boyutuna ilişkin doyumunu yordamakta mıdır?

Çoklu doğrusal regresyon analizi yapılabilmesi için gerekli sayıtların kontrolü:

- ✓ Çoklu doğrusal regresyon analizi, en az aralık ölçeğinde ölçülen sürekli değişkenleri gerektirir.

Hem bağımsız değişkenler hem de bağımlı değişken aralık ölçeğinde ve sürekli dir.

- ✓ Doğrusallık ve normallik varsayımlarının karşılanmasını güçleştiren uç değerler olup olmadığı Mahalanobis uzaklık değerleri kullanılarak incelenebilir.

Bağımsız değişken sayısı olan yedi serbestlik derecesinde ve 0.01 anlamlılık düzeyinde ki kare tablo değeri 18.475'tir. Cevaplayıcıların tümü bu değerin üzerinde Mahalanobis uzaklığına sahip olduğu için tüm cevaplayıcılar analize dâhil edilmiştir (584 kişi üzerinden analiz yapılmıştır).

- ✓ Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olmalıdır.

Aşamalı regresyon analizi sonucunda iki değişkenin önemli yordayıcı olduğu görülmüştür. Aile değerlendirme ölçeğindeki çocukların genel algıları ve roller değişkenleri iki aşama tamamlandığında modelde kalan bağımsız değişkenlerdir. Bu yordayıcı değişkenlerin bağımlı değişkenle kısmi ilişkilerini temel alan saçılma diyagramları incelendiğinde çocukların okul boyutuna ilişkin doyumunu ile roller ve problem çözme alt boyutları arasında negatif ve doğrusal ilişkiler mevcuttur.

- ✓ Değişkenler normal dağılım göstermelidir.

Standardize edilmiş artık değerler ile standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulan saçılma diyagramları incelendiğinde doğrusal bir ilişkiyi tanımladığı noktaların bir eksen etrafında toplanma eğilimi olduğu söylenebilir. Değişkenlerin çok değişkenli normal dağılım gösterip göstermediği standartlaştırılmış hata değerlerine ilişkin grafiklerle incelenebilir. Standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulmuş histogram ve normal dağılım eğrilerinin normale yaklaşık bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

- ✓ Yordayıcı değişkenler arasında çoklubağlantılılık multi-colinearity sorunu olup olmadığı kontrol edilmelidir.

Tablo 4.11. Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Okul Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.

	Problem çözme	İletişim	Roller	Duygusal tepki	İlgi gösterme	Davranış kontrolü	Genel
Problem çözme	-						,686
İletişim	,564**	-					
Roller	,506**	,539**	-				
Duygusal tepki	,468**	,625**	,528**	-			
İlgi gösterme	,050	,257**	,321**	,345**	-		
Davranış kontrolü	,353**	,357**	,370**	,360**	,158*	-	
Genel işlevler	,686**	,671**	,626**	,683**	,243**	,395**	-

* p<.05, ** p<.01

Aile değerlendirme ölçeği alt boyutları olan yordayıcı değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde gereken ilgi gösterme ve problem çözme alt boyutları arasındaki korelasyon dışında tüm korelasyonlar 0.05 anlamlıdır. Çoklu bağlantı yordayıcı değişkenler arasında yüksek düzeyde ikili korelasyonlar olduğunda ortaya çıkan problemdir (Büyüköztürk, 2014).

Tablo 4.12. Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri.

Değişken	Tolerans	VIF
1.Roller	,744	1,344
2.Problem çözme	,744	1,344

Tolerans değerlerinin tümü 0.20'nin üzerinde; VIF değerlerinin tümü 10'un altındadır. CI değerleri açısından bakıldığında ise tüm durum indeksi değerleri 30'un altındadır. Bu bulgular doğrultusunda yordayıcı değişkenler arasında çoklubağılantılılık olmadığı yorumu yapılabilir.

Aile işlevleri ölçeği alt boyutlarının okul boyutuna ilişkin yaşam doyumu ile ilişkisi aşamalı çoklu regresyon analiziyle incelenmiş, analiz sonuçları tabloda verilmiştir.

Analiz Sonuçları:

Tablo 4.13. Okul Boyutuna İlişkin Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişken	R	ΔR^2	B	Standart Hata B	β	t	p
1.Roller	0,312	0,097	-,239	,049	-,221	-4,908	,000
2.Problem çözme	0,348	0,024	-,253	,064	-,178	-3,958	,000
Sabit	-	-	30,918	,971		31,856	,000
Toplam: $R^2 = 0,121$ $F(2,581) = 39,912$ $p = 0,000$							

Tablo 4.13.' de görüldüğü gibi, regresyon analizi iki aşamada tamamlanmıştır. Okul boyutuna ilişkin varyansa katkıları bakımından iki değişkenin anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Analize ilk aşamada okul boyutuna ilişkin doyumunun yaklaşık %10'unu açıklayan çocukların rollere ilişkin algıları alınmıştır. İkinci aşamada ise açıklanan varyansa anlamlı en fazla katkı getiren problem çözme değişkeni analize dâhil edilmiştir. Problem çözmeye ilişkin algı okul boyutuna ilişkin

açıklanan varyansa %2,4'lük bir katkı sağlamıştır. Regresyon katsayılarının işareti incelendiğinde iki değişkenin de okul boyutuna ilişkin doyum ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla, aile işlevleriyle ilgili roller ve problem çözme alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe okul boyutuna ilişkin yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu iki değişken birlikte okul boyutundaki toplam varyansın % 12,1'ini açıklamaktadır, $F(2,581)=39,912$ $p<0,01$

d) Çocukların aile işlevlerinden problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel algıları çevre boyutuna ilişkin doyumunu yordamakta mıdır?

Çoklu doğrusal regresyon analizi yapılabilmesi için gerekli sayıtların kontrolü:

- ✓ Çoklu doğrusal regresyon analizi, en az aralık ölçeğinde ölçülen sürekli değişkenleri gerektirir. Hem bağımsız değişkenler hem de bağımlı değişken aralık ölçeğinde ve sürekli dir.
- ✓ Doğrusallık ve normallik varsayımlarının karşılanmasını güçleştiren uç değerler olup olmadığı Mahalanobis uzaklık değerleri kullanılarak incelenebilir.

Bağımsız değişken sayısı olan yedi serbestlik derecesinde ve 0.01 anlamlılık düzeyinde ki kare tablo değeri 18.475'tir. Bu değer in üzerinde Mahalanobis uzaklığına sahip toplam 2 cevaplayıcı analiz dışı bırakılmıştır. (582 kişi ile analiz yapılmıştır).

- ✓ Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olmalıdır.

Aşamalı regresyon analizi sonucunda iki değişkenin önemli yordayıcı olduğu görülmüştür. Aile değerlendirme ölçeğindeki çocukların genel algı ve roller değişkenleri iki aşama tamamlandığında modelde kalan bağımsız değişkenlerdir. Bu yordayıcı değişkenlerin bağımlı değişkenle kısmi ilişkilerini temel alan saçılma diyagramları incelendiğinde çocukların çevre boyutuna ilişkin doyumunu ile genel algıları ve roller alt boyutları arasında negatif ve doğrusal ilişkiler mevcuttur.

- ✓ Değişkenler çok değişkenli normal dağılım göstermelidir.

Standardize edilmiş artık değerler ile standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulan saçılma diyagramları incelendiğinde doğrusal bir ilişkiyi tanımladığı noktaların bir eksen etrafında toplanma eğilimi olduğu söylenebilir. Değişkenlerin çok

değişkenli normal dağılım gösterip göstermediği standartlaştırılmış hata değerlerine ilişkin grafiklerle incelenebilir. Standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulmuş histogram ve normal dağılım eğrilerinin normale yaklaşık bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

✓ Yordayıcı değişkenler arasında çoklubağlantılılık multi-colinearity sorunu olup olmadığı kontrol edilmelidir.

Tablo 4.14. Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Çevre Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.

	Problem çözme	İletişim	Roller	Duygusal tepki	İlgi gösterme	Davranış kontrolü	Genel
Problem çözme	-						
İletişim	,559**	-					
Roller	,500**	,527**	-				
Duygusal tepki	,461**	,612**	,514**	-			
İlgi gösterme	,042	,244**	,310**	,333**	-		
Davranış kontrolü	,346**	,347**	,362**	,347**	,152*	-	
Genel işlevler	,689**	,658**	,615**	,666**	,224**	,383**	-

* p<.05, ** p<.01

Aile değerlendirme ölçeği alt boyutları olan yordayıcı değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde gereken ilgiyi gösterme ve problem çözme alt boyutları arasındaki korelasyon dışında tüm korelasyonlar anlamlıdır. Çoklu bağlantı yordayıcı değişkenler arasında yüksek düzeyde ikili korelasyonlar olduğunda ortaya çıkan problemdir (Büyüköztürk, 2014).

Tablo 4.15. Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri

Değişken	Tolerans	VIF
1.Genel algı	,622	1,609
2.Roller	,622	1,609

Tolerans değerlerinin tümü 0.20'nin üzerinde; VIF değerlerinin tümü 10'un altındadır. CI değerleri açısından bakıldığında ise tüm durum indeksi değerleri 30'un altındadır. Bu bulgular doğrultusunda yordayıcı değişkenler arasında çoklubağılantılılık olmadığı yorumu yapılabilir.

Aile işlevleri ölçeği alt boyutlarının çevre boyutuna ilişkin yaşam doyumu ile ilişkisi aşamalı çoklu regresyon analiziyle incelenmiş, analiz sonuçları tabloda verilmiştir.

Analiz Sonuçları:

Tablo 4.16. Çevre Boyutuna İlişkin Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişken	R	ΔR^2	B	Standart Hata B	β	t	p
1.Genel Algı	0,403	0,162	-,278	,042	-,319	-6,665	,000
2.Roller	0,417	0,011	-,130	,046	-,135	-2,824	,005
Sabit	-	-	31,041	,867	-	35,809	,000
Toplam: $R^2= 0,173$ $F(2,579)= 60,763$ $p=0.000$							

Tablo 4.16.'da görüldüğü gibi regresyon analizi iki aşamada tamamlanmıştır. Çevre boyutuna ilişkin varyansa katkıları bakımından iki değişkenin anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Analize ilk aşamada çevre boyutuna ilişkin doyumunun yaklaşık %16'sını açıklayan çocukların genel algıları alınmıştır. İkinci aşamada ise açıklanan varyansa anlamlı en fazla katkı getiren roller değişkeni analize dâhil edilmiştir. Rollere ilişkin algı çevre boyutuna ilişkin açıklanan varyansa %1,1'lik bir katkı sağlamıştır. Regresyon katsayılarının işareti incelendiğinde iki değişkenin de çevre boyutuna ilişkin doyum ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla, aile işlevleriyle ilgili genel işlev ve roller alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe okul boyutuna ilişkin yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu iki değişken birlikte çevre boyutundaki toplam varyansın % 17,3'ünü açıklamaktadır, $F(2,579)=60,763$ $p<0,01$.

e) Çocukların aile işlevlerinden problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel algıları aile boyutuna ilişkin doyumunu yordamakta mıdır?

Çoklu doğrusal regresyon analizi yapılabilmesi için gerekli sayıtların kontrolü:

- ✓ Çoklu doğrusal regresyon analizi, en az aralık ölçeğinde ölçülen sürekli değişkenleri gerektirir.

Hem bağımsız değişkenler hem de bağımlı değişken aralık ölçeğinde ve sürekli dir.

- ✓ Doğrusallık ve normallik varsayımlarının karşılanmasını güçleştiren uç değerler olup olmadığı Mahalanobis uzaklık değerleri kullanılarak incelenebilir.

Bağımsız değişken sayısı olan yedi serbestlik derecesinde ve 0.01 anlamlılık düzeyinde ki kare tablo değeri 18.475'tir. Bu değerin üzerinde Mahalanobis uzaklığına sahip toplam 2 cevaplayıcı analiz dışı bırakılmıştır. (582 kişi ile analiz yapılmıştır).

- ✓ Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olmalıdır.

Aşamalı regresyon analizi sonucunda üç değişkenin önemli yordayıcı olduğu görülmüştür. Aile değerlendirme ölçeğindeki genel algı ve problem çözme ve gerekli ilgiyi gösterme alt boyutları üç aşama tamamlandığında modelde kalan bağımsız değişkenlerdir. Bu yordayıcı değişkenlerin bağımlı değişkenle kısmi ilişkilerini temel alan saçılma diyagramları incelendiğinde çocukların aile boyutuna ilişkin doyumunu ile genel algıları arasında negatif yönde doğrusal, problem çözme ve gerekli ilgili gösterme alt boyutları sıfıra yakın ilişkiler olduğu görülmektedir.

- ✓ Değişkenler çok değişkenli normal dağılım göstermelidir.

Standardize edilmiş artık değerler ile standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulan saçılma diyagramları incelendiğinde doğrusal bir ilişkiyi tanımladığı noktaların bir eksen etrafında toplanma eğilimi olduğu söylenebilir. Değişkenlerin çok değişkenli normal dağılım gösterip göstermediği standartlaştırılmış hata değerlerine ilişkin grafiklerle incelenebilir. Standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulmuş histogram ve normal dağılım eğrilerinin normale yaklaşık bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

- ✓ Yordayıcı değişkenler arasında çoklubağlantılılık multi-colinearity sorunu olup olmadığı kontrol edilmelidir.

Tablo 4.17. Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Aile Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.

	Problem çözme	İletişim	Roller	Duygusal tepki	İlgi gösterme	Davranış kontrolü	Genel
Problem Çözme	-						
İletişim	,559**	-					
Roller	,500**	,527**	-				
Duygusal Tepki	,461**	,612**	,514**	-			
İlgi Gösterme	,042	,244**	,310**	,333**	-		
Davranış Kontrolü	,346**	,347**	,362**	,347**	,152*	-	
Genel İşlevler	,689**	,658**	,615**	,666**	,224**	,383**	-

* p<.05, ** p<.01

Aile değerlendirme ölçeği alt boyutları olan yordayıcı değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde gereken ilgiyi gösterme ve problem çözme alt boyutları arasındaki korelasyon ($p=0.158>0.01$) dışında tüm korelasyonlar 0.01 anlamlılık düzeyinde manidardır. Çoklu bağlantı yordayıcı değişkenler arasında yüksek düzeyde ikili korelasyonlar olduğunda ortaya çıkan problemdir (Büyüköztürk, 2014).

Tablo 4.18. Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri.

Değişken	Tolerans	VIF
1.Genel algı	,487	2,053
2.Problem çözme	,512	1,953
3.İlgi gösterme	,926	1,080

Tolerans değerlerinin tümü 0.20'nin üzerinde; VIF değerlerinin tümü 10'un altındadır. CI değerleri açısından bakıldığında ise tüm durum indeksi değerleri 30'un altındadır. Bu bulgular doğrultusunda yordayıcı değişkenler arasında çoklubağlantılılık olmadığı yorumu yapılabilir.

Aile işlevleri ölçeği alt boyutlarının aile boyutuna ilişkin yaşam doyumu ile ilişkisi aşamalı çoklu regresyon analiziyle incelenmiş, analiz sonuçları tabloda verilmiştir.

Analiz Sonuçları:

Tablo 4.19. Aile Boyutuna İlişkin Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişken	R	ΔR^2	B	Standart Hata B	β	t	p
1.Genel Algı	0,633	0,400	-,400	,037	-,487	-10,740	,000
2.Problem Çözme	0,645	0,016	-,223	,052	-,189	-4,267	,000
3.İlgi Gösterme	0,648	0,004	-,095	,046	-,069	-2,082	,038
Sabit	-	-	36,748	,854		43,037	,000
Toplam: $R^2= 0,421$ $F(3,578)= 139,823$ $p=0.000$							

Tablo 4.19.'da görüldüğü gibi regresyon analizi üç aşamada tamamlanmıştır. Aile boyutuna ilişkin varyansa katkıları bakımından üç değişkenin anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Analize ilk aşamada aile boyutuna ilişkin doyumunun yaklaşık %40'ını açıklayan çocukların genel algıları alınmıştır. İkinci aşamada ise açıklanan varyansa anlamlı en fazla katkı getiren problem çözme değişkeni analize dâhil edilmiştir. Problem çözmeye ilişkin algı aile boyutuna ilişkin açıklanan varyansa %1,6'lık bir katkı sağlamıştır. Son olarak modele dâhil edilen ilgi göstermeye ilişkin algı değişkeni açıklanan varyansa %0,4'lük bir katkı sağlamıştır. Regresyon katsayılarının işareti incelendiğinde üç değişkenin de aile boyutuna ilişkin doyum ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla, aile işlevleriyle ilgili genel işlev, problem çözme ve gerekli ilgiyi gösterme alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe aile boyutuna ilişkin yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu üç değişken birlikte aile boyutundaki toplam varyansın % 42,1'ini açıklamaktadır, $F(3,578)=139,823$ $p<0,01$.

f) Çocukların aile işlevlerinden problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme, davranış kontrolü ve genel algıları benlik boyutuna ilişkin doyumunu yordamakta mıdır?

Çoklu doğrusal regresyon analizi yapılabilmesi için gerekli sayıtların kontrolü:

- ✓ Çoklu doğrusal regresyon analizi, en az aralık ölçeğinde ölçülen sürekli değişkenleri gerektirir.

Hem bağımsız değişkenler hem de bağımlı değişken aralık ölçeğinde ve süreklidir.

- ✓ Doğrusallık ve normallik varsayımlarının karşılanmasını güçleştiren uç değerler olup olmadığı Mahalanobis uzaklık değerleri kullanılarak incelenebilir.

Bağımsız değişken sayısı olan yedi serbestlik derecesinde ve 0.01 anlamlılık düzeyinde ki kare tablo değeri 18.475'tir. Bu değer üzerinde Mahalanobis uzaklığına sahip toplam 2 cevaplayıcı analiz dışı bırakılmıştır. (582 kişi ile analiz yapılmıştır).

- ✓ Yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olmalıdır.

Aşamalı regresyon analizi sonucunda iki değişkenin önemli yordayıcı olduğu görülmüştür. Aile değerlendirme ölçeğindeki genel algı ve problem çözme alt boyutları iki aşama tamamlandığında modelde kalan bağımsız değişkenlerdir. Bu yordayıcı değişkenlerin bağımlı değişkenle kısmi ilişkilerini temel alan saçılma diyagramları incelendiğinde çocukların benlik boyutuna ilişkin doyumunu ile genel algıları arasında negatif yönde doğrusal, problem çözme boyutu ile arasında sıfıra yakın ilişkiler olduğu görülmektedir.

- ✓ Değişkenler çok değişkenli normal dağılım göstermelidir.

Standardize edilmiş artık değerler ile standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulan saçılma diyagramları incelendiğinde doğrusal bir ilişkiyi tanımladığı noktaların bir eksen etrafında toplanma eğilimi olduğu söylenebilir. Değişkenlerin çok değişkenli normal dağılım gösterip göstermediği standartlaştırılmış hata değerlerine ilişkin grafiklerle incelenebilir. Standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulmuş histogram ve normal dağılım eğrilerinin normale yaklaşık bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

- ✓ Yordayıcı değişkenler arasında çoklubağlantılılık multi-colinearity sorunu olup olmadığı kontrol edilmelidir.

Tablo 4.20. Çocukların Aile İşlevleri Alt Boyutları Değişkenlerinin Yaşam Doyumu Benlik Boyutuna İlişkin Korelasyon Matrisi.

	Problem çözme	İletişim	Roller	Duygusal tepki	İlgi gösterme	Davranış kontrolü	Genel
Problem çözme	-						
İletişim	,559**	-					
Roller	,500**	,527**	-				
Duygusal tepki	,461**	,612**	,514**	-			
İlgi gösterme	,042	,244**	,310**	,333**	-		
Davranış kontrolü	,346**	,347**	,362**	,347**	,152*	-	
Genel işlevler	,689**	,658**	,615**	,666**	,224**	,383**	-

* p<.05, ** p<.01

Aile değerlendirme ölçeği alt boyutları olan yordayıcı değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde gereken ilgiyi gösterme ve problem çözme alt boyutları arasındaki korelasyon dışında tüm korelasyonlar 0.05 düzeyinde manidardır. Çoklu bağlantı yordayıcı değişkenler arasında yüksek düzeyde ikili korelasyonlar olduğunda ortaya çıkan problemdir (Büyüköztürk, 2014).

Tablo 4.21. Değişkenlerin Tolerans ve Vif Değerleri.

Değişken	Tolerans	VIF
1.Genel algı	,525	1,903
2.Problem çözme	,525	1,903

Tolerans değerlerinin tümü 0.20'nin üzerinde; VIF değerlerinin tümü 10'un altındadır. CI değerleri açısından bakıldığında ise tüm durum indeksi değerleri 30'un altındadır. Bu bulgular doğrultusunda yordayıcı değişkenler arasında çoklubağlantılılık olmadığı yorumu yapılabilir.

Aile işlevleri ölçeği alt boyutlarının benlik boyutuna ilişkin yaşam doyumu ile ilişkisi aşamalı çoklu regresyon analiziyle incelenmiş, analiz sonuçları tabloda verilmiştir.

Analiz Sonuçları:

Tablo 4.22. Benlik Boyutuna İlişkin Doyumunun Yordanmasına İlişkin Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişken	R	ΔR^2	B	Standart Hata _B	β	T	P
1.Genel Algı	0,355	0,126	-,155	,033	-,252	-4,730	,000
2.Problem Çözme	0,371	0,012	-,133	,047	-,150	-2,819	,005
Sabit	-	-	24,498	,531		46,121	,000
Toplam: $R^2= 0,138$: $F(2,579)=46,349$ $p=0.000$							

Tablo 4.22’de görüldüğü gibi, regresyon analizi iki aşamada tamamlanmıştır. Benlik boyutuna ilişkin varyansa katkıları bakımından iki değişkenin anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Analize ilk aşamada benlik boyutuna ilişkin doyumunun yaklaşık %12,6’sını açıklayan çocukların genel algıları alınmıştır. İkinci aşamada ise açıklanan varyansa anlamlı en fazla katkı getiren problem çözme değişkeni analize dâhil edilmiştir. Problem çözmeye ilişkin algı benlik boyutuna ilişkin açıklanan varyansa %1,2’lik bir katkı sağlamıştır. Regresyon katsayılarının işareti incelendiğinde iki değişkenin de benlik boyutuna ilişkin doyum ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla, aile işlevleriyle ilgili genel işlev ve problem çözme alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe benlik boyutuna ilişkin yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu iki değişken birlikte benlik boyutundaki toplam varyansın % 13,8’ini açıklamaktadır, $F(2,579)=46,349$ $p<0,01$.

3) Çocuğun yaşam doyumu alt boyutları arasında

cinsiyete

çocuğun doğuş sırasına

anneninin eğitim durumuna

babanın eğitim durumuna göre anlamlı fark var mıdır?

1) Çocuğun genel yaşam doyumu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin cinsiyete göre anlamlı fark var mıdır?

Tablo 4.23. Çocuğun Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile Ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.

	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	sd	t	p
Genel Yaşam Doyumu	Kız	319	115,271	16,014	532	0,757	0,449
	Erkek	215	116,315	15,032			
Arkadaş	Kız	319	27,212	4,432	532	0,006	0,995
	Erkek	215	27,214	4,365			
Okul	Kız	319	23,025	4,893	532	0,967	0,334
	Erkek	215	22,605	4,956			
Çevre	Kız	319	21,896	4,749	506,462	1,560	0,119
	Erkek	215	22,490	3,997			
Aile	Kız	319	23,746	4,335	532	1,256	0,210
	Erkek	215	24,221	4,219			
Benlik	Kız	319	19,393	3,342	532	1,364	0,173
	Erkek	215	19,785	3,131			

Çocukların genel yaşam doyumu ($t(532)=0,757$; $p>.05$) puanları, arkadaş boyutuna ilişkin yaşam doyumu ($t(532)=0,006$; $p>.05$) puanları, okul boyutuna ilişkin yaşam doyumu ($t(532)=-0,967$; $p>.05$) puanları, çevre boyutuna ilişkin yaşam doyumu ($t(506,462)=1,560$; $p>.05$) puanları, aile boyutuna ilişkin yaşam doyumu ($t(532)=-1,256$; $p>.05$) puanları, benlik boyutuna ilişkin yaşam doyumu ($t(532)=-1,364$; $p>.05$) puanları arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık yoktur.

2) Çocukların genel yaşam doyumu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin doğuş sırasına göre anlamlı fark var mıdır?

Çocukların genel yaşam doyumu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin doğuş sırasına göre anlamlı fark olup olmadığına ilişkin alt problemi test etmek için doğuş sırası gruplarına düşen çocuk sayıları, ortalamaları ve standart sapmalarına ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 4.24.'de sunulmuştur.

Tablo 4.24. Çocukların Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile Ve Benlik Alt Boyutuna İlişkin Yaşam Doyumu Puanlarının Çocuğun Doğuş Sırasına Göre Betimsel İstatistikleri.

ÇÖYDÖ Alt Boyutları	Doğuş sırası	N	\bar{X}	SS
Genel Yaşam Doyumu	İlk çocuk	180	115,834	15,656
	İkinci çocuk	127	116,476	14,217
	Üç ve sonrası	78	115,849	17,386
	Toplam	385	116,049	15,533
Arkadaş	İlk çocuk	180	27,262	4,620
	İkinci çocuk	127	27,746	3,953
	Üçüncü ve sonrası	78	26,881	4,556
	Toplam	385	27,345	4,398
Okul	İlk çocuk	180	22,645	4,999
	İkinci çocuk	127	22,596	4,710
	Üçüncü ve sonrası	78	23,674	4,798
	Toplam	385	22,837	4,871
Çevre	İlk çocuk	180	22,057	4,261
	İkinci çocuk	127	22,651	4,238
	Üçüncü ve sonrası	78	22,236	5,007
	Toplam	385	22,289	4,411
Aile	İlk çocuk	180	24,112	4,003
	İkinci çocuk	127	23,983	4,310
	Üçüncü ve sonrası	78	23,687	4,586
	Toplam	385	23,983	4,220
Benlik	İlk çocuk	180	19,758	3,108
	İkinci çocuk	127	19,499	3,385
	Üçüncü ve sonrası	78	19,370	3,429
	Toplam	385	19,594	3,263

Çocukların genel yaşam doyumu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin doğuş sırasına göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Tablo 4.25. de ergenlerin doğuş sırasına göre gruplar arası, grup içi ve genel varyanslarına ilişkin serbestlik derecesi, kareler toplamı, kareler ortalaması, F değeri ve p değerine ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.25. Ergenlerin Doğuş Sırasına Göre Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.

ÇÖYDÖ Boyutları	Alt Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Genel Yaşam Doyumu	Gruplar Arası	34,666	2	17,333	0,071	0,931
	Gruplar İçi	92620,471	382	242,462		
	Toplam	92655,137	384			
Arkadaş	Gruplar Arası	38,469	2	19,234	,995	,371
	Gruplar İçi	7388,027	382	19,340		
	Toplam	7426,496	384			
Okul	Gruplar Arası	68,722	2	34,361	1,452	,235
	Gruplar İçi	9042,580	382	23,672		
	Toplam	9111,302	384			
Çevre	Gruplar Arası	26,644	2	13,322	,684	,505
	Gruplar İçi	7443,991	382	19,487		
	Toplam	7470,635	384			
Aile	Gruplar Arası	9,798	2	4,899	,274	,760
	Gruplar İçi	6830,015	382	17,880		
	Toplam	6839,813	384			
Benlik	Gruplar Arası	9,910	2	4,955	,464	,629
	Gruplar İçi	4078,420	382	10,676		
	Toplam	4088,329	384			

Analiz sonuçları incelendiğinde çocukların genel yaşam doyumlarının doğuş sırasına göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(2,382)=0,071$, $p>.05$. Başka bir deyişle çocukların genel yaşam doyumları doğuş sıralarına göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların arkadaş boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının doğuş sırasına göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(2,382)=0,995$, $p>.05$. Başka bir deyişle çocukların arkadaş boyutuna ilişkin doyumları doğuş sırasına göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların okul boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının doğuş sırasına göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(2,382)=1,452$, $p>.05$. Başka bir deyişle çocukların okul boyutuna ilişkin doyumları doğuş sırasına göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların çevre boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının doğuş sırasına göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(2,382)=0,684$, $p>.01$. Başka bir deyişle çocukların çevre boyutuna ilişkin doyumları doğuş sırasına göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların aile boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının doğuş sırasına göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(2,382)=0,274$, $p>.05$. Başka bir deyişle çocukların aile boyutuna ilişkin doyumları doğuş sırasına göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların benlik boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının doğuş sırasına göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(2,382)=0,464$, $p>.05$. Başka bir deyişle çocukların benlik boyutuna ilişkin doyumları doğuş sırasına göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir.

3) Çocukların genel yaşam doyumunu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin annenin eğitim durumuna göre anlamlı fark var mıdır?

Çocukların genel yaşam doyumunu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin Annenin Eğitim Durumuna göre anlamlı fark olup olmadığına ilişkin alt problemi test etmek için doğuş sırası gruplarına düşen çocuk sayıları, ortalamaları ve standart sapmalarına ilişkin betimleyici istatistikleri Tablo.4.26'da sunulmuştur.

Tablo 4.26. Çocukların Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri.

ÇÖYDÖ Boyutları	Alt	Anne Eğitim Durumu	N	\bar{X}	SS
Genel Yaşam Doyumu		İlkokul	212	115,821	16,918
		Ortaokul	101	117,723	14,363
		Lise	146	114,907	14,271
		Üniversite	53	113,545	17,336
		Toplam	512	115,670	15,761
Arkadaş		İlkokul	204	269.461	489.818
		Ortaokul	95	277.474	397.323
		Lise	136	273.750	398.876
		Üniversite	52	270.577	461.206
		Toplam	487	272.341	445.215
Okul		İlkokul	202	234.950	489.212
		Ortaokul	90	231.778	467.981
		Lise	133	220.150	501.360
		Üniversite	48	213.125	561.971
		Toplam	473	227.970	501.280
Çevre		İlkokul	201	222.139	483.105
		Ortaokul	98	223.469	419.155
		Lise	137	217.518	446.849
		Üniversite	49	226.122	423.190
		Toplam	485	221.505	454.182
Aile		İlkokul	201	236.070	473.178
		Ortaokul	97	245.258	398.720
		Lise	134	245.000	399.765
		Üniversite	52	238.077	390.595
		Toplam	484	240.599	431.648
Benlik		İlkokul	204	197.353	327.831
		Ortaokul	94	202.128	304.755
		Lise	135	193.333	320.447
		Üniversite	50	184.800	379.172
		Toplam	483	195.859	329.629

Çocukların genel yaşam doyumu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin annenin eğitim durumuna göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Tablo 4.27. de ergenlerin doğuş sırasına göre gruplar arası, grup içi ve genel varyanslarına ilişkin serbestlik derecesi, kareler toplamı, kareler ortalaması, F değeri ve p değerine ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.27. Ergenlerin Annenin Eğitim Durumuna Göre Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.

ÇÖYDÖ Boyutları	Alt Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Genel Yaşam doyumu	Gruplar Arası	754,439	3	251,480	1,012	,387
	Gruplar İçi	126183,634	508	248,393		
	Toplam	126938,073	511			
Arkadaş	Gruplar Arası	46.269	3	15.423	.777	.507
	Gruplar İçi	9.587.046	483	19.849		
	Toplam	9.633.314	486			
Okul	Gruplar Arası	298.583	3	99.528	4.037	.007
	Gruplar İçi	11.561.933	469	24.652		
	Toplam	11.860.516	472			
Çevre	Gruplar Arası	36.813	3	12.271	.593	.620
	Gruplar İçi	9.947.200	481	20.680		
	Toplam	9.984.012	484			
Aile	Gruplar Arası	91.550	3	30.517	1.644	.178
	Gruplar İçi	8.907.713	480	18.558		
	Toplam	8.999.262	483			
Benlik	Gruplar Arası	111.254	3	37.085	3.465	.016
	Gruplar İçi	5.125.931	479	10.701		
	Toplam	5.237.184	482			

Analiz sonuçları incelendiğinde çocukların genel yaşam doyumlarının anne eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,508)=1,012$, $p>.05$. Başka bir deyişle çocukların genel yaşam doyumları anne eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların arkadaş boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,483)= 0.777$, $p>.05$. Başka bir deyişle çocukların arkadaş boyutuna ilişkin doyumları annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların okul boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının anlamlı bir fark gösterdiği görülmektedir, $F(3,469)= 4.037$, $p<.05$. Başka bir deyişle çocukların okul boyutuna ilişkin doyumları annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğuna Post Hoc LSD Testi ile bakılmıştır. Ve en az okul doyumuna üniversite eğitim düzeyindeki annelerin çocuklarında ulaşılmıştır. Çocukların çevre boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,481)=0.593$, $p>.05$. Başka bir deyişle çocukların çevre boyutuna ilişkin doyumları annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların aile boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,480)=1,644$, $p>.05$. Başka bir deyişle çocukların aile boyutuna ilişkin doyumları annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların benlik boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark gösterdiği görülmektedir, $F(3,479)= 3.465$, $p<.05$. Başka bir deyişle çocukların benlik boyutuna ilişkin doyumları annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğuna Post hoc LSD Testi ile bakılmıştır. Ve en az okul doyumuna üniversite eğitim düzeyindeki annelerin çocuklarında ulaşılmıştır.

4) Çocukların genel yaşam doyumunu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin babanın eğitim durumuna göre anlamlı fark var mıdır?

Çocukların genel yaşam doyumunu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin babanın eğitim durumuna göre anlamlı fark olup olmadığına ilişkin alt problemi test etmek için babanın eğitim durumu gruplarına düşen sayılara, ortalamalara ve standart sapmalara ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 4.28’de sunulmuştur.

Tablo 4.28. Çocukların Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri.

ÇÖYDÖ Boyutları	Alt	Baba Eğitim Durumu	N	\bar{X}	SS
Genel Yaşam Doyumu		İlkokul	128	115,340	16,647
		Ortaokul	116	115,988	14,485
		Lise	157	115,458	15,887
		Üniversite	101	115,528	15,508
		Toplam	502	115,564	15,654
Arkadaş		İlkokul	125	267.680	471.466
		Ortaokul	107	271.589	444.495
		Lise	150	274.333	457.219
		Üniversite	97	276.804	411.943
		Toplam	479	272.484	449.254
Okul		İlkokul	121	233.471	474.642
		Ortaokul	101	233.960	465.205
		Lise	147	220.748	510.585
		Üniversite	94	220.638	513.644
		Total	463	226.933	495.050
Çevre		İlkokul	125	222.640	487.115
		Ortaokul	111	223.874	428.352
		Lise	147	219.116	462.857
		Üniversite	95	221.158	417.404
		Toplam	478	221.548	451.936
Aile		İlkokul	122	236.557	475.476
		Ortaokul	107	239.626	385.326
		Lise	151	243.113	426.800
		Üniversite	96	243.229	397.491
		Toplam	476	240.672	425.004
Benlik		İlkokul	123	193.252	338.874
		Ortaokul	108	197.130	320.936
		Lise	150	198.067	328.857
		Üniversite	94	193.936	332.866
		Toplam	475	195.789	330.126

Çocukların genel yaşam doyumu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin babanın eğitim durumuna göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Tablo 4.29.'da babanın eğitim durumuna göre gruplar arası, grup içi ve genel varyanslarına ilişkin

serbestlik derecesi, kareler toplamı, kareler ortalaması, F değeri ve p değerine ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.29. Ergenlerin Babanın Eğitim Durumuna Göre Genel Yaşam Doyumu, Arkadaş, Okul, Çevre, Aile ve Benlik Alt Boyutlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA).

ÇÖYDÖ Alt Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Genel Yaşam Doyumu	Gruplar Arası	29,167	3	9,722	,039	,990
	Gruplar İçi	122744,414	498	246,475		
	Toplam	122773,580	501			
Arkadaş	Gruplar Arası	52.939	3	17.646	.874	.455
	Gruplar İçi	9.594.497	475	20.199		
	Toplam	9.647.436	478			
Okul	Gruplar Arası	195.075	3	65.025	2.682	.046
	Gruplar İçi	11.127.374	459	24.243		
	Toplam	11.322.449	462			
Çevre	Gruplar Arası	16.337	3	5.446	.265	.850
	Gruplar İçi	9.726.207	474	20.519		
	Toplam	9.742.544	477			
Aile	Gruplar Arası	37.097	3	12.366	.683	.563
	Gruplar İçi	8.542.752	472	18.099		
	Toplam	8.579.849	475			
Benlik	Gruplar Arası	20.866	3	6.955	.637	.592
	Gruplar İçi	5.144.923	471	10.923		
	Toplam	5.165.789	474			

Analiz sonuçları incelendiğinde çocukların genel yaşam doyumlarının baba eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,498)=0,039$, $p>.05$. Başka bir deyişle çocukların genel yaşam doyumları baba eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların arkadaş boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,475)=0,874$, $p>.05$. Başka bir deyişle çocukların arkadaş boyutuna ilişkin doyumları babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların okul boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının babanın eğitim durumuna göre

anlamli bir fark gsterdiği gürlmektedir, $F(3,459)= 2,682, p<.05$. Başka bir deyişle çocukların okul boyutuna ilişkin doyumları babanın eğitim durumuna göre anlamli bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğuna Post hoc LSD Testi ile bakılmıştır. Ve en az okul doyumuna üniversite ve eğitim düzeyindeki babaların çocuklarında ulaşılmıştır. Çocukların çevre boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının babanın eğitim durumuna göre anlamli bir fark göstermediği gürlmektedir, $F(3,474)= 0,265, p>.05$. Başka bir deyişle çocukların çevre boyutuna ilişkin doyumları babanın eğitim durumuna göre anlamli bir şekilde değişmemektedir. Çocukların aile boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının babanın eğitim durumuna göre anlamli bir fark göstermediği gürlmektedir, $F(3,472)= 0,683, p>.05$. Başka bir deyişle çocukların aile boyutuna ilişkin doyumları babanın eğitim durumuna göre anlamli bir şekilde değişmemektedir. Çocukların benlik boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının babanın eğitim durumuna göre anlamli bir fark göstermediği gürlmektedir, $F(3,471)= 0,637, p>.05$. Başka bir deyişle çocukların benlik boyutuna ilişkin doyumları babanın eğitim durumuna göre anlamli bir şekilde değişmemektedir.

5. TARTIŞMA

Yaşam doyumu öznel iyi olmanın bilişsel bileşenidir ve bireyin kendisine yüklediği kriterler ile yaşam koşullarını algılayışı arasındaki karşılaştırmaları, dolayısıyla kendi yaşamı hakkında değer biçmesini içermektedir (Pavot ve Diener, 1993; Selçukoğlu, 2001; Deniz, 2006).

Yurtdışında yapılan bazı araştırmalar, ergenliğin ilk yıllarında genel yaşam doyumunun çocukluk dönemine göre düşüş gösterdiğini (Chang, Chang, Stewart ve Au, 2003) ve ilk ergenlikte yaş arttıkça genel yaşam doyumunun azaldığını (Chipuer, Bramston ve Pretty, 2003; Goldbeck, Schmitz, Besier, Herschbach ve Henrich, 2007) ortaya koymaktadır. Benzer biçimde, ilk ergenlikte yaş arttıkça aile doyumunun (Goldbeck ve diğ., 2007; Huebner, Valois, Paxton ve Drane, 2005; Nickerson ve Nagle, 2004) ve okul doyumunun (Huebner ve diğ., 2005) azaldığını gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Genel yaşam doyumunun (Huebner, 1994; Seligson, Huebner ve Valois, 2003) ve arkadaş doyumunun (Goldbeck ve diğ., 2007) yaşa göre değişmediğini ortaya koyan bazı çalışmalara rastlanmakla birlikte, yapılan araştırmalar genel olarak ilk ergenlik döneminin yaşam doyumu açısından daha dezavantajlı bir evre olduğu izlenimi vermektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre çocukların aile işlevlerinin düzeyleri değerlendirildiğinde, roller, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü alt boyutlarını sağlıklı; problem çözme, genel işlevler, iletişim duygusal tepki verebilme işlevlerini ise sağlıklı olarak algıladıkları saptanmıştır. Annelerinin aile işlevlerinin düzeyleri değerlendirildiğinde, gereken ilgiyi gösterme işlevlerinde sağlıklı, diğer işlevlerde sağlıklı olarak algıladığı saptanmıştır.

Bu sonuçlar ergenlik dönemine girdikleri için çocukların ailelerine daha fazla eleştirel gözle bakabileceklerini bu yüzden ailelerini sağlıklı olarak algılayabileceklerini düşündürmektedir.

Yaşam doyumunun cinsiyet değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediği sorgulanmıştır bu farklılığı test etmek amacıyla ilişkisiz t testi sonucunda çocukların yaşam doyumları ve cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Literatürde yaşam doyumu ve cinsiyet arasında farklı bulgular vardır. Myers ve Diener (1995), yaşam doyumu ile ilgili yapılan çalışmaların cinsiyetin, ırkın ve gelir durumunun yaşam doyumunu ve mutluluğu yordamada hemen hemen hiçbir etkiye

sahip olmadığını, psikolojik değişkenlerin örneğin kişisel eğilimlerin, yakın ilişkilerin ve kültürün yaşam doyumunu açıklamada daha fazla etkiye sahip olduğunu gösterdiğini belirtmişlerdir.

Çivitçi (2009)'un ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çok boyutlu yaşam doyumunu incelediği araştırmasında kız öğrencilerin okul doyumunu erkeklerinkinden daha fazla bulunmuş diğer boyutlarda ve genel yaşam doyumunda cinsiyete göre farklılık bulunmamıştır. Bazı çalışmalarda yaşam doyumunun cinsiyetle ilişkisi olmadığı saptanmıştır (Huebner ve diğ., 2000; Seligson ve diğ., 2003). Erkeklerin kızlardan daha fazla yaşam doyumuna sahip olduğu bulunmuştur (Goldbeck, Schmitz, Besier, Herschbach, ve Henrich, 2007).

Bazı çalışmalarda yaşam doyumunda cinsiyet açısından farklılıklar saptanmasına karşın (Cenkseven, 2004; Diener, 1984; Yetim, 2003), bir çok çalışmada, yaşam doyumunu cinsiyet açısından değişmemektedir (Chow, 2005; G ndoğar ve diğ., 2007; Suhail ve Chaudhry, 2004; Tuzgöl Dost, 2010; Diene Lucas, 1999; Lucas ve Gohm, 2000 ; Huebner ve diğ., 2000, Ash ve Huebner 2001, Telef, 2013). Yaş ve cinsiyetin gibi demografik değişkenlerin yaşam doyumunu yordamada güçlü bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir (Diener, 1984). Yapılan çalışmalarda farklı örneklem gruplarının yer alması da farklı sonuçlara ulaşılmasına sebep olmaktadır. Diener'a (1984) göre cinsiyet ve yaş gibi biyo-sosyal değişkenler öznel iyi oluşu etkileyen faktörler arasındadır ancak Diener ve Diener (1996) sosyo-ekonomik durumun, yaş ve cinsiyete göre öznel iyi oluşla nispeten daha güçlü ilişkiler gösterdiğini ve iyi oluşun belki de en güçlü sosyo-yapısal yordayıcısının gelir ve sosyal statü olduğunu belirtmektedirler (Akt. Staudinger, Fleeson ve Baltes 1999). Park (2005) 716 Koreli öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında ise bu durumun tam aksine arkadaş doyumunu hariç diğer tüm alt boyutlar ve yaşam doyumunu toplam puanının erkeklerde kızlara göre daha yüksek olduğunu ancak cinsiyetin yaşam doyumunu üzerinde düşük bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla beraber Huebner, Valois ve Drane (2000) tarafından ABD'de gerçekleştirilen bir çalışmada liseye devam eden kız öğrencilerin yaşam doyumunu alt boyutlarından olan okul, arkadaş, aile ve çevre doyumunu alt ölçek puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak bu çalışmadan elde edilen bulgulardan farklı olarak Huebner, Valois ve Drane (2000) tarafından yapılan çalışmada da yaşam

doyumunu ölçeceği toplam puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Araştırma bulgularına göre yaşam doyumlarının çocukların doğuş sıralarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Yaşam doyumunun farklı değişkenlerle ele alındığı çalışmalar incelendiğinde, İçmenoğlu ve Koçak, (2012) doğuş sırasıyla yaşam doyumunu arasında anlamlı farklılık bulmamıştır. Ergenlik döneminde olan çocukların doğuş sırasının yaşam doyumunu etkileyici bir faktör olmadığı düşünülmektedir. Örneklerin yaş grubu daha büyük ya da daha küçük olduğunda doğuş sırasının fark oluşturup oluşturmadığına bakılabilir.

Araştırmanın bulgularında görüldüğü üzere çocukların algıladıkları aile işlevlerinin yaşam doyumlarını anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır. Regresyon işaretlerinin anlamlılığına bakıldığında genel işlev, roller, problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme yaşam doyumuyla negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla genel işlevlerden, problem çözme işlevlerinden ve roller işlevlerinden alınan puanlar yükseldikçe yaşam doyumunu puanları düşmektedir. Bu da, ailenin sağlıksızlık algısı arttıkça yaşam doyumunun olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Ergenlerin aileleriyle olan ilişkileri, iletişimleri saygısızlaştıkça, yaşamdan aldıkları doyumda olumsuz yönde etkilenmektedir. Ergenlik döneminde ailenin gereken ilgiyi gösterme işlevi algısı ve çocuğun gereken ilgiyi gösterme işlevi algısı farklı olabilmektedir. Ergenlik döneminde çevreye olan ilgisi ve yönelimi artan ergenler özerkliklerini kazanmak isterler bu durumda da ergenler ailelerinin ilgilerini fazla olarak algılayabilirler, bu da gereken ilgi işlevini sağlıksız olarak algılamalarına sebep olabileceği düşünülmektedir. Aile de problem çözme işlevlerinde yetersiz olan ergenler, pek çok problem durumuyla karşılaştıkları ergenlik döneminde daha düşük bir yaşam doyumuna sahip olabilmektedir.

Barnes ve Olson (1985), 426 normal ergen ve aileleriyle yapmış oldukları çalışmada, normal ailelerin uç noktadaki ailelere göre anne baba ve ergen iletişimde daha sağlıklı puan aldıkları bulunmuştur. Aynı çalışmada anne-baba ve ergen arasındaki iletişimin olumlu olduğu ailelerde üyelerin, kendilerini, ailenin bütünlüğünü ve uyumunu olumlu algıladıkları ve daha fazla doyum sağladıkları belirlenmiştir. Yaşam doyumuna ilişkin bulgular, literatüre bakıldığında, SDÖ becerilerinden problem çözme, iletişim ve kendilik değerini artıran beceriler ile

ilişkilendirilebilir. Hamarta (2009)'un çalışmasında yaşam doyumu, olumlu problem yönelimi ve akılcı problem çözme ile olumlu ilişkili olarak bulunmuştur. Ayrıca, SDÖ becerilerinden iletişim becerileri kapsamında değerlendirilebilecek atılganlığa ilişkin Dönmez (2007) kendini ifade eden, atılgan öğrencilerin kendini ifade edemeyen, atılgan olmayanlara göre yaşam doyumlarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Zhang ve Liu'nin (2001) çalışmalarında ise aile desteği arttıkça yaşam kalitesinin arttığını bulmuştur (Akt. Pınar, 2006). Acar (2011)'in çalışmasında elde edilen verilere göre ise problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme ve genel fonksiyonlar alt ölçeklerindeki sağlığa gidiş yaşam doyumunu ile olumlu yönde bir ilişki görülmüştür. Buna karşın aile içi roller, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü ile yaşam doyumu arasında herhangi bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir.

Acar (2011) yaşam doyumu ile aile sağlığı arasında bir ilişki olduğuna dikkat çekmiştir. Yaşam doyumu arttıkça problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, genel fonksiyonlar alt test puanları azalmakta yani aile sağlığı düzeyi artmaktadır.

Erberk ve arkadaşlarına (2005) göre çocuğun duygusal anlamda kendini iyi hissetmesi, doyum sağlayabilmesi eşler arasındaki uyuma ve eşlerin evliliklerinden elde ettikleri doyuma bağlıdır. Bulut'a (1993) göre bireyin yaşamından doyum sağlaması, işlevlerini etkili biçimde yerine getirmesi önce aile çevresinde sağlanır. Ergenliğin ilk yıllarında yaşam doyumu ile ailesel değişkenler arasında beklenen yönde ilişkiler elde edilmektedir (Çivitci, 2009).

15-19 yaşları arasındaki ergenlerde babanın eğitim durumunun genel yaşam doyumunu yordamadığı görülmüştür (Ben-Zur, 2003)

Bununla birlikte baba eğitim düzeyi bakımından genel yaşam doyumunun fark yaratıp yaratmadığına ilişkin önceki çalışmalara bakıldığında, anlamlı düzeyde bir fark saptanmamıştır (Başer-Şeker, 2009; Çivitci, 2009).

Yaşam doyumu puan ortalamalarında baba eğitim düzeyine göre önemli farklılıklar olmadığı saptanmıştır (Kırtıl, 2009).

Yaşam doyumunun anne eğitim düzeyi değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediği sorgulanmıştır, bu farklılığı test etmek amacıyla ilişkisiz tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yaşam doyumu ve anne eğitim düzeyi arasında okul ve benlik doyumu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkın hangi gruplardan kaynaklandığını görmek için Post Hoc LSD testi yapılmıştır. Üniversite mezunu

annelerin çocuklarının okul doyumunun daha düşük olduğu görülmüştür. Bu sonucun eğitim düzeyindeki örneklem sayısındaki farktan kaynaklandığı düşünölmektedir. (n=52)

Anne eğitim düzeyinin genellikle ergenlerin üzerinde tek başına bir rolünün olmadığı ve anne eğitiminin kişilik özellikleri ve diğer kültürel-sosyal faktörler ile bütünleştiiği durumda ergen açısından anlamlı olabileceği izlenimi vermektedir (Çivitci, 2009). Bununla beraber, bir başka araştırmada, anne eğitim düzeyi sadece aile doyumunda anlamlı bir fark oluşturmuş, genel yaşam doyumunda fark gözlenmemiş, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin aile doyumunu annesi ilkokul mezunu olanlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur (Çivitci, 2009). Bir diğer çalışmada, annesi üniversite mezunu öğrencilerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Başer-Şeker, 2009). Araştırma sonuçlarına göre anne öğrenim düzeyi ile yaşam doyumunu düzeyi arasında anlamlı farklılık olmadığı söylenebilir.

Çivitci (2009)' ye göre öğrencilerin hem annelerinin hem de babalarının eğitim düzeyine göre sadece aile doyumunda farklılık görölmüş; diğer boyutlarda ve genel yaşam doyumunda fark gözlenmemiştir. Anne ve babaları üniversite mezunu olanların aile doyumunu, ilkokul mezunu olanlardan yüksek bulunmuştur.

Ergenlerin yaşam doyumları üzerinde tek başına bir rolünün olmadığı ve anne-baba eğitiminin anne-babanın kişilik özellikleri ve diğer kültürel-sosyal faktörler ile bütünleştiiği durumda ergen yaşam doyumunu açısından anlamlı olabileceği izlenimi vermektedir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlar ve öneriler sunulacaktır. Araştırmaya katılan çocukların demografik özelliklerine ilişkin elde edilen bulgular şöyledir; Örnekleme oluşturan 584 çocuğun, % 8,6'sı kayıp veridir. Geriye kalan 534 çocuğun, %54,6'sı kız, %36,8' i erkektir. Çocukların %30,8'i ilk çocuk, % 21,7'si ikinci çocuk ve %13,4'ü üçüncü veya daha sonraki çocuktur. Sınıf derecelerine bakıldığında , %43,8'i 7. sınıf ve %45,9'u 8. sınıftır (Tablo 3.3.).

Araştırmaya katılan çocukların anne ve babalarına ilişkin demografik bulgularda, annelerin %36,3'ünün ilkokul mezunu, %17,3'ünün ortaokul mezunu, %25'inin lise mezunu, %9,1'inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Çocukların annelerinin meslek kategorilerine bakacak olursak; annelerin %76,9'u vasıfsız kategorisine, %6,8'i teknisyen kategorisine ve %4,3'ü profesyonel kategorisine girmektedir. Babaların ise %21,9'unun ilkokul mezunu, %19,9'unun ortaokul mezunu, %26,9'unun lise mezunu, %17,3'ünün üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Babalarının meslek kategorilerinde ise %52,9'u vasıfsız kategorisine, %25,9'u teknisyen kategorisine ve %8,4'ü profesyonel kategorisine girdiği görülmektedir.

Tablo 4.1. de, Tablo 4.2. de ve Tablo 4.3.' de ölçeklerin alt boyutlarının dağılım/tanımlayıcı istatistikleri verilmiştir. Bu sonuçlara ve Kolmogorov-Smirnova testi sonuçlarına bakıldığında ($p < 0,05$) örneklemin normal dağılmadığı görülmektedir fakat örneklem büyüklüğü yeterince büyük bir sayıda olduğu için analizlerde parametrik testler kullanılmıştır.

Tablo 4.4. de; çocukların ($n= 553$) ve annelerin ($n=497$) problem çözme alt boyutu ortalamasına bakıldığında, çocukların aldığı puanın ($x_1=1,9045$) , annenin aldığı puandan ($x_2=1,7096$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların ve annelerinin problem çözme alt boyutları algıları karşılaştırılmış, çocuk ve annelerin problem çözme algılarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklı olduğu bulunmuştur $t(1047, 382) = 5,416$. Çocukların problem çözme algıları ($x_1=1,9045$) annelerin problem çözme algılarından ($x_2=1,7096$) daha yüksektir.

ADÖ iletişim alt boyutu çocuk ve anne ortalama puanlarında çocukların aldığı puanın ($x_1=1, 9417$), annenin aldığı puandan ($x_2=1, 7695$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların ve annelerinin iletişim alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin iletişim algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(1017) = 5,389$ bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Buna göre çocukların iletişim algıları ($x_1=1, 9417$) annelerin iletişim algılarından ($x_2=1, 7695$) daha yüksektir.

ADÖ roller alt boyutu çocuk ve anne ortalama puanlarında çocukların aldığı puanın ($x_1=2,015$), annenin aldığı puandan ($x_2=1, 9433$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocukların ve annelerinin roller alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin roller algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(990) = 2,591$ Bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Buna göre çocukların roller algıları ($x_1=2,015$) annelerin roller algılarından ($x_2=1, 9433$) daha yüksektir.

Çocukların ve annelerinin duygusal tepki verebilme alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin duygusal tepki verebilme algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(986,418) = 3,266$ Bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Buna göre çocukların duygusal tepki verebilme algıları ($x=1, 85$) annelerin duygusal tepki verebilme algılarından daha yüksektir.

Çocukların ve annelerinin ilgi gösterebilme alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin ilgi gösterebilme algılarının birbirinden farklı olmadığı bulunmuştur $t(1026) = -0, 52$

Çocukların ve annelerinin davranış kontrolü alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin davranış kontrolü algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(1013) = 2,102$ Bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Buna göre çocukların davranış kontrolü algıları ($x=2, 0404$) annelerin davranış kontrolü algılarından ($x=1, 9931$) daha yüksektir. Çocukların ve annelerinin genel işlevler alt boyutları algılarının karşılaştırılması için yapılan t testi sonrasında çocuk ve annelerin genel işlevler algılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur $t(988) = 2,060$ Bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Buna göre çocukların genel işlevler algıları ($x=1, 8008$) annelerin genel işlevler algılarından ($x=1, 7427$) daha yüksektir.

Regresyon analizinde, ölçeğin aile işlevleriyle ilgili genel işlev, problem çözme ve roller alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe genel yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu üç değişken birlikte genel yaşam doyumundaki toplam varyansın %33, 3'ünü açıklamaktadır, $F(3,577) = 95,971$; $p < 0,01$. Aile işlevleriyle ilgili genel işlev ve problem çözme alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe arkadaş boyutuna ilişkin yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu iki değişken birlikte arkadaş boyutundaki toplam varyansın % 16'sını açıklamaktadır, $F(2,579) = 55,291$ $p < 0,01$. Roller ve problem çözme alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe okul boyutuna ilişkin yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu iki değişken birlikte okul boyutundaki toplam varyansın % 12, 1'ini açıklamaktadır, $F(2,581) = 39,912$ $p < 0,01$

Genel işlev ve roller alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe okul boyutuna ilişkin yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu iki değişken birlikte çevre boyutundaki toplam varyansın % 17, 3'ünü açıklamaktadır, $F(2,579) = 60,763$ $p < 0,01$. Genel işlev, problem çözme ve gerekli ilgiyi gösterme alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe aile boyutuna ilişkin yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu üç değişken birlikte aile boyutundaki toplam varyansın % 42, 1'ini açıklamaktadır, $F(3,578) = 139,823$ $p < 0,01$.

Genel işlev ve problem çözme alt ölçeklerine ilişkin puanlar yükseldikçe benlik boyutuna ilişkin yaşam düzeyi ölçeği puanları düşmektedir. Bu iki değişken birlikte benlik boyutundaki toplam varyansın % 13, 8'ini açıklamaktadır, $F(2,579) = 46,349$ $p < 0,01$.

Çocuğun genel yaşam doyumunu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Cinsiyetle Yaşam doyumunun hiçbir boyutunda anlamlı bir ilişki görülmemiştir. $t(532) = 0,757$, $p > .05$, $t(532) = 0,006$, $p > .05$, $t(532) = -0,967$, $p > .05$, $t(506,462) = 1,560$, $p > .05$, $t(532) = -1,256$, $p > .05$, $t(532) = -1,364$, $p > .05$.

Çocukların genel yaşam doyumunu, arkadaş, okul, çevre, aile ve benlik alt boyutlarına ilişkin doğuş sırasına göre anlamlı bir fark görülmemiştir. Doğuş sırasıyla yaşam doyumunu ilişkili bulunmamıştır. Başka bir deyişle çocukların genel yaşam doyumları doğuş sıralarına göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir.

$F(2,382)=0,071, p>.05$, $F(2,382)=0,995, p>.05$, $F(2,382)=1,452, p>.05$
 $F(2,382)=0,684, p>.05$ $F(2,382)=0,274, p>.05$. $F(2,382) = 0,464, p>.05$

Çocukların yaşam doyumu ve annelerinin eğitim durumu arasındaki ilişkide; çocukların genel yaşam doyumlarının anne eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,508) = 1,012, p>.05$. Çocukların arkadaş boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,483) = 0,777, p>.05$. Çocukların okul boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının anlamlı bir fark gösterdiği görülmektedir, $F(3,469) = 4,037, p<.05$.

Analiz sonuçlarında çocukların çevre boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,481) = 0,593, p>.05$. Çocukların aile boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,480) = 1,644, p>.05$. Çocukların benlik boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark gösterdiği görülmektedir, $F(3,479) = 3,465, p<.05$.

Çocukların genel yaşam doyumlarının baba eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,498) = 0,039, p>.05$. Başka bir deyişle çocukların genel yaşam doyumları baba eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Çocukların arkadaş boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,475) = 0,874, p>.05$.

Analiz sonuçlarında çocukların okul boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir fark gösterdiği görülmektedir, $F(3,459) = 2,682, p<.05$. Çevre boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,474) = 0,265, p>.05$. Çocukların aile boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,472) = 0,683, p>.05$. Çocukların benlik boyutuna ilişkin yaşam doyumlarının babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir, $F(3,471) = 0,637, p>.05$.

6.2.Öneriler

Ergenlerin yaşam doyumunu belirleyen diğer faktörleri de ele alıp, daha geniş bir bakış açısı geliştirilmelidir. Ailelerle ortak çalışmalar yaparak ergenlere destek olunmalıdır. Okullarda, rehberlik öğretmenleri ile birlikte çocuk gelişimcilerde çalışmalıdır. Ergenlerin yaşam doyumunu arttırmak için okullarda çeşitli sosyal etkinlikler, aktiviteler düzenlenmelidir. Aile işlevlerini geliştirmek adına okullarda aile eğitim programları yapılmalıdır. Hem ergenleri hem de ailelerini kapsayan müdahale programları oluşturulmalıdır. Başka çalışmalarda örneklemin yaş aralığını daha geniş tutarak; ergenlik döneminin farklı yaşlarında yaşam doyumunun nelerden, nasıl etkilendiği, nasıl bir değişim sürecinden geçtiği görülebilir. Babalarında katılımını sağlayarak uzun dönemli bir çalışma yapılabilir. Çocukların daha başarılı, olumlu iletişim kuran, beklenen rollerini yerine getiren, empati kuran, toplum içinde kendini ifade edebilen, koruyabilen bireysel olarak kendini seven, kendiyle barışık bir birey olarak yetişmesi için hem aile hem de okul kurumunda desteklenmeye ihtiyacı vardır. Onların pozitif özelliklerine destek olunursa, bu özelliklerin gelişmesini sağlayıp, ergenlik dönemindeki bireylerin karmaşanın, yanlış alışkanlıkların içine düşmeden sağlıklı bir aile bireyi, sağlıklı bir birey olarak yetişmesine olanak sağlanabilir. Okullardaki öğrenciler ve ebeveynlerinin aile işlevleri değerlendirilmelidir. Aile işlevlerini sağlıklı algılayan öğrenciler ve ebeveynleri için hem bireysel danışma hem de grup rehberliği yapılmalıdır. Bu konularla ilgili ailelere ve öğrencilere ayrıca öğretmenlere çeşitli seminerler verilmelidir. Çalışmalar işbirliği halinde yürütülmelidir. Eğitim programlarına aile ilişkileri, aile iletişimini geliştirmek adına çalışmalar koyulmalıdır. Çocukların yetişmesindeki büyük bir paya sahip olan ailelere çocukların gelişimsel özelliklerine dönük, onlarla nasıl iletişim kurulacağına yönelik ve yaşam doyumlarını destekleyebilmelerini arttırmak için bilgilendirilmelidirler. Ailelere bu konularda çeşitli beceriler kazandırılmalıdır. Aileler ve çocuklarının birbirlerini anlamaları için, aile ilişkileri algılarındaki farklılıkları en aza indirmek için birlikte aile etkinlikleri yapılmalıdır, ev merkezli olmak üzere ev ortamındaki etkili iletişim, davranış kontrolü, empati kurma, birbirlerini anlama, yeterli sağlıklı ilgi gösterebilme, kendini doğru ifade edebilme gibi kavramlar desteklenmelidir ve buna dönük çeşitli önleyici ve geliştirici müdahale programları oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Abalı, O. (2012). *Ergenlik Dönemi ve Ruhsal Yaklaşım* (1.bs.). İstanbul: Adeda Yayıncılık.
2. Acar, A. E. (2011). ***Kronik Hastalıkların, Hastaların Aile İşlevleri ve Yaşam Doyumları Üzerine Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi***, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
3. Adams, G. R. ve Gullotta, T. (1989). *Adolescent Life Experiences* (2. bs.). California: Brooks/Cole Publishing Company.
4. Akboy, R. (2005). *Eğitim Psikolojisi ve Çoklu Zekâ*. İzmir: Dinozor Kitabevi.
5. Aktaş, A. (Haziran 2002). Küreselleşme ve Psikiyatri. 9. Sosyal Psikiyatri Kongresi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
6. Akyüz, H. (2008). *Kurumlar Sosyolojisi: Tanımlar, Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
7. Alacahan, O. (2010). Aile Birliğini Oluşturan Faktörler ve İşlevleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 289- 291.
8. Alıcıgüzel, İ. (2001). *Çağdaş Okulda Eğitim ve Öğretim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
9. Altinköprü, T. (2003). *Eğitim Açısından Çocuk Psikolojisi- Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır?* (11. bs.). İstanbul: Hayat Yayıncılık.
10. Arcan, K. (2006). ***Özel Okullara Giden Lise Düzeyindeki Ergenlerin, Akademik Başarıları İle Algıladıkları Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi***. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
11. Arı, R. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Konya: Atlas Kitabevi.
12. Ash, C., ve Huebner, E. S. (2001). Environmental events and life satisfaction reports of adolescents a test of cognitive mediation. *School Psychology International*, 22(3), 320-336.
13. Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7,(1), 40-54.
14. Avşaroğlu, S., Deniz, M. E. ve Kahraman, A. (2005). ***Teknik Öğretmenlerde Yaşam Doyumu İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin***

- İncelenmesi.** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14, 115-129.
15. Ay, S. (2000). **Birliktelikleri Devam Eden Ailelerle Boşanmış Ailelerin Yapı ve İşlevlerinin Karşılaştırılması.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
 16. Aydın, B. (2005). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. Ankara: Atlas Yayınları.
 17. Aydoğmuş K., Baltaş A., Köknel Ö., Baltaş Z., Davasligil Ü., Güngörmüş O. ve diğerleri (1998). Ana- Baba Okulu. (7. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
 18. Baker, J. A., Dilly, L. J., Aupperlee, J. L., ve Patil, S. A. (2003). The Developmental Context Of School Satisfaction: Schools As Psychologically Healthy Environments. *School Psychology Quarterly*, 18(2), 206-221.
 19. Bal, H. (1995). **Turizmin Kırsal Toplumda Aile İçi İlişkilere Etkisi.** İstanbul: Doğa-İnsan Yayınları.
 20. Baltaş, A. (1993). **Eğitim Başarısını Yükseltmede, Sağlıklı ve Mutlu İnsanlar Yetiştirmede Ailenin Rolü** (3.bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
 21. Bank, S. ve Kahn, D.M. (1982). **The Sibling Bond.** New York: Basic Boks.
 22. Barnes, N. ve Olson, D. (1985). Parent-Adolescent Communication And The Circumplex Model. *Child Development*, 56, 438-447.
 23. Başer-Şeker, G. (2009). **Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
 24. Basut, E. ve Erden, G. (2005). **Suçta Yönelen ve Yönelmeyen Ergenlerin Stres Belirtileri ve Stresle Başa Çıkma Örüntüleri Yönünden İncelenmesi.** *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12, (2),49.
 25. Baykoçak, C. (2002). **Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Sorunları ve Tükenmişlik Düzeyleri (Bursa İli Uygulaması).** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
 26. Beavers, W. R. ve Hampson, R. B. (2000). The Beavers Systems Model Of Family Functioning. *Journal of Famil Therapy*, 22, 128-143.
 27. Benedek, E. ve Brown, C. (1997). **Boşanma ve Çocuğunuz** (S. Katlan, Çev.). Ankara: HYB Yayıncılık.

28. Ben-Zur, H. (2003). Happy Adolescents: The Link Between Subjective Well-Being, Internal Resources, and Parental Factors. *Journal of Youth and Adolescence*, 32(2), 67-79.
29. Berk, L. E. (1993). *Infant, Children And Adolescents Development*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
30. Berk, L. E. (2000). *Child Development* (5. bs.). Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
31. Berktin, C. T. (1978). *Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
32. Berndt, J. T ve Bulleit, N. T. (1985). Effects of Sibling Relationships on Preschoolers Behavior at Home and at School. *Developmental Psychology*, 21(5), 761-767.
33. Bilen, M. (2004). *Sağlıklı İnsan İlişkileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
34. Bilgiç, N. (2004). Ergenlik.<http://yayim.meb.gov.tr>
35. Bilgin, V. (1991). Yapısal Özellikleri İtibariyle Ailelerin Görünümü, Türkiye’de Aile Yıllığı. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
36. Bilton, T., Bonnet, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanworth, M. ve diğerleri (2009). *Sosyoloji*. B. Çelik (Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
37. Binay, B.A. (2005). *Sosyal Destek, Sosyal Ağ, Yaşam Kalitesi ve Yaşam Doyumu: Duygu-Durum ve Anksiyete Bozukluğu Tanısı Alan Kişiler ve Düzenli Hemodiyaliz Tedavisi Gören Hastalar Açısından Bir Karşılaştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Mersin.
38. Bradley, R. H. ve Corwyn, R. F. (2004). Life Satisfaction Among European American, African American, Chinese American, Mexican American, And Dominican American Adolescents. *International Journal Of Behavioral Development*, 28(5), 385-400.
39. Bronfenbrenner, U. (1979). Contexts Of Child Rearing: Problems And Prospects. *American Psychologist*, 34(10), 844.
40. Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
41. Buhrmester, D. ve Furman, W. (1990). Perceptions of Sibling Relationships During Middle Childhood and Adolescence. *Child Development*, 61,1387-1398.

42. Bukatko, D. ve Daehler, M. W. (1992). *Child development*. Boston, MA: Houghton Mifflin Company.
43. Bulut, I. (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı*. Ankara: Özgüneliş Matbaası.
44. Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
45. Bulut, I. (1999). Aile Tedavisi ve Sosyal Grup Çalışması. Prof.Dr. Sema Kut'a Armağan: Yaşam Boyu Sosyal Hizmet, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Dergisi*, 004,154.
46. Buss, D. M. (2000). The Evolution of Happiness. *American Psychologist*, 55, 15-23.
47. Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
48. Can, G. (2011). *Kişilik Gelişimi*. B. Yeşilyaprak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi* (8.bs.). (s.139). Ankara: Pgem A Yayıncılık.
49. Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2013). *Aile Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap.
50. Canovalı, Y. (1999). Ailenin Görevleri ve Eğitimde Ailenin Misyonu. *Eğitim Yazıları*, 1 (1), 55-71.
51. Cansever, A. B. (2013). *Ergenlerin İnternet Kullanımın Toplumsal İlişkilerinde Yarattığı Sorunlar*. M. Kalkan ve C. Kaygusuz (Ed.). *İnternet Bağımlılığı* (s.193-210). Ankara: Anı Yayıncılık.
52. Casas, F., Figuer, C., Gonzalez, M., Malo, S., Alsinet, C. ve Subarroca, S. (2007). The Well-Being of 12 - to 16-Year-Old Adolescents and their Parents: Results from 1999 to 2003 Spanish Samples. *Social Indicators Research*, 83, 87-115.
53. Cenkseven, F. (2004). *Üniversite Öğrencilerinde Öznel ve Psikolojik İyi Olmanın Yordayıcılarının İncelenmesi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
54. Ceyhan, A. (2002). *Fiziksel Gelişim*. G. Can (Ed.). *Gelişim ve Öğrenme* (s.43-68). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

55. Chafouleas, S. M., ve Bray, M. A. (2004). Introducing Positive Psychology: Finding A Place Within School Psychology. *Psychology in the Schools*, 41(1), 1-5.
56. Chang, L., Chang, C., Stewart, S. M., ve Au, E. (2003). Life Satisfaction, Self Concept, And Family Relations In Chinese Adolescents And Children. *International Journal of Behavioral Development*, 27, 182-189.
57. Chipuer, H. M., Bramston, P. ve Pretty, G. (2003). Determinants of Subjective Quality of Life Among Rural Adolescents: A Developmental Perspective. *Social Indicator Research*, 61, 79-95.
58. Christopher, J. C. (1999). Situating Psychological Well-Being: Exploring the Cultural Roots of its Theory and Research. *Journal of Counseling and Development*, 77, 141-153.
59. Cirhinlioğlu, F. (2001). *Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
60. Çivitci, A. (2009). İlköğretim Öğrencilerinde Yaşam Doyumu: Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin Rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 29-52.
61. Çivitci, A. (2010). Moderator Role Of Self-Esteem On The Relationship Between Life Satisfaction And Depression In Early Adolescents. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 15(2), 141-152.
62. Çivitci, N., Çivitci, A. ve Fiyakalı, C. (2009). Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Olan Ergenlerde Yalnızlık ve Yaşam Doyumu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2), 493-525.
63. Çoban, A. (1998). ***Ergenlik Öncesi, Ergenlik Dönemi, Ergenlik Sonrası Kız ve Erkeklerin Anaerobik Güç ve Kuvvet Parametrelerinin Tespit Edilmesi***. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
64. Çok, F. (1994). Gelişim Psikolojisi Ergenlik ve Yetişkinlik. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 42-57.
65. Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma Kuram ve Uygulamaları* (T. Ergene, Çev.). Ankara: Mentis Yayıncılık.
66. Cox, M. J., ve Paley, B. (1997). Families As Systems. *Annual review of psychology*, 48(1), 243-267.

67. Craig, G. J. ve Baucum, D. (2002). *Human Development* (9. bs.). New Jersey: Prentice Hall.
68. Csikszentmihalyi, M. (2005). *Mutluluk Bilimi*. İstanbul: HYB Yayıncılık.
69. Cüceloğlu, D. (2005). *İçimizdeki Çocuk*. (36. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
70. Cüceloğlu, D. (2004). *İnsan ve Davranışı* (13.bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi
71. Çağan, K. (2011). *Ailenin işlevleri*. E. Yıldırım, K. Canatan (Ed.), *Aile Sosyolojisi İçinde* (s. 83-96), İstanbul: Açılım Kitap
72. Çağdaş, A. (2003). *Anne Baba Çocuk İletişimi*. Konya: Eğitim Kitapevi Yayınları.
73. Çağdaş, A. ve Şahin Seçer, Z. (2004). *Anne-Baba Eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
74. Çakıcı, S. (2006). *Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerinin ve Aile işlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
75. Çivitci, A. (2007). Çokboyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Eğitim Araştırmaları*, 26, 51-60.
76. Demir, N. (2006). *7-9 Yaş Grubu Çocukların Genel Yetenek ve Dil Gelişimleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
77. Demirel, S. ve Canat, S. (2004). Ankara'daki Beş Eğitim Kurumunda Kendini Yaralama Davranışı Üzerine Bir Çalışma. *Kriz Dergisi*, 12(3), 1-9.
78. Diener, E. (1984). Subjective Well-Being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.
79. Deniz, M. E. (2006). The Relationships Among Coping With Stress, Life Satisfaction, Decision Making Styles and Desicion Self Esteem: An Investigation With Turkish University Students. *Social Behaviour and Personality*, 34 (9), 1161-1170.
80. Deniz, M. E. ve Yılmaz, E. (Temmuz 2004). Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zekâ Yetenekleri ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişki, XIII.

Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya.

81. Dew, T. ve Huebner, E. S. (1994). Adolescents' Perceived Quality Of Life: An Exploratory Investigation. *Journal Of School Psychology*, 32, 185–199.
82. Diener, E., Suh. E., Lucas, E. ve Smith, H. L. (1999). Subjective Well-Being: Three Decades of Progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302.
83. Dikeçligil, B. (1995). Türk Toplumunun Aile Tipleri, Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi, (c.11) İstanbul: İletişim Yayınları.
84. Dinçel, E. (2006). ***Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler***. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
85. Dinçer, B. (2008). ***Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeyde Lise İkinci Sınıfa Devam Eden Ergenlerin Anne Baba Tutumları Algılamaları İle Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi***. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
86. Dokur, M. ve Profeta, Y. (2006). *Aile ve Çift Terapisi*, Psikoloji Dizisi, İstanbul: Morpa.
87. Dönmezer, İ. (2001). *Ailede İletişim ve Etkileşim* (3. bs.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
88. Durak, E.Ş. ve Fıfıloğlu, H. (2007). *Film Analizi Yöntemi ile Virginia Satir Aile Terapisi Yaklaşımına Bir Bakış*. Ankara: Türk Psikoloji Yayınları.
89. Durmuşoğlu, N., ve Yıldırım-Doğru, S.S. (2006). Çocukluk Örseleyici Yaşantılarının Ergenlikte Yakın İlişkilerde Bireye Etkisinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,15, 238.
90. Duyan, G. C. (2000). ***Aile İşlevleri ile Ailenin Sosyal, Demografik ve Ekonomik Nitelikleri ve Yasam Döngüsü Arasındaki İlişkiler***. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
91. Duyan, V. (1996). Sağlıkta Psiko-Sosyal Boyut. *H. Ü, Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu, Ankara*.
92. Ehrhardt, J. J., Saris, W. E. ve Veenhoven, R. (2000). Stability of Life-Satisfaction Over Time: Analysis of Change in Ranks in a National Population. *Journal of Happiness Studies*, 1, 177-205.

93. Eid, M. ve Diener, E. (2004). Global Judgements of Subjective Well-Being: Situational Variability and Long-Term Stability. *Social Indicators Research*, 65, 245-277.
94. Ekşi, B. (2005). Evliliğe Hazırlık Aşamasındaki Karı-Koca Adaylarının Evlilik ve Anne-Baba Olma Üzerine Düşünceleri, *Aile ve Toplum Dergisi*, 2 (8), 68.
95. Ekşi, A. (1982). *Gençlerimiz ve Sorunları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
96. Ekşi, A. (1999). *Ben Hasta Değilim. Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
97. Ekşi, A. (1990). *Çocuk -Genç ve Anne –Babalar*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
98. Elmacıoğlu, T. (1992). *Aile İçi İlişkilerin Gencin Okul Başarısına Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
99. Epstein, N., Baldwin, L. ve Bishop, D. (1983). The McMaster family assesment device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9 (2), 171-180.
100. Eraslan, Y. (2010). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Sınav Kaygılarının Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
101. Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N., ve Alpkan, R. L. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.
102. Erdoğan, İ. (2009). *Aile İçi İlişkiler İçin Yönetim Biliminden Çıkarılabilecek Dersler*. H. Yavuzer (Ed.). *Evlilik Okulu İçinde* (s. 145-156). (2.bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
103. Erol, M. (1992). *Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Aile İçi İlişkilerde Meydana Gelen Değişmelerin Aile Üyeleri Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
104. Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız*. Samsun: Eser Matbaa.
105. Ersin, B. (2010). *Lise Öğrencilerinin Suç Eğilimleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki (Beyoğlu İlçesi Örneği)*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Ankara.
106. Ersoy, A.F. (1997). Aile İçi Etkileşim ve Ailede Meydana Gelen Bazı Sorunlar üzerine Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 127 – 139.

107. Erürker, B. (2007). *Aileye ve Parçalanmış Aileye Sahip 5-6 Yaş Çocuklarının Bilişsel İşlevlerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
108. Falloon, R. H. (1986). Family Stress and Schizophrenia. *Psychiatric Clinics of North America*, 9(1), 169-181.
109. Fıfıloğlu, H. (2008). Aile ve Evlilik Terapisi I. Seviye Eğitimi Ders Notları. Ankara: Odtü-Sem.
110. Fidaner, H. (1995). Ruh Sağlığı Hizmetinde Aileye Yaklaşım. İzmir: Sevdı Matbaacılık.
111. Fişek, G. (1992). Türk Ailesinin Dinamik ve Yapısal Özellikleri Üzerine Düşünceler ve Konuya İlişkin Bir Ön Çalışma. Aile Yazıları: Birey Kişilik ve Toplum. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
112. Fiyakalı, N. C. (2008). *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeyleri Ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
113. Frisch, M. B. (2000). *Improving Mental And Physical Health Care Through Quality Of Life Therapy And Assessment*. E. Diener ve D. R. Rahtz (Ed.). *Advances In Quality Of Life Theory And Research* (s.207-241). London, England: Kluwer Academic Press.
114. Frude, N.J. (1991). *Understanding Family Problems: A Psychological Analysis*, Chichester, UK: Wiley.
115. Furr, R.M. ve D.C. Funder. (1998). A Multimodal Analysis Of Personal Negativity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1580–1591.
116. Galinsky, E. (2001). *What Children Want From Parents And How Teachers Can Help?* U.S.A: Educational Leadership.
117. Gander, M. ve Gardiner, H. (2001). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (B. Onur, Çev.). İstanbul: İmge Kitapevi,
118. Geçtan, E. (1989). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

119. Genez-Muluk, E. (2004). *Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile Yapıları ve Anne-Çocuk İlişkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
120. Goetting, A. (1986). The Developmental Pasks of Siblingship Over the Life Cycle. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 703-714.
121. Gökler, I. (2008). *Sistem Yaklaşımı ve Sosyal Ekolojik Yaklaşım Çerçevesinde Oluşturulan Kavramsal Model temelinde Kronik Hastalığı Olan Çocuklar ve Ailelerinde Psikolojik Uyumun Yordanması*. Doktora Tezi, Ankara Üniveristesi, Ankara.
122. Goldbeck, L., Schmitz, T. G., Besier, T., Herschbach, P., ve Henrich, G. (2007). Life Satisfaction Decreases During Adolescence. *Quality of Life Research*, 16(6), 969-979.
123. Gökçe, B. (1990).Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme, Aile Yazıları 1, (c. 3) Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
124. Gürses, G. (2007) *İlköğretim Çağı Çocuğunun Genel Özellikleri ve Bu Çağda Yaygın Biçimde Görülen Sorunlar* <http://g.gurses.tripod.com>
125. Gürsoy, Ü. (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Gestalt Temas Biçimleri ile Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
126. Güngör, A. (2001). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı*, İstanbul: YA – PA Yayınları.
127. Gürkan, A. (1998). *Okul Çağı Çocuğu Davranış Sorunları İle Annelerin Süreklilik Anksiyete Düzeyleri ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
128. Hawkins, W. E., Hawkins, M. J. ve Seeley, J. (1992). Stress, Health-Related Behavior and Quality of Life on Depressive Symptomatology in a Sample of Adolescents. *Psychological Reports*, 71(1), 183-186.
129. Heaven, P. C. L. (1994). *Contemporary Adolescence: A Social Psychological Approach*. Melbourne: Macmillan.
130. Henrich, G. ve Herschbach, P. (2000). Questions on Life Satisfaction (FLZM): A Short Questionnaire for Assessing Subjective Quality of Life. *European Journal of Psychological Assessment*, 16(3), 150.

131. Hortaçsu, N. 1997. *İnsan İlişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi.
132. Howe, N., Rinaldi, M.C. ve Jennings, M. (2002). Constructive and Destructive Sibling Conflict, Pretend Play and Social Understanding. *Child Development*, 73(5), 1460-1473.
133. Huebner, E. S. (1994). Preliminary Development And Validation Of A Multidimensional Life Satisfaction Scale For Children. *Psychological Assessment*, 6, 149-158.
134. Huebner, E. S., Drane, W., ve Valois, R. F. (2000). Levels And Demographic Correlates Of Adolescent Life Satisfaction Reports. *School Psychology International*, 21(3), 281-292.
135. Huebner, E.S., Valois, R.F., Suldo, S.M., Smith, L.C., McKnight, C.G., Seligson, J.L. ve Zullig, K.J. (2004). Perceived Quality Of Life: A Neglected Component Of Adolescent Health Assessment. *Journal of Adolescent Health*, 34, 270-278.
136. Huebner, E.S., Valois, R.F., Paxton, R.J. ve Drane, J.W. (2005). Middle School Students' Perceptions Of Quality Of Life. *Journal of Happiness Studies*, 6, 15-24.
137. İçli, G. (1997). Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 59-68.
138. İşmen, E. (2009). *Aile Yaşam Döngüsü*. H. Yavuzer (Ed.). *Evlilik Okulu İçinde* (s. 19-38). (2.bs.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
139. İçmeli, C., Ataoğlu, A., Canan, F. ve Özçetin, A. (2008). Zihinsel Özürlü Çocukları Olan Ebeveynler ile Sağlıklı Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Karşılaştırılması. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 1(3), 21-28.
140. Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Aile İçi Etkileşim ve İlişkiler. Bir Aile Değişim Modeli Önerisi, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
141. Kandiyoti D. (1984). *Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik* T. Erder (Haz.). *Türkiye'de Ailenin Değişimi: Toplum Bilimsel İncelemeler* (s.17). Ankara: SBD.
142. Karakoyun, K. (2011). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyleri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Sosyo-Demografik*

- Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
143. Karataş S. Ç. (1988). *Yaşlılarda Yaşam Doyumunu Etkileyen Etmenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
144. Kaya, A. G. (2006). İzmir’de Yaşam Kalitesi ve Yoksulluk. İzmir: İzmir İktisat Kongresi Araştırma Merkezi Öğrenci Çalışma Raporları Serisi.
145. Keser, A. (2005). İş Doyumu ve Yaşam Doyumu İlişkisi: Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4, 77-95.
146. Kılıç, H.G. (2007). *Bazı Demografik Değişkenler ve Anne Baba Tutumlarına Göre Madde Bağımlısı Bireylerin Anne Baba Bağlılıkları İlişkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
147. Kılıççı, Y. (2000). *Kişilik Gelişimini Kolaylaştırma. İlköğretimde Rehberlik* (2. bs.). Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
148. Kılıçarslan, F. (2010). *Çocuk ve Aile Sorunlarının Terapi ile Tedavisi* (2.bs.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
149. Kıray, M. (1999). *Seçme Yazular*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
150. Kırtıl, S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ile Yaşam Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi.
151. Köknel, Ö. (1998). *Ergenlik Dönemi. Ana-Baba Okulu* (7. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
152. Kongar, E. (1986). *Türkiye Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
153. Kulaksızoğlu, A. (2012). *Ergenlik Psikolojisi* (12.bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
154. Arı, R. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Konya: Atlas Kitabevi.
155. Kuzgun, Y. (1972). *Ana-Baba Tutumlarının Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
156. Lado, W.G. ve Hart, C.H. (1992). Sequences In The Development of Competent Play With Pers: Social and Social Prefend Play, *Developmental Psychology*, 69 (5).

157. Leung, J. P. ve Leung, K. (1992). Life satisfaction, self-concept, and relationship with parents in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 21, 653– 665.
158. Lewinsohn, P., J. Redner ve J. Seeley. (1991). *The Relationship Between Life Satisfaction Psychosocial Variables: New Perspectives* F. Strack, M. Argyle ve N. Schwartz (ed.), *Subjective Well-being* (s. 141– 169). New York: Plenum Press.
159. Lindzey, G., Thompson, R.F. ve Spring, B. (1989). *Gelişim Psikolojisi Kuramlar, Yöntemler ve Yaşamın İlk Yılları* (3.bs., 16.bölüm) (Çev. F. Çok). New York: North Publishers.
160. Lucas, R. E., Clark, A. E., Georgellis, Y., ve Diener, E. (2003). Reexamining Adaptation and Set Point Model of Happiness: Reactions to Changes in Marital Status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(3), 527- 539.
161. Lucas, R. E., ve Gohm, C. L. (2000). Age and sex differences in subjective well-being across cultures. *Culture and subjective well-being*, 3, 291-317.
162. Lyubomirsky, S. (2001). Why Are Some People Happier Than Others? *American Psychologist*, 56(3), 239-249.
163. Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M. ve Schkade, D. (2005). Pursuing Happiness: The Architecture of Sustainable Change. *Review of General Psychology*, 9, 111-131.
164. Man, P.(1991).The influence of peers and parents on youth life satisfaction in Hong Kong. *Social Indicators Research*, 24, 347–365.
165. Martin, K. M., Huebner, E. S. ve Valois, R. F. (2008). Does Life Satisfaction Predict Victimization Experiences in Adolescence?. *Psychology in the Schools*, 45(8), 705-714.
166. Mcknight, C. Huebner, E. S. ve Suldo, S. M. (2002). Relationships Among Stressful Life Events, Temperament, Problem Behavior, And Global Life Satisfaction In Adolescents. *Psychol. Sch*, 39, 677–687.
167. Mete, B. (2005). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Empatik Becerileri İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

168. Miller, I. W., Ryan, C., Keitner, G., Bishop, D. ve Epstein, N. (2000). The McMaster Approach To Families: Theory, Assessment, Treatment And Research. *Journal of Family Therapy*, 22, 168-189.
169. Moore, K. 2002. Family Communications: Ideas That Really Work. *Scholastic Early Childhood Today*, 14-15.
170. Morgan, D.H.J. (1975) *Social Theory and the Family*. London: Routledge.
171. Myers, D. G. (2000). The funds, friends, and faith of happy people. *American Psychologist*, 55, 56-67.
172. Myers, D. G. ve Diener, E. (1995). Who is happy?, *Psychological Science*.6, 10-19.
173. Navaro, L. (1989). Aşırı Koruyuculuğun Çocuk Eğitimine Etkileri. 6. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi Ve Yaygınlaştırması Semineri. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
174. Nazlı, S. (2000), *Aile Danışması*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
175. Nazlı, S. (1997). *Aile Fonksiyonlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
176. Nazlı, S. (2003). *Aile Danışmanlığı*. Ankara:Anı Yayıncılık.
177. Neugarten, B. L., Havighurst, R. J. ve Tobin, S. S. (1961). The Measurement of Life Satisfaction. *Journal of Gerontology*, 16, 134-143.
178. Nickerson, A.B. ve Nagle, R.J. (2004). The Influence Of Parent And Peer Attachments On Life Satisfaction In Middle Childhood And Early Adolescence. *Social Indicators Research*, 66, 35-60.
179. Nirun, N. (1994). *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. Ankara: A.K.M. Yayınları.
180. Nystul, M.S. (1999). Marriage and family counseling. *The Art and Science of Counseling and Psychotherap*, 247-266.
181. Ogburn, W. F. (1963) . *Changinig Functions of The Family, Selected Studies In Marriage and The Family*. U.S.A: Rinehart and Winston Inc.
182. Öğretir, D. (1999). *Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Oyun Davranışlarıyla Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
183. Oktay, A. (2000). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayınları.

184. Olson, D. ve Goral, D. (2003). *Circumplex Model Of Marital And Family Sistem* F. Walsh (Ed.). *Normal Family Processes: Growing Diversity And Complexity* (3. bs.) (s.514-548). New York: Guilford Press.
185. Olson, D. H., Russell, C. S., ve Sprenkle, D. H. (1983). Circumplex Model Of Marital And Family Systems: VI. Theoretical update. *Family process*, 22(1), 69-83.
186. Onur, B. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
187. Onur, B. (1987). *Ergenlik Psikolojisi*. Ankara: Hacettepe Taş Yayıncılık Ltd. Şti.
188. Özatça, A. (2009). *Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
189. Özbay, H ve Öztürk, E. (1992). *Gençlik*. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.Ş.
190. Özer, M. ve Özsoy-Karabulut, Ö. (2003). Yaşlılarda Yaşam Doyumu. *Geriatrics*, 6(2), 72-74.
191. Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları.
192. Özgüven, İ. E. (2009). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: Pdrem Yayınları.
193. Özşenol, F., Işıkhani, V., Ünay, B., Aydın, H.İ., Akın, R. ve Gökçay, E. (2003). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(2), 156-164.
194. Palmonari, A., Kirchler, E. ve Pombeni, M.L.(1991). Differential Effects Of Identification With Family And Peers On Coping With Developmental Tasks In Adolescence. *European Journal of Social Psychology*, 21, 381-402.
195. Parman T. (1997). Ergenlik: Bir Giriş Yazısı. *Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji*, 5(4), 7-8.
196. Pavot, W. ve Diener, E. (1993). The Affective And Cognitive Context Of Self Reported Measures Of Subjective Well-Being. *Social Indicators Research*, 28, 1-20.
197. Pesechkian, N. (1999). *Pozitif Aile Terapisi*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
198. Peterson, C., Park, N. ve Seligman, M. E. P. (2005), Orientations to Happiness and Life Satisfaction: The Full Life Versus the Empty Life. *Journal of Happiness Studies*, 6, 25-41.

199. Pollak, O. (1966). *Social Determinants of Family Behavior, Case Work With Families and Children, Eileen Younghusband* . U.S.A: The University of Chicago Pres.
200. Polvan, Ö. (2000). *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
201. Rice, F. P. ve Dolgin, K. G. (2005). *The Adolescent: Development, Relationships, Cultures* (11. bs.). Boston: Allyn and Bacon.
202. Robin, A.L. ve Foster, S.L. (1989). *Negotiating Parent Adolescent Conflict: A Behavioural Family Systems Approach*. New York: Guilford Press.
203. Rojas, M. (2006). Life Satisfaction and Satisfaction in Domains of Life: Is It a Simple Relationship? *Journal of Happiness Studies*, 7, 467-497.
204. Sabatelli, R. ve S. Bartle. (1995). Survey Approaches To The Assessment Of Family Functioning: Conceptual, Operational And Analytical Issues. *Journal Of Marriage And Family*. 57.
205. Santrock, J. W. (2001). *Child Development* (9.bs.). New York: McGraw-Hill Companies.
206. Sariöz, Z. (2001). ***Farklı Yaşam Biçimlerini Sürdüren yaşlıların Kimi Özelliklerinin Yaşam Doyum Düzeyine Etkisi***. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
207. Satir, V. (2001). *İnsan Yaratmak* (S. Yençeri Çev.). İstanbul: Beyaz Yayınları.
208. Sayıl , I., Acar, V. N., Bilge , F. ve diğerleri. (2002). *Aile İçi İlişkiler ve Sorunlar. 2001 Yılı Aile Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
209. Schor, E. L. (1999). *Caring for Your School-Age Child: Ages 5 to 12*. (3. bs.). New York: Bantam Books.
210. Selçukoğlu, Z. (2001). ***Araştırma Görevlilerinde Tükenmişlik Düzeyi ile Yalnızlık Düzeyi ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi***. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
211. Seligson, J.L., Huebner, E.S. ve Valois, R.F. (2003). Preliminary Validation Of The Brief Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale (BMSLSS). *Social Indicators Research*, 61, 121-145.

212. Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.
213. Sheldon, K. M. ve King, L. (2001). Positive Psychology. *American Psychologist*, (56)3, 216-263.
214. Sigelman, C. K. ve Rider, E. A. (2009). *Life-Span Human Development* (6. bs.). Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
215. Smith, P. K. , Cowie, H. ve Blades, M. (2003). *Understanding Children's Development* (4. bs.). Oxford: Blackwell Publishing.
216. Staudinger, U. M., Fleeson, W., ve Baltes, P. B. (1999). Predictors Of Subjective Physical Health And Global Well-Being: Similarities And Differences Between The United States And Germany. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(2), 305.
217. Stein, M. ve Heimberg (2004). Well-Being and Life Satisfaction in Generalized Anxiety Disorder: Comparison to Major Depressive Disorder in a Community Sample. *Journal of Affective Disorders*, 79, 161-166.
218. Steinberg, L. (2007). *Ergenlik F. Çok* (Haz.). Ankara: İmge Yayınevi.
219. Suhail, K., ve Chaudhry, H. R. (2004). Predictors Of Subjective Well-Being In An Eastern Muslim Culture. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23(3), 359-376.
221. Suldo, S. M. ve Huebner, E. S. (2006). Is Extremely High Life Satisfaction During Adolescence Advantageous? *Social Indicators Research*, 78, 179-203.
222. Suldo, S. M. ve Huebner, E. S. (2004). Does Life Satisfaction Moderate The Effects Of Stressful Life Events On Psychopathological Behavior During Adolescence? *School Psychology Quarterly*, 19, 93-105.
223. Suldo, S. M. ve Huebner, E. S. (2004). The Role Of Life Satisfaction In The Relationship Between Authoritative Parenting Dimensions And Adolescent Behavior Problems. *Social Indicators Research*, 66, 165-195.
224. Şahin, Ş. (2008). *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu Düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

225. Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış Aile Çocuk ilişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması)*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
226. Taylan, H.H. (2003). *Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
227. Telef, B. B. (2013). Psikolojik İyi Oluş Ölçeği: Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 28-3.
228. Tezcan, M. (1997). *Eğitim Sosyolojisi* (11.bs.). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
229. Tok, S. (2001). Aile İçi İletişim ve Çocuk. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 279, (34 – 39).
230. Toksöz, E. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ve Aile Tutumları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Eskişehir İli Örneği*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
231. Tuzcuoğlu, S. (1989). *Korunmaya Muhtaç Çocukların Ergenlik Problemleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
232. Tuzgöl Dost, M. (2010). Güney Afrika ve Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Öznel İyi Oluş ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 75-89.
233. Türküm, S. (2002). *Ergenlik Döneminde Gelişim*. E. Ceyhan (Ed.). *Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi* (s.163–182). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
234. Ulusoy, D.M., Demir, Ö.N. ve Baran, G.A. (2005). Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği. *Türk Eğitim Bilimler Dergisi*, 3(3), 367-384.
235. Ünlüoğlu, G. (1987). *Ergenliğin Psikopatolojisi*. *Ergenlik Psikolojisi* (2.bs.). Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.
236. Urhan, G. (1998). *Cerebral Palsy'li Çocuk Varlığının Aile İşlevlerine Etkisi Ve Sosyal Hizmetler*. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

237. Vara, S. (1999). *Yoğun Bakım Hemşirelerinde İş Doyumu Ve Genel Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
238. Veenhoven, R. (1996). *The Study of Life Satisfaction, A Comparative Study of Satisfaction With Life in Europe*. (s.11-48). Saris W. E., Veenhoven, R., Scherpenzeel, A. C. ve Bunting, B. (Ed). Budapest, Hungary: Eötvös University Pres.
239. Walczak, Y. ve Burns, S. (2004). *Boşanma ve Çocuk Üzerine Etkileri İ. Ersevim*(Çev.). (2.bs.). İstanbul: Özgür Yayınları.
240. Yardi, S. A. (2012). *Social Media At The Boundaries: Supporting Parents In Managing Youth's Social Media Use*. Unpublished doctoral thesis, University of Michigan, England.
241. Yavuzer, H. (1983). *Çocuğun Duygusal ve Toplumsal Gelişiminde Ailenin Rolü*. 5-19. Aile ve Çocuk: 1982-1983 seminer konferansları.
242. Yavuzer, H. (1999). *Çocuk Psikolojisi* (17.bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
243. Yavuzer, H. (2005). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
244. Yavuzer, H. (2004). *Ana-Baba Okulu* (4. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
245. Yazgan İnanç B., Bilgin, M. ve Kılıç Atıcı, M. (2004). *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Adana: Nobel Yayınevi.
246. Yetim, Ü. (2003). The Impacts of Individualism/Collectivism, Self-Esteem and Feeling of Mastery on Life Satisfaction Among The Turkish University Students and Academicians. *Social Indicators Research*, 61, 297-317.
247. Yetim, Ü. (2001). *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
248. Yıldırım, E. (2011). *Aile ve Evlilik Türleri*. E. Yıldırım ve K. Canatan (Ed.). *Aile Sosyolojisi* içinde (s. 65-81). İstanbul: Açılım Kitap.
249. Yıldırım, N. (2004). Türkiye’de Boşanma ve Sebepleri, *Bilim Dergisi*, 28, 59-81.
250. Yılmaz, A. (2009). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları ile Kararsızlık Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

251. Yılmaz, T. (2002). Ergenlerde Risk Alma Davranışının İncelenmesi. Ankara: I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu Bildirileri.
252. Yılmaz, Y. (2007). *Anne Baba Tutumları İle İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
253. Yorborg, B. (1983). *Families and Societies Survival and Extinction*. U.S.A.: Colombia University Pres.
254. Yörükoğlu, A. (1997). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk* (5.bs.). Ankara: Özgür Yayınları.
255. Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınları.
256. Yörükoğlu, A. (2007). Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Politikaları *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(1), 57- 66.
257. Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk Ruh Sağlığı* (23.bs.). İstanbul: Özgür Yayınları.

EKLER

Ek-1. Etik Kurul İzni

06.05.2014
08-2030

 T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Genel Sekreterlik

316
0605/14

Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 88600825 / 431-1951

05 Mayıs 2014

Konu :

SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi: 28.03.2014 tarih ve 882 sayılı yazınız

Fakülteniz Çocuk Gelişimi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nilgün METİN'in sorumlu araştırmacı olduğu yüksek lisans öğrencisi Sevda KARAHİSAR'ın "Ortaokul 3. ve 4. Sınıfına Devam Eden Çocukların ve Ebeveynlerinin Algıladıkları Aile İşlevlerinin Karşılaştırılması ve Çocukların Yaşam Doyumlarına Etkisinin İncelenmesi" konulu tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 28 Nisan 2014 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Ü. Şebnem HARPUR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Tutanak

Denemenin
biforsine
Q -

Ek-2. Aile Değerlendirme Ölçeği

CÜMLELER:	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	()	()	()	()
2. Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	()	()	()	()
3. Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenlerini bilir.	()	()	()	()
4. Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	()	()	()	()

Ek-3. Günlük Yaşamı Değerlendirme Formu

	Hiçbir zaman	Bazen	Sık sık	Her zaman
1. Arkadaşlarım bana karşı sevecen ve cana yakındırlar.	()	()	()	()
2. İnsanlar benimle bir arada olmaktan hoşlanırlar.	()	()	()	()
3. Okulda kendimi kötü hissediyorum.	()	()	()	()
4. Arkadaşlarımla kötü zaman geçiririm.	()	()	()	()
5. İyi yapabildiğim birçok şey var.	()	()	()	()
6. Okulda birçok şey öğreniyorum.	()	()	()	()
7. Anne-babamla zaman geçirmeyi severim.	()	()	()	()
8. Ailem birçok aileden daha iyidir.	()	()	()	()
9. Okulla ilgili sevmediğim birçok şey var.	()	()	()	()
10. Güzel / yakışıklı olduğumu düşünüyorum.	()	()	()	()

Ek-4. Aile Bilgi Formu

Sayın Ebeveynler,

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Çocuk Gelişimi Programı yüksek lisans öğrencisiyim.

'Ortaokul 3. ve 4. Sınıfa Devam Eden Çocukların ve Annelerinin Algıladıkları Aile İşlevlerinin Karşılaştırılması ve Çocukların Yaşam Doyumlarına Etkisinin İncelenmesi' konulu yüksek lisans tez çalışması yürütüyorum. Bu amaçla hazırlanan formları dikkatle doldurmanız çalışmamıza önemli bir katkı sağlayacaktır. Doldurulacak formlar maddelerden oluşmaktadır. Formlardaki maddeleri okuduktan sonra ailenize ve çocuğunuza uygunluğuna dikkat ederek cevaplamamız gerekmektedir.

Sözü edilen araştırmaya katılmayı kabul ediyorsanız araştırmaya katılmayı kabul ettiğinizi belirten bölümü, araştırmaya katılmayı kabul etmiyorsanız araştırmaya katılmayı kabul etmediğinizi belirten bölümü işaretlemeniz gerekmektedir. İşbirliğiniz ve katılımınız için teşekkür ederim.

Sevda KARAHİSAR
Hacettepe Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Çocuk Gelişimi Programı

Lütfen aşağıdakilerden birini işaretleyin:

'Ortaokul 3. ve 4. Sınıfa Devam Eden Çocukların ve Annelerinin Algıladıkları Aile İşlevlerinin Karşılaştırılması ve Çocukların Yaşam Doyumlarına Etkisinin İncelenmesi' konulu tez çalışmasına katılmayı kabul ediyorum.

'Ortaokul 3. ve 4. Sınıfa Devam Eden Çocukların ve Annelerinin Algıladıkları Aile İşlevlerinin Karşılaştırılması ve Çocukların Yaşam Doyumlarına Etkisinin İncelenmesi' konulu tez çalışmasına katılmayı kabul etmiyorum.

ÇOCUK - AİLE BİLGİ FORMU

Çocuğun;
Cinsiyeti :.....
Doğum Tarihi :.....
Yaşı :.....
Doğum Sırası :.....
Devam Ettiği Okul :.....

Yaş

Meslek

Eğitim

Anne :.....

Baba :.....

Eğitim

Yaş/Cinsiyet

Meslek

Kardeş :.....

Evde Diğer Kişi:.....